

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ALMANAK-OPTEGNELSER

AF PRÆSTERNE

HR. NIELS SØRENSEN RØMER

OG

HR. PEDER LAUGESEN FANØE

VED

EVALD TANG KRISTENSEN

1918.

FORFATTERENS FORLAG

UDGIVET EDBYEN, VESTER.

Om Livet i Gammelby Præstegaard 1743.

Hr. Niels Sørensen Rømers Optegnelser.

FRA 1729 til 1752 var der i *Stovby og Hornum i Bjerge* Herred en Præst, som hed *Niels Sørensen Rømer*¹⁾, og han var, efter hvad der kan skjønnes, ej alene en gudfrygtig og dygtig Præst, der passede sit Embede til fuld Tilfredshed, men ogsaa en dygtig Husholder og Avlsmand. Præstegaarden er jo som bekjendt meget stor — med et stort Jordtilliggende, men han skulde ogsaa som Følge deraf have et stort Folkehold, og desuden havde han en stor Familie at forsørge, ikke mindre end 9 Børn. Han førte godt og nøjagtigt Regnskab over sine Indtægter og Udgifter, men desværre er der af hans aarlige Noteringsbøger kun levnet os en eneste, nemlig fra 1743. Dog kan vi af denne ene alligevel danne os et ret fyldigt Billede af Livet, som det førtes i Stovby Præstegaard paa hans Tid. Jeg har da givet mig til nøjere at undersøge denne lille Bog, der egentlig er en Almanak eller „Skrive- og Rejse-Calender“ sammenskrevet af Mag. Christian Harrebøw. Eftersom den er i meget smal Oktav, kan de hvide Blade, som den er gennemtrukken med, ikke rumme saa saare mange Optegnelser. Men til Gjengjæld er Skriften saa yderst lille, saa der skal gode Øjne til at læse den. Bogen har for og bag nogle flere hvide Blade til forskjellige Optegnelser om et og andet, og disse er næsten fuldt ud beskrevne. Eftersom den i mangfoldige Aar har været i daarlige Hænder, som ikke har bevaret den ordentligt, er den ej alene nu meget tilsmudset, men har mistet Bindet, og der er et Par Steder endog revet Blade af den. Det har da taget lang Tid for mig at læse den, og adskillige Steder har jeg maattet ligefrem opgive at læse, hvad der stod. Da Bogen har Karakter af en daglig Noteringsbog, hvori Præsten stadig har indført, hvad der faldt for, er hele Stoffet jo fuldstændig uordnet, og det har da voldt mig et

¹⁾ Han underskriver sig altid Niels Sørensen Rømer.

ikke saa ringe Arbejde at faa et ordentligt Overblik over hele det her fremlagte Emne. Men jeg haaber dog, at man vil indrømme mig denne min Paastand: *Et saadant Bidrag fra Midten af det attende Aarhundrede til at aftegne Livet i en Præstegaard paa Landet kan have en ikke liden kulturel Interesse*, og det er da ogsaa ud fra den Betragtning, jeg har givet mig i Lag med Arbejdet, ihvor ubetydelig Frugten maa ske for mange kan synes at være.

Jeg vil da begynde med den Smule *Personalhistorie*, jeg har fundet i Bogen. Det er dog kun yderst lidt, Præsten har aldeles intet meddelt om sig selv, og om sin Familie kun i Forbigaaende. Han var efter Wiberg¹⁾ født ca. 1695 i *Vitten*, hvor hans Fader, *Søren Lauritsen Rømer*, var Præst²⁾, og dennes Formand var *Esaias Ulriksen Helt*. Niels Rømer var først gift med Formandens *Laurits Hansen Tullers* Enke, som hed *Johanne Jørgensdatter Beeske*³⁾. Efter hendes Død giftede han sig 1737 med *Abelone Krøger*, hvis Moder i alt Fald boede i Stovby 1743. Der staar i Bogen:

„1743 Dom. oculi ført 12 Tdr. Rug om til Mad. Krøgers at ligge paa Hendes loft.“

Præsten maa altsaa ikke have haft Plads nok paa sit eget Loft til alt sit aftærskede Korn, og saa er det blevet baaret derom.

Fremdeles skriver han i Juli:

„Af de 12 td. Rug, som jeg i Marti maaned loed ligge paa Mad. Krøgers loft, bekom jeg igien 11 tdr. 2 skp. d. 4. Julij a. c. Og af de 4 tdr. 2 sk. Boghvede, som ligeledes blev lagt hos Hende, fick jeg ikkuns 3 tdr. 4 sk., Saa jeg udi 13 ugger mistede Rug 6 sk. og Boghvede 6 skp.“

¹⁾ S. V. Wiberg: Dansk Præstehistorie.

²⁾ Foruden Niels havde Hr. Søren Lauritsen R. en ældre Søn, *Lars*, der ved Broderens Død var Inspektør over Baroniet Rösenstein og mødte ved Skiftesamlingen efter Broderen paa egne og Børnenes Vegne.

³⁾ Jeg har truffet hende anden Steds under Benævnelsen Madame Johanne Jørgensdatter Thule, og hendes Broder nævnet sal. *Jørgen Thule*. En anden Broder var Hr. *Knud Jørgensen Beeske* i *Nepsager*.

1724 har jeg i Engum Kirkebog truffet: Stuepigen paa Tirsbæk, Melle *Sophia Beeske*. Maaske hun var en Datter af Præsten Beeske.

1719-d. 27. Septbr. var Provsten Hr. Jørgen Biesches Datter af Gammelby Fadder ved Barnedaab i Engum hos Præstens der.

Mon gamle Tolle i Assendrup, der nævnes her længere fremme, ikke skulde være af den samme Familie?

I mange Aar var der en Bolig i Gammelby, som kaldtes Tullehuset. Den laa i det saakaldte Himmerig imellem Stovby og Gammelby. Men nu er Huset for et Par Aar siden brækket ned. Den sidste Person af Navnet Tulle var Stodderkongen Jørgen Tulle.

Præsten har i Januar 1743 givet sin Kone i Haandpenge 1 Rdl., hvilket maa ansees for at være en ret flot Nytaars-gave, og til Markedet i Horsens i Juni gav han hende 2 Rdl. Men forøvrigt har han vist ikke været særlig glad, da han nedskrev følgende:

„Af S^r. Knud Rafn har min Konne udi hendes Jomfru Stand faaet:

Grøn Chagrin	34 al. à 4 Mk.	Er 22 Rdl. 4 Mk.
Blaa Damasch	25 - à 8 -	Er 33 - 2 -
Sort Grosbetour	31 - à 7 -	Er 36 - 1 -
Lærrit	12 - à 2 -	Er 4 - 0 -

96 Rdl. 1 Mk.“

Siden dette er indført i Bogen for 1743, maa han nok nu have faaet Regningen derpaa, men at han endnu ikke har faaet den betalt, er tydeligt nok, da den Sum ikke er indført blandt Udgifterne. Det er jo ogsaa en ret betydelig Post efter den Tids Lejlighed.

Madam Rømer havde en Søster, Ane Cathrine Krøger, som jævnlig omtales i Bogen.¹⁾ Han noterer saaledes i December:

„D. 6te xbris bekom syster Ane Cathrine 2 Pd. Candi for 2 Mk. 13 Sk.“

Fremdeles:

„D. 15de Dec. bekom Syster Ane Cathrine Krøger penge 10 Rixdaler.“

Hun maa forøvrigt have laant Penge af Svogeren, en hel Kapital paa 1100 Rdl., da han beregner sig Renter af dem 2 pro Cento. Er 22 Rdl. Hans egen Formue regner han des foruden til 2000 Rdl. og hans Kalds Indtægt til 350 Rdl., men hans Gjæld derimod til 1900 Rdl., saa Beholdningen altsaa er 450 Rdl. Renten deraf er 9 Rdl., og disse lagt til Ane Cathrines Penge bliver altsaa for ham en Renteindtægt af 40 Rdl.

Præsten omtaler ogsaa en Ane Marie, som han lader sy Tøj til. Det er Datteren af 1ste Ægteskab. Der er saaledes anført:

„For Ane Maries Kiortel og Mine Buxer betalt 3 Mk.

„ Ane Maries schoe „ 3 Sk.“

De mindre Børn nævnes jævnlig. Først er der *Christian*.
I August:

¹⁾ Hun boede snart hos sin Moder, snart i Præstegaarden. Moderen begravedes d. 31te Maj 1747. Hun hed Anna Elisabeth Krøger, men om hendes Mand kan jeg ikke oplyse noget.

„Betalt Helvig for lille Christians Lintøj 18 Sk.

D. 4. Nov. givet min Søn Christian til Degnen 2 Mk.“

(En ikke ringe Drikkeskilling.)

Han er sagtens nu kommen til at gaa i Skole, skjøndt han er født 1738 og altsaa kun var 5 Aar. Han blev siden Præst i *Horne* og var den stærkeste Mand i Pastoratet. Om et Par af de andre Børn læser vi:

„H. Skræder¹⁾ for Joh. og Bassis Klæder 2 Mk. (i September).

D. 1ste August betalt H. Skræder for mine 3 mindste Børns gangklæder 4 Mk. 4 Sk.“

I Maj: „Bet. silcketøj til Børnenes Huer 1 Rdl. 2 Mk.“

Fremdeles i Maj: „Bet. H. Skræder for lille Christians og mine Klæder Penge 3 Mk. 12 Sk.“

Alle Præstens 9 Børn var levende ved hans Død 1752:

1. Stifdatteren Ane Marie Rømmer, 20 Aar.

2. Eleonora Hedevig, 14 Aar.

3. Christian Rømmer, 12 Aar.

4. Johanne Besche, 11 Aar.

5. Johan Frederik, 9 Aar.

6. Anne Elisabeth, 7 Aar.

7. Severiana Voldborg, 4 Aar.²⁾

8. Karen Friis, 2 Aar.

9. Søren Rømmer, $\frac{3}{4}$ Aar.

Moderen døde d. 20de December 1795, imellem 70 og 80 Aar gl. i Stovby.

Om Ane Cathrine Krøger findes endnu følgende Notits:

„D. 5te Junij afbetalte jeg Syster Ane Cathrine alt det, os i smaa pluck har været imellem undtagen 20 Rixdaler, som hun skal have, naar hun forlanger, og gav hun mig 1 Mk. til Formues schat samme Dag for sin Person i Afvigte Januarij Termin 1743.“

Han nævner ogsaa en Faster Ane, som i December faar 2 Mk. 8 Sk. for 16 Mk. (o: 8 Pd.) Hørspind.

Men om hende véd jeg intet at meddele.

Dernæst havde Præsten en gammel Moder i Kjøbenhavn. Til hende sendte hans Kone i Oktober nogle Fødevarer.

„Med Skipper Nis Matzøn fra Synderborg, som sidst in octobri gick fra Horsens til Khafn, sendte min Konne til min gamle Moder:

¹⁾ Hans Mørtensen Skræder boede i Gammelby. Jeg har set en Regning fra ham for Arbejde til sal. *Kjeld Degns* Enkes Begravelse.

²⁾ Opkaldt efter Faderens Fader Søren og Moder Anna Voldborg.

Faarkjød 1 fierding,
 Smør 1 otting,
 Gryn 1 fierding,
 og Een god stor Ost.

Noch sendte Hun med Ham til Madame sl. Hr. Søren Heltes

Pære Most 1 fierding,
 Smør 1 otting,
 Gryn 1 fierding,
 Faare Ost 1¹/₂ Lpd.“

Hvem denne Madam Helt, boende i Kjøbenhavn, egentlig er, kan jeg ikke sikkert bestemme. Hr. Søren Rømers Faders Eftermand i Vitten var jo Hr. Esaias Ulriksen Helt, der døde 1730, men det kan selvfølgelig ikke være hans Enke. Snarere er det hans Søns Enke. E. U. Helt var gift med sin Formands Datter Johanne, altsaa Niels Rømers Søster, og de havde en Søn, Søren Ulrik, som blev Præst paa St. Thomas og St. Jan, ordineret 1740 og vel sagtens død kort efter, saa Enken er kommen tilbage til Kjøbenhavn at bo.

Da vi nu er ved at omtale saadanne Sendinger, vil jeg ogsaa nævne, at Præsten d. 23de November sendte til Vester-egnen:

„1 Salttønde med Æble,
 4 skp. Kaag erter,
 4 skp. Boghvedegryn,
 6 skp. Bøge aske,
 og samme tid fra xntenstein
 1 ott. sild,
 8 stk. torsch,
 og 6 stk. Rokk.“

Man kan ikke være i Tvivl om, at Sendingen gjaldt *Vinding* ved Holstebro, hvor Rømer var Kapellan, før han kom til Stovby. De sendte Varer var nemlig meget sjældne og velkomne der. Ved hvilken Lejlighed de kom derud, er der ingen Oplysning om. Fiskene kom vist ude vester fra. Rokker kunde ikke faas i Stovby, og Torsk, der var værd at sende saa lang Vej, vist heller ikke.

I Juni købte han til sin Kone et Par Handsker til 27 Sk., i April et Par Randers Handsker til 10 Mk. og fremdeles 3 Par til 1 Mk. Til sig selv anskaffede han i April en Peruque til 10 Mk. 8 Sk. og købte jævnlig Pudder til den, Pundet kostede 10 Sk. Til Anskaffelse af Beklædningsgjenstande til sig selv og Familien skal endnu anføres:

„5 Par Strømper at sværte 2 Mk.

Et Par Vanter 28 Sk.
 Et Par graa Vanter at binde 6 Sk.
 En Tueldemacelie Hue¹⁾ 1 Rdl. 4 Sk.
 3 Huer 18 Sk.
 7 Tørklæder at farve 14 Sk.
 5 Alen Stof og Silke 1 Rdl. 4 Mk.
 5 Dusin Vestknapper 30 Sk.
 og 3 Dusin at gjøre 9 Sk.
 1^{1/2} Alen Svanebay 3 Mk. 6 Sk.
 1^{1/2} Alen Ry 45 Sk.
 12 Alen brun Damask og Kordon 31 Mk.
 5 Par Strømper at binde 3 Mk.
 2 Par Fløjelsvanter 3 Rdl. 4 Mk.
 2 Alen fint lerrit 4 Mk.
 2 Breve Knappenaale til Børnene 12 Sk.
 Podekonden for at binde et Par Vanter 8 Sk. "

Desuden er der en hel Del mere, f. Eks.:

„Strømper 2 Mk.
 Mine Klæders Bødning 1 Mk.
 Røde Baand 12 Sk.
 Sort Silcke 8 Sk.
 Madem. Junghans for 2 Gange at spinde 1 Rdl. 4 Mk. 12 Sk.
 Strømper 2 Mk.
 Magrete Børsis for 4 Pd. Blaar at spinde 3 Mk. 13 Sk.
 Sara Stine 23 Mk. Hørspind a 3 Sk. er 4 Mk. 5 Sk.“
 (Mere herom vil senere findes anført.)

Det er for Resten let at skjønne, at Præstegaardens Kvinder ikke har været særlig dygtige til Haandgjærning, siden saa meget af den Slags er bleven lavet ude af Huset.

Angaaende den Hagendal, som Præsten forsyner baade med Klæder og Penge, kan jeg henvise til en Bemærkning sidst i denne Afhandling. Der staar for 8de Juli: »En ny Klædning til Hagendal 3 Rdl. 2 Mk. Hagendal 1 Mk. i Sept.“

Der er ogsaa nævnet en Hans Peiter Hagendahl.

At Pastor Rømer har været en gudfrygtig og gudhengiven Mand kan let skjønnes. Han begynder hver Maanedes Optegnelser med en gudelig Betragtning og ender den med en lignende. Aaret begynder han saaledes:

„I Jesu Nafn gaaer jeg arme Syndere ind i dette Nye Aar og Befaler Mig og alle Mine under Guds Beskiærmelse

¹⁾ Jeg véd ikke, hvordan en saadan saa ud, eller hvad den var af.

og i ydmyghed Sukker til Min Jesum og siger Jesu hielp, Jesu vær mig Naadig“; og slutter Maaneden med:

„O Gud skee Lov! at alting gelingede vel i denne Maaned. Gud hielp fremdelis.“

Februar endes med:

„Tak være Gud, som stetze har Naade for mig sin Ringe-ste tienere.“

Marts begynder med:

„Herre Jesu Regiær os med din hl. Aand Hver dag af de dage, vi her skal leve og være.“

April slutter med:

„Herren, som er befunden mægtig at ernære, skee Ære og Priis for sin godhed. Amen.“

Og Maj begynder med:

„I den Herres Jesu Nafn andfange vi denne Maaned. O Jesu lær os til at leve og sal. at døe.“

December begynder med:

„O Jesu! i dit hellige Nafn oplod jeg denne Calender. I det Er jeg og vel Bevaret. O Jesu, gid den og med glæde maa lukkes og henlægges.“

Saadan finder vi jævnlig over hele Bogen et eller andet lille Hjærtesuk.

I sin *Embedsgjærning* har Præsten ogsaa været samvittighedsfuld. Han skriver saaledes:

„1743 D. 8 p. Trin. Hafde Jeg udi mine Medhiælperis Hos- og overværelse den ugudelige og uforligelige Jens Jenson og Hustrue Else Nielsdatter af Stoubye for mig i Stoubye kircke, hvor jeg sadte dem til Rette for ondschab, som de uchristelig og uforstandelig under Skammelige ord til mig foragtede, men dog bragte jeg ved Guds Bistand det med Dem saa vit, at de lovede forbedring og i Kierlighed gave hverandre Haand paa forligelighed. Som jeg og ved min Haands paalegelse stadfæstede og Ønskte, at Gud af selv vanlig naade vilde lyksaliggjøre deris løfte til sin ære og deris Vel-færd i tid og Ævighed.“

1ste Søndag efter Paaske 1743 blev der i *Stovby Kirke konfirmeret* 14 Dreng og 7 Piger. Helt morsomt er det, at Præsten ved hver eneste Konfirmants Navn anfører, hvad de har givet ham ved den Lejlighed. Der var kun 2, som intet gav, og det er da ogsaa indført. De fleste gav 3 eller 4 Pd. Smør, 20—40 Æg og 2 Høns eller Kokke. Ialt fik han da af Konfirmanterne 66½ Pd. Smør, 500 Æg og 37 Stykker Høns og Kokke.

Fra *Hornum Sogn* blev samme Dag konfirmeret 4 Dreng

og 2 Piger. De gav ham 1 Lpd. og 4 Pd. Smør, 2 Ol Æg og 12 Stykker Høns og Kokke. Se, det kunde nok hjælpe i Præstens Spisekammer, og han har øjensynlig ogsaa været glad ved Gaverne.

I 1744 blev i Stovby Kirke konfirmeret 10 Dreng og 13 Piger. Mange af dem var 18 Aar gamle og kun 3 Piger var 15 Aar.

Der vankede i det hele rigeligt med *Gaver* til Præsten. Han har trolig noteret, hvad han saadan fik, og ligeledes, hvad Overbringeren fik i Drikkepenge. Lad os lige blot notere følgende Drikkeskillinger:

„P. Davidsens pige 6 Sk.

Othis og Pimpens piger 12 Sk.

Michel Kiærs pige 4 Sk.

Graus¹⁾ pige 4 Sk.

Bobæch²⁾ pige 4 Sk.

Maries pige 4 Sk.

Bays³⁾ pige for Ørreder 14 Sk.

Giertrud 8 Sk.

Gifvet Peder Davidsens pige for steeg 8 Sk.

Ros. pige 6 Sk.

Jeppis søn for Steeg 15 Sk.

Drikkepenge for 9 sendinger 1 Rdl. 2 Mk. 15 Sk.

Inger Kanis gifvet 6 Sk.

M. Polds 8 Sk.

Rhoden Dreng 6 Sk.

Simon 6 Sk.

Blæsberg⁴⁾ pige 4 Sk.

Peder Davidsens dreng 4 Sk.

D. 25. Sept. gav Hans Lysis⁵⁾ Konne mig 6 Mk. sm.,
20 Eg og 2 Kyl. til foræring ved hendes kirckegang.

D. 10de Aug. forægte Christen Jørgensens Konne os en
fed Griisesteg.

Erich Povelsen . . . den skønne Ørred, som hands Datter gav.

N. Rojborg en god Portion aal.

P. Broch⁶⁾ 1 Kurv fisk.

¹⁾ *Grav* er et Stednavn nede ved Fakkegrav. Her boer nærmest Søfolk. Endnu ved 1870 boede her en Mand, der kaldtes Gravmanden.

²⁾ *Bobæk* er nu Skovriderboligen der i Sognet.

³⁾ Navnet *Bay* stammer fra Roden, en By i Sognet.

⁴⁾ Gaarden *Blæsbjerg* er der endnu.

⁵⁾ *Lysegaarden* findes da ogsaa endnu. De Gaarde hører under Hyrup.

⁶⁾ Der er for nylig død en *Peder Brok*, som var Færgemand fra Fakkegrav over til Trelde. I 1864 var han avtoriseret Færgemand.

H. Aamand¹⁾ 1 Kurv fisk.

H. G. Leutenant²⁾ givet 1 Ørred.

D. 22de Dec. forærte Anders Blæsberg mig 2 Ørreder.
For Kiød givet A. Langs Pige 10 Sk.

D. 20. Septb. forærte min Bonde Niels Christensøn i
Gammelbye mig et godt Steeglam.“

Til Uddeling af den hellige Nadvere har Præsten selvfølgelig selv gjort Indkjøb af *Brød og Vin*. Vi finder da ogsaa i Bogen indført:

„100 Mesbrød 4 Sk.

Mesbrød 8 Sk.

200 Mesbrød 8 Sk.“

I Juni er kjøbt 4 Potter Vin for 3¹/₂ Mk., atter 4 Potter Vin for 3¹/₂ Mk. og i Sept. 1 Pot Rinskvind 3 Mk.

Men der maa desuden i selve Præstegaarden være blevet brugt ikke saa faa *Drikkevarer*, særlig Vin og Cognak. Dog mere herom senere.

Desuden blev der brugt en Masse *Øl*. D. 20de Marts laa der over Kjælderstuen 7 Tdr. 5 Skp. Bygmalt og 1 Td. 4 Skp. Havremalt, og det blev saa i Aarets Løb malet, og derpaa blev brygget *Øl*. I Sept. blev f. Eks. malet 8 Skp. Malt.

Desuden var der „d. 2den Marts henlagt i Malte Bingen godt Biuge Malt 6 Tdr. 6 Skp.“ Af dette Malt er en Del blevet brugt til Brændevinsbrænding.

Fra 3die Januar til Februar Maanedes Udgang blev brændt 6 Brændinger, hver Gang blev brugt 4 Skp. Rug, 4 Skp. Malt og 4 Skp. Havre, hvilket da udgjorde 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Malt og 3 Tdr. Havre.

„Desuden 1ste Marts 4 Skp. Rug, 4 Skp. Malt og 6 Skp. Havre, 3die Marts 4 Skp. Rug, 4 Skp. Malt og 4 Skp. Havre.

Til Skjænkeøl brugtes i Marts 8 Skp. og til Folkenes *Øl* 4 Skp. Fremdeles i Sept. 2 Tdr. Malt til Skjænkeøl og 7 Skp. til vort daglig *Øl*.“

Endnu anføres:

„Par Couriositet bryggede vi til os selv d. 11te Maij“
Malt 7 Skp. og blev dertil forbrugt 2 Mk. Humble.“

¹⁾ Folk af Navnet *Aamand* boede nede ved Vandet. Der har i vor Tid været en Rasmus Aamand, og der findes endnu en Niels Aamand. Aahusene ligger henne ved Rosenvold.

²⁾ Der er endnu flere, der bærer Navnet Løjtenant. De er nærmest Søfolk og Fiskere. Men der er dog en Snedker, der hedder Kristian Løjtenant. De er dog ikke døbt med det Navn.

Naar der er indført:

„Til d. 11te Januar 1743 er til Folkenes Støb forbrugt 22 Tdr. 6 Skp.“, saa maa det jo forstaas saadan, at det meste deraf, om ikke alt, er fra 1742. Men den 27de Januar 1743 blev der sat i Støb 3 Skp. Byg og 27 Skp. Havre og d. 28. Febr. 4 Tdr. 4 Skp. Havre, d. 10. Marts 2 Tdr. 5 Skp. godt Byg, d. 4. Maj 4 Tdr. Havre og d. 3. Juni 2 Tdr. 4 Skp. godt Byg.

Det er, som man ser, ikke lidet Korn, der er blevet brugt til Malt, og der er drukket betydelige Mængder Øl. Men der var jo ogsaa et stort Folkehold, og der kom vel mange Fremmede, som skulde trakteres. Forbruget af Madvarer har da ogsaa været meget betydeligt, men herom senere.

Vi kommer atter til *Embedsgjærningen*.

„1743 d. 9de octobris vare Jacob Smid og Rasmus Andersen hos mig fra Anders Simonsen at gjøre forbud imod Peder Møllers Egteschabs Seddel. Men lader hand det ej loulig forfølge, faar Jeg, naar det begiæris, dog at give Peder Møller sin ægteschabs seddel.“

„D. 5te April Betiente jeg gl. Niels Ovesøn udi Hyrup paa hans siugeseng, da jeg gav 1 skp. Rug Meel og 1 skp. gl. Korns Malt. 1743 d. 10de Mæi ved Solens Nedgang døde hand.“

At Præsten havde Omsorg for de syge og ej sparede Udgifter i den Anledning, ser vi af følgende:

„1743 d. 10de xbris accorderede jeg med Badskjereren udi Engom Mons. Drejer¹⁾ om Maren Hugholms Datter for saltflod i Hendes Been at Curere, da jeg schal gifve 4 rdl. for samme Cuur og desuden skaffe hende Een Seng at ligge paa og Hendes Ophold, imens Hun er under Cuur og ligger hos gl. Tolle i Asendrup, som jeg a parte Betaler for Huuslye og varme 1 rdl.

NB. 1743 d. 12te xbris gjorde Maren Hugholms dette om og gav sin Datter under Cuur hos ung Jens Jørgens Konne i Stoubye, som af mig Bem.te Dag bekom penge 4 Mk.

NB. Paa denne accort bekom Dreier 8 mk., Men uden Nytte, da hun ei kommer til ham.“

¹⁾ Ang. Mons. Dreier henviser jeg til min Artikel i Vejle Amts Folkeblad 1910 Nr. 1 om Bartskjær Henrik Dreier i Engum. Hans Datter Else Henrichsdatter Dreier var gift med Knud Pedersen i Engum, og Else Marie Henrichsdatter Dreier blev 1757 troløvet med Ungk. og Gaardmand Bernt Hansen i Jennum.

Undertiden var Præsten selv i Pengeforlegenhed, som f. Eks. naar han *laante* „en Crone af Maren Hierild til Ørum Barsel“ og igjen betalte Laanet tilbage „i lige Myndt d. 23de Sept.“ Hans Udgifter til dette Barsel i Juli var 3 Rdl. 3 Mk. 6 Sk., saa det maa have været noget fint og stort.

D. 15de Sept. *laante* han af Peder Davidsen, der maa have været en velhavende Mand, „20 Rixdaler, Som hand uden Rente vil lade staae hos mig til Paasche 1744.“ Atter maa han til bemældte Mand. „In octobrij *laante* jeg atter af Peder Davidsen 20 Rixdr.“ Men til andre Tider kunde han ogsaa hjælpe Folk i deres Pengeforlegenhed. „D. 17. Julii *laante* Søren Clausøn af mig 6 Mk. til sin Kones Kirkegang.“ Det er jo ret pudsigt, at Manden laaner Penge af Præsten, at hans Kone kan have at ofre til ham. „D. 18. Julij *laante* Maren Kokerpige mig en heel dansch Crone.“ Det er da hende, som ovenfor kaldes Maren Hierild. Ogsaa Laan mod Pant kan Præsten gaa med til. „Paa en sort hiemmegiort qvindekjouel har jeg *laant* Jørgen Frantzens kunne i Stoubye fem marck danske.“

„D. 10de Octobris *laante* Marcus Skræder i Belle 3 Mk. af mig til Et skab.“

Vare for Vare kunde ogsaa godt gaa. „D. 13de Majj *laante* Jens Graungaard af mig Haure Nege 40 stk. Der vare smaae og store i Negene, ligesom Hand og andre 1742 hafde ydt mig dem til Tiende.“

„D. 18de Majj *laante* Hans i stoubye lund af mig 40 stk. heele og halve Haure Kierve, hvorfor hand schal yde mig Eet læs got Høe.“

„Jens Albretsen i Horsens har *laant* mig $\frac{1}{2}$ Banked og $\frac{1}{2}$ allunered Koehud.“ Da han *laante* disse Huder, har han nok været i Forlegenhed for Penge.

„D. 5. Majj sendte jeg ved Niels Andersøn Kudsch fra Rosenvold fiire tønders Haure, til S^r. Berring, som er Vederlaug for de 4 tønders Haur, S^r. Berring *laante* mig i forleden Sommer 1742 til mine Hopper.“

„Samme Dag borgede Rasmus Andersen i Stoubye 1 tønde Haur Top skiep maalt af mig for 5 Mk. 8 Sk., Som hand Betaler mig til førstk. Mich. Dag.“

„D. 6te Majj *laante* Hr. Hans Torning Mig Tvebunden Tag $4\frac{1}{2}$ trau, og jeg *laante* Ham igjen Haure tvebunden 3 trauer, og aparte gav jeg Ham 1 traue Haur tvebunden til hans 3 Kalfve.“

(Hr. Hans Pedersen Torning var Præst i Nebsager fra 1729 til sin Død 1766.)

„D. 7de Majj bekōm Søren Clausen 4 Skp. aur for 3 Mk., som Hand betaler til os s. Hans Dag.“

„D. 8. Maji bekom Niels Simonsen i Stoubye 30 Nege Haure, som Hand schal betale mig med en liden føhring Høns 12 Sk.“

I den Stil gik det tit i de Dage. Penge var lidt sjældne, og saa tuskede man, som man kunde bedst. Dette til en lille Prøve paa, hvordan man kom om ved det.

Ogsaa *Skolevæsenet* tog Præsten sig af paa bedste Maade. Han besøgte Gammelby Skole baade d. 4de og 10de Oktober og oftere. Skolens Forsyning med Læremidler, ogsaa til de fattige Børn, ser vi af efterfølgende Liste.

„Indkiøbte Bøger til Skoelen her i Gammelbye:

40 Stk. ABC	1 Rdl. 0 Mk. 8 Sk.
40 - Luth. Catech.	1 - 0 - 8 -
19 Stk. Forklaring	2 - 2 - 4 -
1 Psalmebog	1 - 12 -
1 Bibel	1 - 2 - 0 -
2 Nye Testam.	3 - 12 -
1 Skrivertaule	2 - 4 -
2 Blækhorne med Sandbøsser	1 - 2 -
nock 1 Psalmebog	1 - 12 -
1 Ildklemme	1 - 8 -

7 Rdl. 5 Mk. 10 Sk.“

Af Forklaringerne har disse fattige Børn faaet:

Maren Krogis	1 stk.
Jens Jensens Dreng	1 „
Ane Polds Dreng	1 „
Hans Snedkers Pige	1 „
Hans Skomagars Pige	1 „

Om Degnen, der hed *Buchholtz*, fortælles der i Bogen ikke andet, end hvad Præsten og hans Familie ofrede til ham. Det var i temmelig stor Stil, saa Præsten i den Henseende ikke har været knap.

Degneofferet af Præsten til Graus Bryllup var 1 Rdl. 1 Mk. 8 Sk. Paaske- og Pintseoffer til Degnen var 5 Mk. Offer til Degnen med Brungsens Barn var 1 Mk. 8de Okt. Offer til Degn og Spillemand 1 Mk. 11 Sk. „D. 14de Nov. offred min Konne til Degnen 2 Mk. Prousten og Degnen for min Konne 5 Rdl. 2 Mk.“ (Naturligvis ved hendes Kirkegang efter Barselfærd). Juleoffer til Degnen var 2 Mk. 10 Sk.

Degnen var Student og hed Christian Carl B. Hans Formand døde d. 12te Febr. 1742, og han selv begravedes 29de Juli 1746, saa hans Levetid som Degn blev ikke lang. Allerede samme Aar han var bleven Degn, viedes han d. 19de Oktober til Niels Rømers Halvsøster *Maren Pedersdatter Klint*. Men hvordan det Forhold skal forstaaes, at N. R. og M. P. Kl. var Halvsøskende, véd jeg ikke, da ingen Oplysning derom kan findes i Kirkebøgerne.

Buchholtz's Enke giftede sig igjen d. 14de Febr. 1747 med Eftermanden som Degn Hans Christian Mølmark.

At Præsten og Buchholtz var besvogrede, kan end ydermere slaaes fast af det Udtryk, der findes et Sted i Bogen: „min Svoger Buchholtz“. Men hvor Degnen ellers nævnes, staar aldrig hans Navn ved uden paa det Sted, hvor der fortælles, at Præsten kjøber 4 Stude af ham for 29 Rdl.

Folkeholdet i Præstegaarden var, som allerede nævnt, stort, men der var ogsaa en betydelig Avling til den og er vel endnu. Desuden havde Præsten en hel Del *Daglejere* og særlig *Høstfolk*. Her følger nu en Fremstilling af dem, saa godt som spredte Oplysninger i Bogen giver dem. Først *Tjenestefolkene*:

„Poul Aulskarl, Løn 8 Sldr.

Søren Kudsk, Løn 8 Sldr.

Matz Jørgensen Kudsk, flyttede til April, $\frac{1}{2}$ Aar 4 Rdl. 4 Mk.

Niels Asp, $\frac{1}{2}$ Aar 4 Sldr.

Simon Jørgensen Røgter 8 Sldr.

Niels Christensen Tærsker.

Niels Andersen Tærsker.

Karen Amme $\frac{1}{2}$ Aar 3 Sldr. 2 Mk.

Mette Kokkepige (Mette Simonsdatter) 1 Aar 7 Sldr.

Sidsel Bryggerpige, flyttede 1ste April, 2 Rdl. 2 Mk.

Karen Sørensdatter, kom 1ste April, $\frac{1}{2}$ Aar 4 Sldr.

Maren Hierild, kom 1ste April, $\frac{1}{2}$ Aar 4 Sldr. 2 Rdl. 4 Mk.

Maren Fiskers, kom 1ste April, 2 Sldr. 1 Mk. 8 Sk.

Ane Krages 2 Sldr. 2 Mk.

Lille Jørgen Piilgaard 2 Mk.“

(„D. 1ste Junij kom lille Jørgen Andersøn Piilgaard¹⁾ her til gaarden for at Passe paa Kyllinger og smaa Tøj, og skal hand hafue 2 Mk. danske, til Løn, naar Michaelis Dag Kommer“).

¹⁾ Piilgaard er en Gaard i Hyrup. Piilmanden nævnes ogsaa et Par Gange.

Af *Daglejere* træffer vi adskillige. Jeg nævner blot følgende:

„I Januar betalt J. Bobæck sauløn for 4 Jordleder 3 Mk. 8 Sk. Rasmus i Skouen for 16 dags skouning 2 Mk.

I Marts betalt Søren Helleboe for Arbejde, hudder og schind 4 Rdl. 8 Mk.

I April betalt N. Eschesen for 14 dages skouning 2 Mk.

I Maj bet. Frantz for 20 Dages Arbejde 3 Mk.

I Juni betalt J. Bobæck Dauløn 20 Mk.“

Desuden anføres:

„Christen Aagaard for 2 Dage i Hauen 2 Mk.

N. Matzøn, Stoubye, gjort en dags Arbeide.

J. Frantsen høstet Boghvede.

1743 d. 1ste Junij bekom Anders Piilgaard Rug 2 Skp., den Ene for det han gjorde for mig i Oneberg og den Anden for 2 Dage i Høesletten og 2 Dage i Kornhøsten.

NB. For Græsning i Oneberg Dig skal Frantz i Stoubye gjøre mig Een Høstedag.

Lille Søren Smid til Villighed for det Hand eijer mig, skal gjøre mig en Høstedag.

D. 18. Janv. bekom lille Søren Smid 2 skp. Rug 3 Mk. og for sit juleoffer 1742 gjør da Koenen mig 1 Høstdag 1743.“

(Som man ser har Præsten været ret nøjeregnende med at faa sit Højtidsoffer inddrevet eller indkrævet, og kunde det ikke lade sig gjøre paa anden Maade, saa lod han vedkommende gjøre Arbejde for sig for Offeret.)

Desuden var der jo en hel Del Udgifter til *Haandværksfolk* og *Varer* af forskjellig Slags. Vi mærker os f. Eks.:

„I Januar: Et Dragkistebeslag med Laase. 3 Rdl.

50 Søm til Jørgens Træskoe 8 Sk.

I April Kleinsmid Kollerup for Handgreber 1 Rdl.

Hans schræder 2 Mk. 4 Sk.

I Maj bet. H. Schræder for Liverij Klæder 1 Mk. 8 Sk.

I Juni bet. H. Schræder 21 Al. 2 qt. brunt Tøj ell.

Buxetøj.

I Juni Afbetalt Skræder Borch i Horsens 3 Rdl. 5 Mk. 6 Sk.

I Juli Betalt 20 halfb. Tækning med 5 Mk.

For 30 stk. æsk at saue 2 Mk.

4 Vinduesbeslag 6 Mk. og til dragkiste dito 5 Mk.

Vinduesøm 200 stk. a 7 Sk. . . 14 Sk.

I August bet. Niels Matzøn Snedker paa sit Byg-arbeid 2 Rdl. 4 Mk.

L. Murræster 2 Rdl.

Fr. skræder 3 Rdl.

5 Handværcksmænd 10 Rdl.

Søren Smed 2 Rdl.

I Oktober afbet. S. smid til datum 3 Rdl. 8 Sk.

Et par Hesteschoe 24 Sk.

J. Slagter 12 Sk.

I November Bet. H. Skræder for Syening 1 Rdl. 3 Mk.
2 Sk.

I December d. 6te xbris betalte jeg til Henrich Nielsen
8 Mk. for de schind, som han forhen hafde Bereedt for mig.

N. Collerup Bet. Et Dragekistebeslag 5 Mk. 8 Sk.

Bet. Niels Simonsen 4 Høfders schou 1 Rdl. 4 Mk.

D. 15. Dec. afbet. Jens smid med 1 Rdl. 6 Sk.

D. 17. xbris afbetalte jeg Hans Snedker for Teckning her
ved gaarden til denne Dag samt 50 Dages pluckarbejde lige-
ledes til denne Dag med 2 Rixd.“

Endnu kan her tilføjes:

NB. H. Snedker har været hos mig 10 Dage. Men Hand
eyer mig Paaske Huuspenge 6 Mk. . . . Penge 20 Sk. Offer
16 Sk. . . . 21. Sk.

D. 1ste Julij aftient med tækning 2 Mk. 8 Sk.

En Snedkerregning kan ogsaa her have en passende Plads:
„Pro Memoria.

Niels Matzøn, Snedker, giort

12 Vindue slagbuer a 6 Sk. . . . 4 Mk. 8 Sk.

1 Nye Dragekiste 10 Mk. . . . 1. Rdl. 4 Mk.

1 nye Dør garnise 2 Mk.

3 Binding Loft forlagt 1 Rdl.

4 Binding Gulv forlagt 1 Rdl.

1 nye Faarstidør 1 Mk. 8 Sk.

Maled Ny stuen 1 Rdl.

forlagt Dagligstuegulvet.

1 ny Dør med Gerickt og Karnisze i Spisestuen.

Herpaa har Niels Matzøn faaet penge 7 Sldr. 2 Mk.

Rug 1 Skp. og Malt 1 Skp. . . . 2 Mk. 4 Sk.

8 Sldr. 2. Mk. 4 Sk.“

Fremdeles anføres uden Angivelse af Prisen derfor:

„Hos Jens Smid i Stoubye loed Jeg mine 4 vogn Hop-
pers Skoe forlægge d. 7de Juni.

1743 d. 8. Juni blev de smaa brune Hesters skoe forlagde
samt Wib. Hop og Degnehest. tillige med min Riide Hop,
som fik Bem^{te} dag og sine Skoe forlagde.“

Til visse Tider særlig i *Høsttiden* udfordredes der i saa

stor en Gaard en ret betydelig *Menneskehjælp*. Det kan bedst sees af Præstens Opskrift paa, hvordan Høsten gik for sig.

Han giver derom udmærket Oplysning.

„1743 Høstfolck vare disse (foruden hans egne faste Folk kan vi nu se, hvilke Daglejere, der stod til hans Raa-dighed):

D. 17. Aug. Povl og Søren (det var altsaa Avlskarlen og Kusken).

D. 19. Aug. Povel og Karen.

H. schoemager og Kragen.

Bertel og Hustru.

Niels Asp og M. Levitz.

A. Piilgaard og Simon.

J. Jørgen og M. Hugholms.

Brungsen at sætte sammen.

D. 20. Aug. Povel og Karen.

H. Schoemager og M. Hugholm.

Søren Kudsk og Mette skræder.

Niels Eschesen og Hustru.

Rasmus og Hustrue.

Friderich og Hustrue.

Brungsen at sette sammen.

H. I. Leith at slaa ærter.

D. 21. Aug. Poul og Karen.

H. schoemager og M. skræders.

Frantz og M. Tydschis.

Niels xstensen og pige.

J. Belle og pige.

H. Paasche¹⁾ og Konne.

P. Møller og Hustrue.

M. Kudsch og A. Krogis.

S. Kudsch og Mette Simonsdatter.

P. Hiulmand og Hustrue.

H. Snedker og M. Hugholms.

Brungsen og N. Asap at sette sammen.

N. Rasmussen at slaa ærter.

NB. S. h. Konen Ruschede Hør.

P. xstensens Konne ligeledis.

Maren Pedersdatter.

Mette Skræders.

D. 22. Aug. Povel og Karen.

¹⁾ Der er endnu paa Belle Mark Folk af Navnet Paaske. Ligeledes i Hyrup. En Mand her hed Niels Paaske.

Søren og Mette simonsdatter.
 Niels Asp og M. Hughholm.
 Ole Grau og M. skræders.
 Hans fischer og A. fischers.
 A. stephensen og K. Amme.
 Brungsen at sette sammen.
 Gl. Chr. Graumand slaar Hørtøften.
 Niels Rasmussen og J. Leerit slaar Vikker.
 D. 23. Aug. Poul og Ane Kragis.
 Søren Smid og Hustrue.
 Niels Asp og M. Hughholms.
 Rasmus Brungsen og Mette Simonsdatter.
 Hans Andersen sætter sammen.
 NB. Søren Clausen og Pige.
 D. 24. Aug. Povel og Mette Simonsdatter.
 J. Jensen og Hustrue.
 Mette B. og Dorthe Juls.
 Hans Løjt¹⁾ og Drude.
 Søren Smid og Konen.
 Gassemand og M. Hughholm.
 Brungsen sætter sammen.
 D. 24. Aug. at rive Stubber.
 Søren Kudsch og Simon.
 Niels Asp og Karen svensd.
 Ane Krogis og Thrine.
 Lauritz Svendsen og Jørg. Boss.“

Præsten har været god til at organisere og *ordne Landvæsenet*, saa der kunde komme god Gang i Sagerne, det skjønner man let, og Avlskarlen har vel og haft sin Del i dette Arbeide. Man kunde undres over, at det var muligt at faa saa mange Folk samlet sammen i den allertravleste Høsttid, hvor enhver maatte have Brug for sine. Men der maa i Sognet have været en hel Del Husfolk uden Jord og Indsiddere, og saa faar man ogsaa det bestemte Indtryk af Optegnelserne, at alle disse Folk *skulde* yde Præsten visse Høstdage, eller ogsaa kunde de afgjøre det med Penge. Den faste Betaling derfor var 6 Sk. for Kvinder og 8 Sk. for Mænd. Vi finder saaledes følgende Fortegnelse over Folk, som ikke har gjort legemligt Arbejde:

„Ane Ivers yt 6 Sk.

Niels Ovesens Enke yt 6 Sk.

¹⁾ Skulde Løjt være det samme Navn som det foran nævnte Leigh?
 H. J. Leith er naturligvis den samme som H. Løjt.

gl. Skomager-Kone yt 6 Sk.
 Magrethe Stephans og Gassemandens Konne staar til Rest
 med høsteday 6 Sk.
 Ane Polds¹⁾ yt 6 Sk.
 faster Ane og Syster Rest.
 Citzel Cathrine Rest.
 Lam Ingeborg Rest.
 Rasmus Tomesen og Hustrue.
 Maren Donners²⁾ yt sm.
 Marcus Skræder yt 8 Sk.
 H. S. J. Encke yt 6 Sk.
 gl. M. Amme yt 6 Sk.
 gl. Peder Nielsen yt 8 Sk.
 Karen Gregers yt 6 Sk.
 Johanne Hugholm Rest.
 Skövskræder Encken yt 6 Sk.
 Bødker Encken yt ved Poul 6 Sk.
 gl. Sophie i Stoubye yt 6 Sk.
 Thomas Fiigesens gl. Moder i Hornum gjorde Baand i
 2de Dage.
 NB. Resterende Høstfolk i 1743.
 Espen Clemensen og Hustrue.
 Niels Paasche og Hustrue.
 gl. Ane Paaschis yt 6 Sk.“

Men ikke alene Smaafolk gjorde en Slags *Hovarbejde* til Præstegaarden, ogsaa Sognets Gaardfolk hjalp til ved Gaardens Drift. Om det var *Pligtarbejde* eller ikke, skal ikke kunne afgøres ved Gjennemsynet af Optegnelserne, men man faar dog snarest Indtryk af, at det var deres *Skyldighed*.

Saaledes finder vi følgende Fortegnelse:

„1743 d. 19. Nov. fældede disse Eftterskrevne Oneberg for mig.³⁾ (At de fældede 3: fællede, viser, at de blev sat til det sværeste Pløjearbejde.)

Clemen Sørensen	1 dag
Peder Davidsøn	1 —
Ole Damkier	1 —
Jep Sørensen	1 —

¹⁾ Pold er et Sted i Nærheden af Bobæk. Her træffer vi endnu Mikkel Pold.

²⁾ Donnergården ligger oppe i Stovby. Nu hedder den Bjærggaard.

³⁾ Onebjerg findes imellem de to Veje syd for Kirken. Den Jord maa altsaa have hørt til Præstegaardens Mark, men nu hører den ikke længere dertil.

Jens Hansøn	1 dag
Jens Bay	1 —
Rasmus Nielsen	1 —
d. 21de Nov.	
Anders Blæsberg	1 —
Niels Hierild	1 —
Jørgen Ollesøn	1 —
Jens Sørensen	1 —
Niels Christensen	1 —
d. 22de Nov.	
Søfren Clausøn	1 —
d. 26de Nov.	
Jens Graungaard	1 —
Peder Graungaard	1 —
Peder Tønning ¹⁾	} Chr. Hierilds 2
Anders Tyboe ²⁾	
d. 23de Nov.	
Ifver Ullerup 3de stk. Jord i Bred Rød ³⁾ til Biug	1 —

18 dage

foruden min Egen plov i sex dage Er til haabe 24 dage.“

Det var et ret anseligt Stykke Jord, der saadan om Efteraaret blev fællet; og det giver da et godt Billede af, hvor stor Avlingen var.

Men ogsaa *Hjemkjørsel af Træ* fra Præstens Skov maatte Gaardfolkene tage Del i, idet hver Mand skulde kjøre 2 Læs. Saaledes finder vi følgende Fortegnelse:

„1743 d. 4. Decembris skouede Disse fra H. H. Fischers:

Rasmus Andersen

Poul Mikkelsen.

Espen Mikkelsen.

Poul Erichsen.

Laurs Hansen Grau.

Jacob Jensen Smid 12 Læs.

Men mine Egne stakkels Bæster Hiemslæbte 10 læs.

¹⁾ Navnet Tønning findes endnu i Stovby. Den gamle Tønning har endnu en Søn i Barrit. Tæt ved Fakkegrav er der endnu en Niels Tønning, som er Havemand.

²⁾ Slægten Tybo har boet i Stovby. Et Sted der kaldes Tybohjemmet, Maren Tybo er gift med en Mand, der saa fik Navnet i Tilgift.

³⁾ Bredrod eller Bredro er nogle Marker vest for Stovby. Man siger, at de altid har hørt til Rosenvold, men noget deraf maa altsaa have været under Præstegaarden.

Den 10. Decembris i Rasmus Sørensons Haue Et gl. Bøg i det ny Rydede Jord.

D. 13de xbris Fra Lille R. J. Haue Hiemførte 6 Mænd af Haastrup 12 læs.“

Saa var der ogsaa nogle Mænd, der kjørte til Horsens med det Korn, Præsten der havde solgt, altsaa en Slags *Ægtkjørsel*. Herom finder vi blandt andet lignende:

„Udi Aaret 1743 har disse været i Horsens med Rug fra Gl. bye.

Ole Henrichsøn 3 Tdr.

Niels Krog 3 Tdr.

Niels Christensøn fejlet 3 Tdr.

Jens Sørensen 3 Tdr.

Søren Clausøn 3 Tdr.

Begge Annexmændene 6 Tdr.

Rasmus Sørensen 3 Tdr.

Min Egen Vogn 3 Tdr.

Med Biug:

Clemen og Jens Lyse 6 Tdr. 4 Skp.

Jep og Ole Damkiær 6 Tdr. 4 Skp.“

Om Præstens *Skovhugst* og *Hjemkjørselen* af Træet finder vi endnu følgende:

„Fra Rasmus Satrup blev 1743 d. 1ste Febr. af 1 gl. raaden Bøg Hiemskouet:

Ole Hansen og Morten schoumand 4 læs.

H. Hugholm og Christen Jørgensen 4 læs.

Ras. Smid og Niels Hugholm 4 Læs.

Jørgen Juncker og Lille S. Hierild 4 Læs.

Anders Simonsen 2 Læs.

Chr. Hierild og Hans Lund 4 Læs.

Begge Krogsmænd 4 Læs.

D. 6. Martij hugget ved H. Fischers til Struer¹⁾ om Dig-hauen 3 Riisbøge.

D. 13., 14. og 15. Martij hugget paa Niels Eskesens Skifte til Struer om Hannemands Haue²⁾ 5 stk. Riisbøge og i Hannemands Haue 8 stk Eeg, Bøg og Eller.

¹⁾ Struer er det samme som Gjørde eller Hegn. Bønderne har endnu en Parcel, der er udlagt til Gjørdselhug og til Græsning. Alt det smaa, der huggedes bort, blev brugt til at holde Gjørder vedlige med.

²⁾ Et Stykke af Vejen mellem Stovby og Bobæk, altsaa sydøst for Stovby, kaldes endnu Hannemands Forde. H.s Have er i Stovby Skov, men ikke i Præstens Skov. Det Skovskifte maa altsaa en Gang enten have hørt til Præstegaarden eller have haft en større Udstrækning.

NB. P. Frandtzen har vi haft i 7 Dage.

H. Snedker i 2de Dage.

Poul Møller 3de Dage.“

Præstens Skovskifter har selvfølgelig forskellige Navne, og det var interessant at vide, om de har dem endnu. Det er jo ret ejendommelige Navne. Fremdeles finder vi følgende Notits, som hører herhen:

„1743 d. 17de Janv. udviiste jeg 1 Riisbøg udi Friderichs haue vest ved Gierdet til Bjørnedhaue¹⁾ til Niels Krog, hvori er Bøg til 4 Hjul og 2 Axelstokke.“

Senere findes følgende Anmærkning:

„NB. I Stædet for denne Riisbøg i Friderichs Haue bekom Niels Krog i Rasmusis Haue ved Graaben 1 Riisbøg paa 8 Læs.“

Som man ser, er Præsten en meget praktisk Mand, der kan være med til alt, endog til at være Skovrider.

Ogsaa om *Høhøsten* i 1743 faar vi god Besked, Dog er Slaakarlenes Navne ikke opgivet. Der er blot anført, at Præsten havde „d. 25. Julij A. Piilmand 1 dag og Frantz Jørgensen 1 dag.“

Høavlen var i 1743 helt rigelig imod de to foregaaende Aar, og des uagtet kunde Høet ikke slaa til, saa der hvert Aar maatte kjøbes. Vi ser saaledes:

„1741 aulet Høe 42 Læs.

kiøbt 8 Læs.

1742 aulet 32 Læs.

kiøbt 9 Læs.

1743 aulet 53 Læs.

Hos Søren Knudsen kiøbt 1 Læs 8 Mk.

Hos Niels Krog kiøbt 1 Læs 8 Mk.

Hos Adam kiøbt 1 Læs 8 Mk.

Hos N. Simonsen kiøbt 1 Læs.

Søfren Knudsen atter 1 Læs 1 Rdl. 2 Mk.

R. Sondrup 1 Læs Høe 1 Rdl.

Claus Krog Een stack Høe i Giedkjæret 5 Mk.

S. Clausøn 1 læs Hø 6 Mk.

N. Simonsen 1 dito 6¹/₂ Mk.“

Der er gjort god Rede for *Høslætten* i 1743.

¹⁾ Bjørnehaven kaldes nu Gaarden, hvor Godsforvalteren paa Rosenvold boer. Syd derfor maa altsaa det Bj. have ligget, som her nævnes. Bjørnkjær er godt en halv Fjerdingsvej vesten for Stovby.

„I Jesu Nafn andfangede vi Høsletten her til Præstegaarden d. 16de Julij.

NB. Dighouen 3 Karle.

3 Qv. Eenemercket¹⁾ 7 Karle.

4 Qv. Hannemandshau 7 Karle.

2 Qv. Den store Moese 4 Karle.

Gjedkjæret²⁾ 3 Karle.

I de 3de smaa Skifter 7 Karle

og ad Søen 1 Karl.

Fra Bredroed Hiemaget Høe af 8 Boerer 2 Læs

Fra alle Marckplætterne 4 —

Fra Over- og Neder Eenemærck 10 sk. sak. 10 —

Fra Liindtoften 2 —

Fra Gadekjæret 5 —

Fra Kirckegaarden 2 —

Fra Gjædkjæret 14 skifter 7 —

Fra Fiisbæch³⁾ etc. 2 —

Fra den stoere Moese 5 skifter 4 —

Fra Hannemands Hau 9 —

Fra Dighouen 2 —

Fra Stoubye Søe 3 skifter 1 got Læs

53 Læs.“

Saa kommer der en Redegørelse for, hvordan dette Hø skulde anvendes.

„Af dette Aars Hø Er Henlagt Til Kiørene:

fra Dighouen 2 Læs

fra Kirckegaarden 2 —

fra Brigsted vadsted, Tueflod, Muusholt etc. 2 —

fra Stoubye Søe⁴⁾ heraf $\frac{1}{2}$ —

Hørtøften $\frac{1}{2}$ —

Foran fra Stoubye Lund 1 —

Hannemands Hau 2 —

Gadekjæret 5 —

Gjædekjæret 4 —

I begge Tofterne 3 —

¹⁾ Enemærket er en Hyrup Eng, men den hører nu ikke til Præstegaarden.

²⁾ Gedekjæret er tæt ved Hjerrild imellem Gammelby og Stovby og mellem Hjerrild og Kirken.

³⁾ Fiskbæk Bro ligger lige i Skjellet mellem Præstegaardens Mark og Hornumkjær og mellem Stovby og Vrigsted Sogneskjel. Det er vel dette Sted, her menes.

⁴⁾ Stovby Sø findes syd for Stovby, men er nu udgravet, saa der ikke længere findes nogen Sø her.

Fra N. Simonsen	1 Læs
S. Knudsen	1 —
Rasmus Søndrup	1 —
	<hr/>
	25 Læs
Til <i>Faarene</i> henlagt:	
fra Neder Eenemercket	1 Læs
Den stoere Moese	4 —
Niels Hugholm	5 Mk. 8 Sk. 1 —
fra Giædekiæret	1 —
fra Søren Clausøn	1 —
	<hr/>
	8 Læs
1 Læs Rug Rifvning	
3 Læs Haur Rifvning.“	

Nu er det bedst at kaste et Øje paa *Kornsæden*, og bag-
 efter vil vi saa se paa Avlen derefter. Men først medtages
 et Par smaa meget morsomme Notitser.

„1743 d. 1ste og 3die Julij oppløvede jeg 2 stk. gl. Jord
 i Oneberg, og d. 4. Julii loed jeg dem med Boghvede 2
 skp. Besaae for at skøre Jorden og gjøre den Beqvem til
 Rugsæd. Herre, giv selv Lykke til sin Ære og min Nyttel!“

„1743 d. 9de xbris loed jeg ved 4 af mine folck udsprede
 og udstrøe ald den Sommergiødning, Som Creaturerne hafde
 givet af Sig eller kastet fra sig udi Præstegaardens 2de
 Hauer eller Lykker. Nemlig Hannemands ved Niels Eske-
 sens og Dighauen ved Graufsvej, Som næst Guds velsignelse
 schal gjøre Bem^{te} Stæder meere frugtbare til græssning, end
 de hidindtil været Hafver.“

„1743 den 22de Dec. loed vi lille Toften bag Øxen Hu-
 set giøde og giødningen udspreed over Heele Toften, saa den
 næst Gud Kand blive Til foraaret Beqvem til at Saae Hør
 udi.“

Rugsæden i Efteraaret 1742 faar vi Besked om i det ef-
 terfølgende:

„Til Efterretning ved Høstetiden om Rugsæden 1743 dens
 Stæder og Stykker.

I Højtoften Vinterhvede	7 Skp.
Ibm. Clemens Rug	2 Skp.
I Vestermarken 6 stk. Jord. Eget	
ædl. Rug	2 Td. 6 Skp.
ibm. 6 Stk. jord ligeledes Eget	
ædl. Rug	2 Td. 5 Skp.

Grønhales Ager ¹⁾ Bellæ Rug	5 Skp. 3 Fdk.
S. Knudsen, Gjædkjær Eg. ædl. Rug	2 Skp. 2 Fdk.
Det halve Bygfald Aarup Rug	1 Td. 1 Skp.
Nock ibm. Eg. ædl. Rug	6 Skp.
Oneberg 3 stk. gl. Jord E. ædl. R.	1 Skp. 3 Fdk.
ibm. ved Graungaarddige Eg. ædl. R.	1 Td. 1 Skp.
ibm. Rug og Bygstub Clem. Rug	2 Skp. 2 Fdk.
Eenemærck 2 stk. gl. Jord Clem. Rug	3 Fdk.
d. 14. Nov. Højtoften Clem. R.	3 Skp.
ibm. Eget ædl. Rug	1 Skp. 2 Fdk.

10 Td. 4 Skp. 3 Fdk.

Til disse 9 Td. 5 Skp. 3 Fdk. Rug sampt 7 Skp. Hveede er udaget 639 Læs gjødning.

NB. 1742 Aul Effter 14 Td. 6 Skp. Rug 103 Tdr.“

Altsaa ser man, at der i 1741 blev saaet en Del mere Rug end i 1742, og dog var Afgrøden helt god, omtr. 7 Fold. *Afgrøden af Rug* i Høsten 1743 ser saaledes ud:

„I Jesu Nafn begyndtes Rughøsten i Højtoften d. 19. Aug. 9 Traver 10 Kjærve

ald Marck Rug var under Een Sammentælling	49	—	7	—
d. 22. Aug. Bygf. Sæde Rug Høstet	14	—	3	—
d. 20. Aug. Oneberg gl. Jord	1	—	12	—
ibm. 2den Kierv Rug	2	—	12	—
Ibm. ved Graungaard gjerde	7	—	6	—
d. 20. Aug. Eenemærck gl. Jord	1	—	2	—

85 Traver 12 Kjærve.“

Hvad Udbytte i Tdr. og Skp. disse Traver gav, er naturligvis ikke anført, da Tærskningen deraf ikke var tilendebragt i Aarets Løb.

Saa kommer vi til *Vaarkornet*.

„1742 blev der avlet af 46 Tdr. 5 Skp. Haure 222 Traver, og efter 7 Td. 6 Skp. Byg 50 Tr. 19 Kj.“

Ved Tærskningen af Havren i Foraarstiden 1743 blev Udbyttet saadan:

„af vore 4 bindinger sædehaure blev d.				
1ste og 6te April		6	Tdr.	
d. 11. Apr. 37 Skp. d. 18. Apr. 24 Skp.	7	—	5	Skp.
d. 23. Apr. 8 Tdr. 1 Skp. d. 30. April				
6 Tdr. 1 Skp.	14	—	2	—

¹⁾ Det nordligste af Præstegaardsmarken kaldes endnu æ Hale.

d. 2. Majj 4 Tdr. 6 Skp. d. 7. Majj 20 Skp. 7 Tdr. 2 Skp.
 d. 8. Majj 27 Skp. d. 19. Majj 16 Skp. 5 — 3 —

i alt 40 Tdr. 2 Skp.

I Jesu Nafn andfangede vi her i Præstegaarden 1743 med
Vaarsæden, og blev da saaet:

d. 18. April i Høytoften 2 Skp. Vikker og 4 Skp. Vinter Erter.
 d. 26. April ibm Sommer Erter 3 Tdr.
 d. 25. April Oneberg Haure 5 —
 d. 25. og 26. April Enemerck aur 10 — 6 Skp.
 d. 27. og 29. April Østermarken 4 — 3 — 2 Fdk.
 d. 29. April i Bredrøds 4 agre 2 — 1 —
 d. 29. April i Vestermarken 4 — 4 — 2 —
 d. 2. Majj saaet ibm. Eget aur 6 —
 Noch tiende aur i Clausig Kolmer 3 —
 d. 4. Majj saaet Sigstoft etc. 1 — 6 —

35 Tdr.

I Jesu Nafn begyndte vi at saae Byg d. 11. Majj.
 2 agre ved Stoubye Kirckestie¹⁾

Assens Byg 4 Skp.
 Bem^{te} Dag En ved Degnen 4 —
 d. 13. Majj af eget Biugseed 1
 Kolmer og 1 Stubhøj 1 Td.
 d. 16. Majj saaet de 3 deele af
 faldet med eget byg 2 — 5 — 2 Fdk.
 d. 16. og 17. Majj ved stoubye
 Kirckesti eller Muushøj 7 — 2 —
 d. 17. Majj udi en smal ager, som
 løber ned til Oneberg gierde 2 — 2 —
 Noch d. 17. Majj saaet ved Steen-
 høj²⁾ en ager med 1 — 1 —
 d. 18. Majj ved Graungaard Er En
 ager besaaet med 7 —
 d. 18. Majj Muusdalsfald 1 — 2 — 2 —
 Noch d. 18. Majj Melleem Veje 4 —
 d. 20. Majj Een ager ved Hierild 4 —

10 Tdr. 2 Skp.

¹⁾ Fra Grund til Kirken har forhen gaaet en Kirckesti, og gamle Jens Peter Krog i Stovby siger, at han har gaaet ad den mange Gange. Den gamle Mand, han tjente, sagde, at den *skulde* gaa der, men den er dog nu nedlagt.

²⁾ Stenhøj er maaske den, der nu kaldes Præstens Høj. Det er en almindelig Jordhøj mellem Kirkegaarden og Præstegaarden paa Præstens Mark. Der er ikke andre Høje paa den Strækning.

O Gud giv Velsignelse og Afgrøde til din Ære og vor gafn.

Blændkorn.

D. 7. May 2 agre ved Steen Høy besaaet med 2 Tdr.

d. 8. May Nørre Krogsager 4 Skp.

2 Tdr. 4 Skp.

NB. 1742 avlet 19 Tr. 18 Kj.

Hørfroe.

Udi lille Toften udi Hørgaarden 1 Td. 3 Fdk.

ibm. Hampfroe 1 Skp.

Alt dette er saaed d. 14. og 15. May i godt stille Veierlig.

Hørgaardens Hør maatte vi Rusche, før det blev Moed,

og bekom vi 20 trau Hør.

NB. Paa Hørgaarden aulet 20 tr. Hørstøb.

i Toften bag Øxenhuset 23 Tr. dito.

og kom dette i Røde d. 14. Aug. 1743.

d. 17. Aug. ibm. Kom i Røde 16 trauer Hør.

d. 20. Aug. Kom i Røde 24 trauer Hør.

83 trauer.“

Som man ser, blev der i Præstegaardens Mark saaed 4 Slags Rug: Aarup Rug, Belle Rug, Clemens Rug og eget ædl. Rug. De to første Slags har aabenbart Navn af Stedet, hvor de er kjøbt. Vi finder saaledes følgende Notits:

„Til Rugsæden i 1742 kiøbt 1 Td. Rug i Aarup og af Clemens Rug i Grunde 1 Td. ogsaa brugt.“

Efter nu at have kastet et Blik paa Udsæd og Udsæds-tid maa vi ogsaa se lidt paa, hvad der blev *indhøstet*. Men da der er revet flere Blade ud af Bogen, faar vi ikke ret Besked herom. Der har sikkert nok paa disse Blade staaet noget om Indhøstning af Rug og Byg. Men alligevel kan vi nok danne os et lille Begreb om, at det var en stor Masse Korn, Præsten fik op paa sit Loft, naar hans Tiendekorn ogsaa tages i Betragtning.

„I Jesu Nafn andfangede i dag at høste Haure.

d. 20. Aug. omkr. Ki. 9. Tr. 18 Kj.

d. 20. Aug. Oneb. 24. Tr. 5. Kj.

d. 19. Aug. 35 Tr. 5 Kj.

d. 20. Aug. ibm. 25. Tr. 14 Kj.

. . . . og 24 Tr. 11 Kj.

NB. Efter 3 Skp. Sommer Erter blev 3 Tdr. s. Erter.

Efter 4 Skp. Vinter Ert. blev 3 Læs.

Efter 2 Skp. Vikker blev 2 Læs.

d. 22. Aug. N. Krog 7 Tr. 9 Kj.

Oneb. Siig. 3 Tr. 14 Kj.“

Det er alt, hvad vi direkte erfarer om Udbyttet af Avlen 1743. Derimod er der gjort god Rede for Avlen 1742. Noget herom er allerede anført.

„Af Ny Lade Eget Rug Er opmaalt

1742 d. 16. Dec.	3 Tdr.	3 $\frac{1}{2}$ Skp.		
og 1743 d. 20. Janv. ny Rug	5	- 6	-	
Er tilhaabe	9 Tdr.	1	Skp. 2	Fdk.
d. 2. Febr. Rug ibm	3	- 1	-	
d. 10. Febr. Rug ibm.	6	- 6	-	
d. 13. Febr. Rug ibm.	4	- 2	-	
d. 22. Febr. Rug af 2 Bind.	3	- 4	-	
	26 Tdr.	6	Skp. 2	Fdk.
Den 3. Martij af de 2 sidste Bindinger opmaalt	2 Tdr.	5	Skp.	
d. 8. Martij ibm.	4	- 3	-	
d. 13. Martij ibm.	3	-		
d. 24. Martij Rug ibm.	3	- 6	-	
d. 15. April Rug ibm.	3	-		
d. 20. April Rug	1	- 7 $\frac{1}{2}$	-	
d. 28. April Rug	5	-		

Summa Summarum 23 Tdr. 2 Skp.

alt dette var Præstegaardens Rug 50 Tdr. 2 Fdk.

Af 3 Binding Tiendebiug

d. 1ste og 10. Febr. opmaalt	5 Tdr.	3	Skp.	
d. 17. og 24. Febr. opmaalt ibm.	3	- 1	-	
d. 12. Marts 22. Skp. og d. 10 Marts 12 Skp.	4	- 2	-	
d. 17. hujus 21 Skp. og d. 23. ejusdem 24 Skp.	5	- 5	-	
d. 2. April 29 Skp. og d. 15. April 13 Skp.	5	- 2	-	
d. 20. April 16 Skp. og 24 April 19 Skp.	4	- 3	-	

28 Tdr.

NB. Blandekorn pro 1742

23 -

51 Tdr.

Af 1742 aars *Tiende Blandkorn*, som var 2 Bindinger, er Netto opmaalt 23 Tdr.

af 1742 aars Eget dito Er til 1743 d. 27. Janv. opmaalt 11 Tdr.

NB. ald. Krymp Rug, sc. 20 Trauv, gav ved Aftærskning 15 Tdr. 7 Skp.

Naar Præstegaardens Gjødning Rug, 50 Tdr. 2 Fdk., læg-

ges hertil Er pro 1742 aulet til Præstegaarden 65 Tdr. 7 Skp. 2 Fdk.

af Eget Krymp aur til d. 10. Janv. 1743 blev 22 Tdr. 6 Skp.“

Til yderligere Oplysning om Kornbeholdningen og dens Anvendelse kan følgende Notitser tjene.

»1743 d. 1ste Martij lagde jeg paa Sengestue loftet af Eget Rugaul 13 Tdr. 4 Skp.‘

D. 20de Martij over Kiellerstuen Brød Rug 20 Tdr. 6 Skp.

og ofuer s. stuen Brød Erter $9\frac{1}{2}$ Td. Rug, 9 Tdr. til os selv, Biug til at sælge 12 Tdr. Heraf soldt 10 Tdr. Kaag Erter 2 Tdr. $2\frac{1}{2}$ skp., Sæde Boghvede 1 Td., Gryn dito 4 Tdr. 2 skp., Byg Malt 7 Tdr. 5 skp., 1 Td. 4 skp. Hauer malt.

NB. over Amstuen laae d. 20. Junij 1743 8 Tdr. 4 skp. Rug.“

Foruden alt det Korn, Præsten paa anden Maade afhændede, laante bort eller solgte, brugtes der jo ogsaa en hel Del i selve Gaarden. En lille Fortegnelse herpaa følger nu.

„1743 d. 26. Janv. Nedmaalt Rug 2 Tdr. 4 Skp.

d. 1. Febr. Nedmaalt Rug 2 Tdr. 4 Skp.

d. 4. Febr. Nedmaalt Rug 2 Td.

d. 9. Febr. Ærter til Brød 1 Td. 4 Skp.

d. 24. Febr. Rug til Brød 3 Tdr.

d. 30. Martij Rug til Brød 2 Tdr.

d. 6. April Ærter til Brød 1 Td. 4 Skp.

d. 13. April Rug til Brød 2 Tdr.

d. 17. April 8 skp. Erter og d. 20. April 2 Tdr. 3 Tdr.

d. 4. Maj 8 skp. Erter.

d. 16. og 17. Maj 20 skp. Rug.

d. 1ste Junij Rug 3 Tdr. 2 Skp.

d. 11. Junij Brød Rug 1 Td. 4 Skp.

d. 17. Junij Brød Rug 4 Tdr.

d. 15. Julij Rug 2 Tdr. til Mølle Hvede 4 Skp.

d. 1. Aug. vort Eget Brød Rug 2 Tdr.

d. 7. Aug. Ærter til Brød 1 Td. 4 Skp.

d. 27. Aug. Rug til Meel 2 Tdr.

d. 10. Sept. Rug til Brød 3 Tdr.

d. 26. Sept. Rug til Brød 2. Tdr. 3 Skp.“ o. s. v.

Desuden blev der i samme Tid solgt en Del Tdr. Rug.

„1743 d. 2. Martij Henlagt i Malte Bingen godt Biug Malt 6 Tdr. 6 Skp.

Fra d. 3die Januar til Februari Maanetz udgang Er brendt
6 Brændinger Hver gang Rug 4 skp. Malt 4 skp. og Haure
4 skp.¹⁾ Er Netto 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Malt og 3 Tdr. Haure.

1ste Marts Rug 4 skp. Malt, 4 skp. 6 skp. Haure.

d. 3. Marts Rug 4 skp. Malt, 4 skp. Haure.

NB. Bem^{te} til skjænk Øl 8 Skp. og Folkenes Øl 4 skp.

Til d. 11. Janv. 1743 Er til folckenes Støb forbrugt 22
Tdr. 6 skp.

NB. 1743 d. 27. Janv. i Støb 3 skp. Byg og 27 skp. aur.

d. 28. Febr. sadt i støb 4 Tdr. 4 Skp. aur.

NB. d. 10. Martij godt Biug i støb 2 Tdr. 5 skp.

NB. d. 4. Maij 4 Tdr. Haur sadt i Støb.

d. 3. Junij sadt i Støb godt Byg 2 Tdr. 4 skp.

1743 d. 19. Janv. Byg til Gryn. Nedmaalt 2 Tdr. 5 skp.

Deraf Gryn 9 skp. og Biug Meel 2 skiepper.

d. 2. Febr. til Eget Støb Reen Byg 4 Tdr. 4 Skp.

d. 18. Febr. 20 Skp. Byg til Gryn, deraf Gryn 9 skp. etc.

d. 26. Martij 21 Skp. Byg til Gryn, Gryn 9 Skp., 3 Skp.

Meel.

d. 30. Maij 20 Skp. Byg til Gryn 8½ skp., 3 skp. Meel.

d. 29. Junij 16 skp. byg til Gryn 6½ skp., 2 Skp. M.

d. 6. Julij 16 Skp. Boghvede til Gryn 4 Skp.

d. 22. Julij Gryn haure 8 skp., Gryn 3 Skp.

d. 27. Julij Biug til Gryn 2 Tdr. 7 Skp., 3 Skp. M.

d. 23. Aug. Biug til Gryn 2 Tdr. 8 Skp.

NB. 2 Tdr. Malt. Skjænkøl og 7 Skp. til vor daglig Øl.

d. 15. Sept. Boghvede 2 Tdr., Gryn 6 skp., Meel 3 skp.⁴

Man ser, at det er et ret anseligt Forbrug af Korn i den
Præstegaard.

Der var ogsaa et stort *Studehold*, og Præsten handlede
dygtig med dem. Det maa nok have været en væsentlig
Indtægt for ham. Han giver en Fortegnelse paa de Stude,
han har kjøbt ind i 1743.

„Af Morten schoumand 2 Stude 19 Rdl.

Rasmus paa Rhoden 9 stude 72 Rdl.

Buchholtz 4 stude 29 Rdl.

Niels Clemensøn 1 stud 8 Rdl.

Skudstude a 1742:

Ole Henrichsøn 2 stude 14 Rdl.

Jørgen Simonsøn 2 Stude 17 Rdl.

¹⁾ Man satte Havre i Støb til at brænde Brændevin af ligesaa fuldt som
Rug og Byg.

Niels Jensøn 2 stude 18 Rdl.
 sl. Søren Hierild 1 stud 8 Rdl.
 Morten schoumand 1 stud 10 Rdl.
 Ung Søren Ibsøn 2 stude 19 Rdl.
 Peder Juell i Hostrup 1 stud 9 Rdl.
 Zitzel Knippel, Korum 1 stud 9 Rdl.
 Jørgen Juncher 1 stud 10 Rdl.
 de graae i Belle i Tallet 2 stude
 Een af vort eget Tillæg.

De 2 st. skudstude 2 Stude 20 Rdl.

Da de indkjøbte 1743 og Skuddet fra 1742 er Neto 32 stk., siger 32 stk., og gjør i Penge med alting til 1ste Maj 1743, 262 Rdl., som Er for parret 17 Rdl. ringere 3 Mk. 12 Sk.

O, Gud gifv fremdeles Lykke til denne Handel i Jesu hellige Nafn.

Men Naar alle Summerne ret opsummeris Næmlig for 262 Rdl. for 32 stude, thi de 2 graae i Belle kommer ey ved Regningen, koster hver par Stude 16 Rdl. 2 Mk. 4 Sk.“

At Præsten jævnlig i Aarets Løb var ude paa Studehandel og saaledes formerede sit Bo, sees let af Optegnelserne.

„1743 d. 5. April Kiøbte jeg Et Par graa Stude her i glbye af Niels Nielsen for 16 Rdl. 4 Mk. og Betalte jeg straks 8 Rdl. paa Kiøbet.

I April er betalt ung N. N. paa Stude 8 Rdl.

I Maj betalt Joseph et par stude 16 Rdl.

I September bet. Niels Møller 1 sort Krumhornet stud 6 Rdl. 4 Mk.

I November P. Møller 1 stud 9 Rdl. 4 Mk.

Peder Donner 1 stud 8 Rdl.“

Hvordan han igjen fik dem afsat, mældes der intet om i Aarets Løb.

At *Tiendeydelsen* ogsaa var en betydelig Indtægt, viser sig tydelig.

Saadan noteres for 1742:

Ald mit Tiende Rug oppebaaret udi Aar 1742, var udi Skieppen Netto 41 tønder 3 skpr. 2 Fdkar af Bortacorde-ret Korntiende Rug 5 Tdr. 2 Skp.

Som giver Tilhaabe den Sume 46 Tdr. 5 skp. 2 Fdk.“

En anden Notits, der meddeler, hvor meget Havre der er lagt paa Loftet, viser ogsaa særlig hen til Tiendekornet:

„Over Altona (der sagtens er Navnet paa en af Stuerne i Præstegaarden) er lagt Haure:

„Fra Søren Clausen 2 Tdr. 4 Skp.

af mit Tiende Haure 4 Tdr.

Fra Poul schoumand 4 Tdr.

d. 13. Marts Tiende Haur 5 Tdr.

Fra Rødestueloftet 1 Td. 4 Skp.

Fra Poul Mortensøn 3 Tdr. 7 Skp.

d. 21. Martii Tiende Haure 7 Tdr.“

Desforuden havde Præsten en vældig Indtægt af *Nannest*, deri indbefattet *Skyldsmør*, *Æg* og *Kyllinger*, samt *Ost*¹⁾. Alt dette kunde umulig fortæres i Præstegaarden, og der blev da i alt Fald solgt en Del Ost til Horsens. En lille Stump af den lange Liste over Nannestydelse skal blot anføres:

„*Stoubye*.

H. Hugholm yt Ost 4 Mk. smør 20 Eeg og 2 Kyll.

Chr. Jørgensen yt Ost 4 Mk. Smør 20 Eeg 2 Kyl.

R. Smid yt Ost 20 Eeg og 2 Kyl.

N. Hugholm yt 2de Ost 20 Eeg og 2 Kyl.

Claus Krog yt 1 Ost 20 Eeg 2 Kyl.

Søren Krog yt 1 Ost 20 Eeg 2 Kyl.

N. Olesøn yt Ost 2 Pd. smør 20 Eeg og 2 Kyl.

M. Nielsøn yt Ost 2 Pd. smør 30 Eeg og 2 Kyl.

R. Tøning yt Ost 4 Mk. sm. 20 Eeg og 2 Kyl.“

Saadan fortsættes baade i *Stovby* og *Stovby Skov* og *Hyrup*.

Men da der er udrevet et Blad, er der ingen Fortegnelse fra *Hornum*, og kun helt ubetydeligt fra *Hyrup*. Desuagtet løber det, der findes, op til den ganske artige Indtægt af 54 Ost, 83¹/₂ Pd. Smør, 45¹/₂ Snese Æg og 68 Kyllinger, foruden at der fra et Sted kommer 2 gamle Høns, fra et andet 1 Otting Smør, fra et tredje 3 Fjerdinger Smør, endvidere fra et andet Sted en skøn Ørred, ogsaa 5 Skp. Æbler, eller 2 Kurve Fisk, en god Portion Aal, 1 god Ørred o. s. v. Det var virkelig noget, der kunde blive kjendt i Spisekammeret.

Præstegaardens *Besætning* skal vi ogsaa give en Omtale. Der findes følgende:

„1743 d. 15. og 16. Maj blev min Viiborg Hoppe bedækket i Belle af Otte Jørgensøns sorte hingst. d. 23. Maj, som er Niendedagen efter 1ste spring, var hun igien ved hingsten.

NB. d. 3dje Janv. imod Tussmørket Kom Sævverup Hesten hertil. O gode Gud, giv mig Lykke og Hæld af Ham, som af alt det, vi har, Dig til Ære og mig til Gafn. Amen.

¹⁾ Sognefogeden Lavrs Hjerrild, der boer i Hugholm, vidner, at de endnu i hans Tid har lavet Præsteost.

d. 9. Oct. bet. S. Smed for Stanghoppen 1 Mk.“
Sæbberup-Hesten blev betalt med 26 Rdl.

Om Præstegaardens *Køer* findes følgende:

„1743 d. 16. Febr. løb Christians sorte Koe om igjen.

d. 26. Febr. Hans Snedkers gode Koe.

d. 14. Janv. Min Koenes sorthugede unge Koe, der staaer ved Foderbaasen.

d. 16. April Adams Tredie.

d. 26. April Fridr. Snedkers graa Koe.

d. 16. og 17. Maj løb den Rygg. Belle Qvie.

d. 6. Julij løb Hans Snedkers forarmede Koe.

d. 28. Julij den Kuldede Qvie.

d. 15. Aug. løb den graa fællig Qvie.

d. 8. Martij Beatæ Dag løb den gule boned Qvie.

Paasche fæstis 3dje Dag løb den saa Kaldede Adams sort-huget Qvie med Tiuren.

d. 23. Junij blev den sorthugede qviekalf, som dricker Melck, fød.

Fra Mich. 1742 til Mich. 1743 svarer Jens Smid i Hornum af den graa smide Koe 8 Mk., Frantz i Stoubye af Belle Koen 10 Mk., Søren Clausøn af Piilgaard Koen 10 Mk. I Juni bet. Adam for min lille graa Tyrs græsning 1 Mk. 8 Sk.

1743 d. 11. Nov. begyndte vi i Jesu Nafn at *indbinde vort fæ* og gifve det aften giæft, Som dereffter vedvarede til d. 14de Nov., Da det bestandeligen Blev Staændis inde.

NB. For 3 uger siden Blev vore Kiør indbundene. Den gode Gud, Som til denne Dag har Bevaret Mit fæe fra Siugdøm og givet lykke til at afsætte det med fordeel, hand fremdeeles Barmhiertig og gifve ydermeere Velsignelse til Sin Ære og mit gafn, og det allene af Naade for den Herris min frelseres Jesu Christi skyld. Amen.“

Præstegaardens *Faar* tales der ikke synderligt om. Der er et Raad for Faaresyge, men det er ikke fuldstændigt, idet et Blad af Bogen her er revet ud. Det resterende, der nok kan være værd at tage med, lyder saaledes:

„ ind saa Meget som for 1 Sk. brændeviin, og det om Morgen en fastende, og derpaa lade dem faste til middag. Siden de æde og drikke, hvad de vil. Peberroden og Brændeviinet schal vedsettes den ene morgen og tages op igjen, den Morgen det schal Bruges, og Faarene schal have Peberrodet saa vel som Brændeviinet.

NB. Frue Admiralinde Reetzes Raad paa Nørlund. Dette uagtet døde dog faarene 1735 og 1736 snart over alt i Heele Bierre Herret.“

I Februar kjøbtes 2 Beedegimmer for 14 Sk.

I Juni bet. Karen Hughholm et lam. 1 Mk. 8 Sk.

I Oktober bet. 2 gl. faar. 12 Mk. 8 Sk.

Fremdeles i Oktober bet. N. Krog 1 Faar. 7 Mk.

Værd er det at mærke, at den Slags Husraad for Sygdomme baade hos Mennesker og Dyr var meget udbredte og meget brugte i den Tid. Man finder saadanne Raad i en Mængde gamle haandskrevne Bøger, for Sagen var jo, at der ikke fandtes Dyr læger og meget faa Læger til Menneskenes Nytte. Man maatte hjælpe sig, som man bedst kunde. I Cyprianus-Haandskrifter er der ogsaa adskillige gode Raad for Dyrs Sygdomme.

Om Præstegaardens *Svin* mældes:

„1743 d. 18de Janv. løb begge Ørnstrup griise-Sørene med vor Orning i Skouen.

d. 3dje Janv. loed jeg skiære 14 stk. ornings grise. NB. i gaarden gaar 14 stk., fødte udi Junii Maanet 1742. Noch 2 stk. aarings Galte fra Sør. Clausen og 2 stk. grise Ørnstrup.“

I Begyndelsen af Aaret findes den Bemærking:

„I Stoubye schow gaaer endnu de 2 Ørnstrup søer og 8 griise. Solgt 2 Ørnstrup Grise. NB. 13 st. dage 3 Mk.“

At man paa den Tid lod Svinene gaa ude i Skoven og selv samle Føden endog om Vinteren, har de gamle fortalt meget om.

Om *Smaakraet* findes følgende Oplysninger:

„NB. d. 26de Aug. vare Præstegaardens Ænder 34 i Tallet og de indkjøbte 20 i tallet. Deraf ere 44 bortkomne.

I Maj blev der kjøbt 18 Gjæslinger og derfor betalt 1 Rdl.

I Juni betalt Helvig en Hønne med 13 Kyllinger 2 Mk. 2 Sk.

I September bet. Fæsters kalkunske Hane med 4 Mk. 8 Sk.

fremdeles i September kjøbt en Gaas 1 Mk. og samme Maaned kjøbt af N. Krog 3 gjæs 2 Mk. 8 Sk.“

Vi vil nu se lidt paa Præstens daglige Udgifter til *Husholdningen*. Vi har jo set, hvordan det stod sig med Forbrugen af Korn og Malt, men der var saa meget andet, og Præsten har ført nøjagtig Bog over det alt sammen. Naar undtages et Par Steder, hvor noget „Smaaplukkeri“ er slaet til samlede Summer, er alt specificeret. Vi faar derved tillige Besked om, hvilke Priser der var den Gang paa Husholdningsgjenstande, Krydderier m. m. Brugen af Kjøbmandsvarer var ikke særlig stor i Præstens Hus, men der brugtes

megen *Vin*, underligt nok, og andre stærke Drikke, Brændevin ej at forglemme. Saaledes er der betalt for 1 Anker Rhinskvin 17 Rdl., for et Oksehoved *Vin* 22 Rdl., for Kognak 10 Rdl., for 4 Potter *Vin* 3½ Mk., atter for 4 Potter *Vin* 3½ Mk., for 1 Pot fransk Brændevin 2 Mk., for ½ Anker Rhinskvin 8 Rdl., for 1 Pot Rhinskvin 3 Mk., og alt dette er blevet indkjøbt i ét Aar. Noget lidet deraf var dog vel til kirkelig Brug.

Af *Kolonialvarer* er der brugt særlig meget Sukker af forskjellig Slags. Først 15 Pd. Kandis til en Pris af 18—24 Sk. Dernæst 51¾ Pd. almindeligt Sukker à 22 eller 21 Sk. og endelig 1 Top Sukker 7 Mk., 4 Toppe Sukker 3 Rdl. 10 Sk., 2 Toppe 2 Rdl. 2 Mk., 1 Top 8 Mk. 15 Sk.

Af Kaffe er der ikke brugt saa særlig meget, dog allerede nok efter den Tids Forhold, 27 Pd. i alt. Den kostede fra 14 Sk. til 1 Mk. Pundet. Men der er dog ogsaa noteret 3 Pd. til 5 Mk. 4 Sk. og 2 Pd. til 3 Mk. 8 Sk. Det maa jo have været en særlig fin Slags.

Uagtet der blev slagtet og spist en Masse Kyllinger og Fjerkræ overhovedet, blev der ogsaa købt en Del *Kjød* — naturligvis Oksekjød, hvor meget i alt kan man dog ikke se. Der er noteret for 5 Rdl. 9 Sk. Men *Kjød*et var billigt, saaledes blev der af Barrit Slagter en Gang købt 3 Lpd. 12 Pd. *Kjød* for 2 Rdl. 1 Mk. 2 Sk.

Men af *Fisk*, især Sild og Aal blev der indkjøbt en urimelig Mængde, og dog fik Præsten jo en god Del Fisk til Foræring. Vi ser saaledes købt 24 Ol Sild til 6 Mk., 40 Ol til 10 Mk., 2 Ol til 1 Mk., 4 Ol til 28 Sk., 1 Td. Spegesild 4 Rdl., 1 Otting Spegesild 4 Mk., 1 Fjerd. Aal og 1 Fjerd. Sild 2 Rdl., 3 Ottinger Kloch Aal¹⁾ 2 Rdl. 12 Sk., 2 Lpd. Aal 8 Mk. 4 Sk., Aal 8 Sk., fersk Fisk 12 Sk., fersk Ørred og røget Makrel for 2 Mk. 8 Sk.

Af The brugtes meget lidt. Der er kun købt for 1 Rdl. 3 Mk. 8 Sk.

Der er købt 13 Pd. Svedsker til 6 Sk. Pundet, og 5 Pd. Rosiner til 8 Sk. Pundet, 3 Pd. Korender à 10 Sk., 2 Pd. Citroner og 2 Pd. Kastanier, der i alt kostede 6 Mk.

Af Risengryn købtes kun 2 Pd. til 14 Sk., og af Perlegryn 2 Pd. til 20 Sk., saa de har ikke ødelagt Husholdnin-

¹⁾ Jeg har spurgt mange forskjellige Mennesker om, hvad Klokkeaal er, men har aldrig faaet tilfredsstillende Svar. En fiskerikyndig Mand har sagt, at det er nok Aal, der fangedes i et Garn, som i Form lignede en Klokke. Det faar nu staa hen til særlig kyndige.

gen, men man brugte jo den Tid saa godt som udelukkende Byggryn, der var hjemmelavede.

Af Salt brugtes en Del: 1 Skp. Salt til 30 Sk., 4 Skp. Salt til 9 Mk., 8 Skp. Smaasalt til 12 Mk., 6 Skp. stort Salt til 2 Rdl. og $7\frac{1}{2}$ Skp. Kjøbenhavns Salt til 2 Rdl. 1 Mk. 12 Sk.

Af Humle brugtes der ogsaa en Del. Vi finder saaledes 2 Skp. Humle til 1 Rdl. 4 Sk. og 4 Skp. fynske Humle til $9\frac{1}{2}$ Mk., Humle 2 Mk.

Af Amdam brugtes 5 Pd. og af Krydderier og Specerier en hel Del. Af Kommen kjøbtes en Gang for 1 Mk. og en anden Gang en hel Skp. for 4 Mk. Saa var der jo Kardemomme, der kostede 14 Sk. for 2 Lod, Nelliker til samme Pris, fremdeles Safran til 1 Mk. Loddet, ja, en Gang gaves der ogsaa 1 Mk. for et halvt Lod, Ingefær til 18 Sk. 1 Pund, 1 Pd. Menne til 8 Sk. Men især brugtes meget Lakmus og Lakmusolje¹⁾. Deraf kjøbtes hver Gang for en 8 til 14 Sk. Sæbe derimod er kun kjøbt en enkelt Gang og endda blot for 8 Sk.

Pudder til Præstens Paryk kjøbtes flere Gange. 1 Pund kostede 10 Sk.

Præsten maa have brugt megen *Tobak*. Indkjøb deraf forekommer jævnlig. Tobak for 8 Sk. (vel sagtens Snustobak), 3 Pd. Tobak 29 Sk., 2 Pd. Tobak 2 Mk. 8 Sk., 2 Pd. Tobak 22 Sk., 2 Pd. Tobak a 12 Sk., 17 Pd. Tobak 8 Mk. 4 Sk., 2 Pd. Tobak 2 Mk. 4 Sk. Da Prisen er saa forskjellig, maa han have brugt flere Slags. Ogsaa Indkjøb af 2 Dusin Piber til 12 Sk. findes. Det maa da være Kridpiber.

Af Tvebakker og Hvedebrød er der jævnlig kjøbt lidt, men mærkeligt nok gjerne i Forbindelse med Tobakken. Saaledes findes en Gang Engelsk Tobak og Tvebakker for 1 Mk. Den Post løb dog ikke op til store Summer.

Paa *Apoteket* blev der heller ikke givet meget ud. Der blev en Gang kjøbt Kamfer for 18 Sk. Men ellers er Apotekerregningerne kun paa 1 Mk., 5 Mk. og $3\frac{1}{2}$ Mk. Apotekerren i Horsens hed Schmidt.

Af Hovedvand blev der kjøbt for 12 Sk. og Teriak for 2 Mk.

Derimod brugtes en *Masse Tælle*, hvilket for Resten ikke var underligt, da man ikke havde andet til Belysning end Tælle og Tran. Af denne sidste Vare brugtes dog kun 3

¹⁾ Lakmus er et blaat Farvestof, der i Præstegaarden nok er blevet brugt i Lødgryden til at farve med. Det udvindes af forskjellige Lavarter, og Lakmusplanten vokser vildt i det sydlige Evropa.

Potter. Men vi finder da „10 Pd. Tællig til 5 Mk., 1 Lpd. og 10½ Pd. til 2 Rdl. 1 Mk. 8 Sk., 8 Pd. Tællig 4 Mk., ½ Lpd. Tællig 4 Mk., 16 Mk. Tællig 8 Mk., Tællig 4 Mk., Tællig fra Horsens 5 Mk. 15 Sk.“ Tran kostede 1 Mk. Potten, og en Gang købtes der Bomolie for 4 Sk.

Der købtes ogsaa en Masse Kul. Det var naturligvis Trækul. Vi træffer kun Stenkul én Gang, nemlig 1 Skp. til 10 Sk. Men ellers er det 2 Tdr. Kul 2 Mk., 14 Skp. Kul 1 Mk. 12 Sk., 12 Skp. Kul 1 Mk. 8 Sk., 4½ Tdr. Kul 4½ Mk., 2 Skp. Kul 2 Mk., 1 Td. Kul 1 Mk., 12 Skp. Kul 1 Mk. 8 Sk., 8 Skp. Kul 1 Mk., 2 Tdr. Kul 2 Mk. Der brugtes ogsaa Lyng; 8 Læs kostede 10 Mk. og 5 Læs 6 Mk. 4 Sk. Fremdeles Gjærdsel. 6 Læs Gjærdsel 1 Rdl., 8 Læs dito 1 Rdl.

Hvor mange Tørv, der brugtes, er ikke opgivet. Men vi finder da følgende:

„1743 blev gravet Tørv i Bjønkjær 4 Dage af 2de Karle og udi Gjædkjæret ligeledes 4 Dage af 2de Karle Poul og Simon.“

Ret mærkelig er en Udgiftspost som „Kjøbt Madurter i Horsens for 5 Mk.“ Man skulde da synes, at Præstegaardens Have kunde yde det nødvendige i den Retning. Der er fremdeles noteret „Kaal og Rødder for 2 Mk.“ Det ser da ud til, at Grøntsager ikke var det, der blev lagt særlig Vind paa i Præstegaarden.

Til Gaardens Brug og dens Bygningers Vedligeholdelse blev der købt ikke saa lidt ind, særlig af Jærn, Fjæl og Kalk m. m. Saaledes træffer vi 1 Stang Jærn, 1 Stk. Jærn 3 Mk. 8 Sk., 14½ Pd. Jærn 1 Mk. 12 Sk., Søm 1 Mk., Søm 2 Mk., Smaasøm 1 Mk., 200 Vinduessøm à 7 Sk., 18 Stk. Fyrfjæl à Tylt 9 Mk., 1 Stk. Jærn 3 Mk. 8 Sk., 1 Lpd. Jærn 3 Mk. 4 Sk., Søm 2 Mk., 50 Søm 1 Mk., 50 Søm 1 Mk., Søm, Lim, Spanskgrønt, Kride 2 Mk. 5 Sk., 6 Fjæl 3 Mk. 8 Sk., 1 Tylt Fjæl 9 Mk., 3 Tylt Fyrfjæl, 1 Tylt Lægter 11 Mk., 6 Tylt Lægter à 2 Mk. 12 Sk., 10 Stk. Fyrtræ à 12 Sk., 1 Td. Kalk 3 Mk., 3 Tdr. Kalk 6 Mk. 12 Sk., 4 Skp. Hvidtekalk 1 Mk. 8 Sk., 100 Mursten 5 Mk. 4 Sk., ½ Tylt Steenlægter 1 Mk. 8 Sk.

For nye Hampsække har han givet 5 Mk., for Reb 8 Sk., for 1 p. H. Reb (o: Par Hæmmelreb) 3 Mk., 1 par do. 3 Mk. 4 Sk., 8 Al. Tækkevoller 2 Mk. 3 faarschind 2 Mk.

Fremdeles af *Kjøkkentøj* „for 10 par Knive 10 Mk., for 1 Jærngryde 1 Rdl. 2 Mk., for 1 Tærtépande 7 Rdl. 3 Mk. 6 Sk.,

1 Kjødtrug 18 Sk., Potter og Gryder 1 Mk., 4 røde Potter 8 Sk., Potteskeer 8 Sk., 1 Lys Prophit, 1 Oljetragt, 3 Par Høsthandschir 26 Sk., 1 Stk. Puntleder 12 Sk., for Puntleder 1 Mk., 5 Ølglas 25 Sk., for 2 nye Kjeldespande med beslage 7 Mk. 8 Sk., dertil Jærn 3 Mk.“

Fremdeles betalt „S. Hierild for $\frac{1}{2}$ undervoguen af min Chese sampt 4 jegger 2 Mk. 4 Sk.“

(Den samme Chaise kom han til at betale Ekstraskat af.)

Af Udgifter til *Beklædningsgenstande* kan endnu anføres: „3 Al. Cartun $4\frac{1}{2}$ Mk., Netheldug 1 Rdl. 2 Mk. 8 Sk., 5 Al. Kniplinger a 18 Sk., 21 Al. 2 qt. muntrum 6 Rdl. 4 Mk. 3 Sk., fin lerrit 1 Rdl. 1 Mk. 8 Sk.“ Fremdeles „1 fin Hat 13 Mk., 1 Peruque 10 Mk. 8 Sk., 1 Palentia¹⁾ og Muff 11 Mk., 1 Lepus 6 Sk.“

Til Tamburerne i Horsens har han givet 12 Sk. (De kom ved Nytaarstid for at faa en Drikkeskilling), til nogle Bjørnetrækkere 18 Sk., til Jens Bisholdt, som det var brændt for, 4 Sk.

Til en fattig Student, Christen Lund, der sandsynligvis gik omkring og tiggede, gav han 15 Sk., og til en afsat Degn 6 Sk.

Til Lak er der medgaaet for ham 1 Mk. og til Porto 4 Mk. 10 Sk. Han skrev jo ikke mange Breve. Penne var der ingen Udgift til, da han selv havde Gjæs, og Papir har han intet kjøbt af. Den lille bitte Smule hvidt Papir, der er hæftet ind i Noteringskalenderen er taget saa økonomisk, at Skriften er ligefrem gniddret. Dog har han tilladt sig en Udgift af 3 nye forgyldte Salmebøger til 10 Mk.

Af *Tildragelser* i Aarets Løb, der særlig har tiltrukket sig Præstens Opmærksomhed, anføres:

„1743 d. 15. Martii blev Encke Dronningen fra Clausholm el. Dronning Anna Sophia indsad i Roeschilde Kiercke.“

„NB. Imellem d. 16. og 17. Febr. om Natten blev stoubye Kircke tilreed ilde af storm og Uveir.“

„1743 d. 20. Aug. var Stift Amptmand Bentzons Brev dateret, men Kom ey Her før d. 25. August, at Rytterhesten skulde leveris dend 1ste Sept.“

„Stiftamptmand Bentzons Brev af 9de Aug. Kom her til glbye d. 14. Ejusdem angaaende Rytter Hestenis Istandsetelse og aflevering med Beslag og Grime inden 6 ugger fra

¹⁾ Har maaske Navn efter en By i Spanien, Palencia, hvor der tilvirkedes Tæpper og Hatte.

Bem^{te} Dato at Regne, Som Hr. Toxverdt og jeg gav Stift-
amptmand Svar p. b^{te} Dag.

A son Excellence

Monseig.^r de Bentzon.

Chevalier de l'ordre de Dannebrog et Grand Baillif du
Baillage, Aarhus.“

„D. 8de Aug. schal alle Degnene møde Prousten Kl. X i
Klaking Kircke for at tilkiendegifve deris Degne Boligers
tilstand, Husenis længde, deris Høytidsoffre, Extra accident-
ser, smaa Redsel etc.“

„Efter forordning af Fourage Udskrifning i Dannemarch
af 16de Aug. 1743 schal der i Aarhus Stift Svaris af hver
Tde Hkorn, Præstegaarde og Degneboliger iberegnet 3 Lispd.
Høe og Penge 5 Skilling.“

At Præsten holdt Aviser, ser vi af, at han i Avispenge
betaler 1 Rdl. 1 Mk. 7 Sk. og for de tyske Aviser 4 Mk.,
men hvilke det er, nævner han ikke. Han har ikke i Aarets
Løb kjøbt en eneste Bog, men har dog nok tænkt lidt paa
at kjøbe eller subskribere paa en, siden han skriver:

„Af Pauli Epistle til de Romere lader Magister Friderich
Monrad udgaae en dansk Paraphrasin. bogen blifu. in 4to,
ventelig noget over 4 Alphabeter, lovis færdig til denne som-
mers udgang og selgis i Khafn for 1^{1/2} Sk. arket til dem,
som har ladet sine Nafne tegne, hvilcke hand og vil lade
sette for i Bogen uden forschiel paa Rang etc.“ Men det
blev vel sagtens ved Tanken, det ser i alt Fald ud dertil.

En Ting, der ogsaa har gjort Indtryk paa ham, er, at han
kan faa Salt leveret.

„Efter Repartitionen, datteret Ryomgaard d. 19. Julij 1743,
schall jeg have Khafns Salt 5 skp., og Degnen 1 skp. Disse
6 skp. salt schal Betalis 3 Maaneder fra oven bem^{te} Dato i
Aarhus Amptstue, hvorfra os vidis Stædet, hvor dette Salt
Kand imodtagis. Sc. Hos Jørgen Rasmussen i Aarhus.“

Man skulde ellers ikke synes, at det kunde betale sig at
gøre den lange Rejse lil Aarhus for 6 Skp. Salt. Andre
Tider — andre Forhold.

Endnu er der kun et Par *Smaating* at notere.

„d. 11te xbris lod jeg levere 8 faarskind til Henrich Niel-
sen fæltberæder i Horsens at Bereede.“

„Noch betalte jeg d. 6. xbris til Henrich Nielsen 8 Mk.
for de schind, som han forhen hafde Bereedt for mig.“

„Foruden de 50 stk. smaa Kargiorde, som laa paa Røde-
stueloftet, lagde jeg same stetz 60 stk. dito d. 7. Sept. 1743.“

„1743 d. 19. Sept. leverede jeg i Horsens til Kongens Tieniste Een sortebrun Rytterhoppe, der var i 7de Aar som blev taxeret af Raadmand Stæer og Raadmand Møller begge fra Aarhus for 50 Rixdr., som i Justits Raad Folsachs Protocolh blev indført.“

„d. 11te Maj Aarhus Landemode holdes.“

„Jens Albretsen i Horsens har faaet 2 Lpd. Faareost.“

„1 Nov. soldt Een Tyrehud for 1 Rdl. 4 Mk., soldt Sadelmager Albretsen 1 Tyrehud 1 Rdl. 2 Mk., Leitzer Jøde 1 studhud, 1 feed Kalfschind, 4 Vædreschind og 33 Lammeschind for 4 Rdl. 2 Mk.“

„Fremdeles i November soldt 1 Skp. Pd. Tiende Ost 11 Rdl. 4 Mk. Noch soldt 2 Lpd. uld 5 Rdl. 2 Mk.“

(Nævnte Leitzer boede i Fredericia. Korn solgte Præsten til en Kjøbmand Dieck i Horsens, ligesom ogsaa til Leitzer.)

Embedsskrivelser har der nok ikke været mange af. Der omtales da blot følgende:

„d. 5te April attesterede jeg, at udi 10 aar var udi St. og H. Sogne ingen Bøder falden for Helligbrøde eller anden Mislighed til Kbhvns Brand Casse.“

„d. 27de April Besvarte jeg Brixens forespørseler paa mit Mandtal andgaaend Januarij Termin 1743.“

„d. 30te April skrev jeg til Justitzraad Lichtenberg om Jørgen Sørensons og Ane Nielsdatters Leyermaal.“

„1743 d. 5te Junij attesterte jeg paa Lanngs Brev, at her i Stoubye Sogn paa Rosenvolds Gods er ingen Leyermaals Bødder falden fra 1. Majj 1742 til 1ste Majj 1743.“

„d. 18. Nov. skrev ieg til Gielsted i Wiborg om de resterende jordelyspenge for Snapsting 1743 og Bad Ham indkræve samme som de Aarlig garandt til Snapsting 1744.“

Af *Skatter og Afgifter* har Præsten haft forsvindende faa. Følgende Notits kan jo egentlig ikke opfattes som en Afgift:

„Efter Høy Kongl. ordre af 25. febr. 1743 skal til Et extra ordinair paabud af schatte haure leveres af hver Tønde Hartkorn Een skippe Haure, som Mayestæten allernaadigst vil betale à tønden med fiire og Een $\frac{1}{2}$ Mk. danske.“

Der var nok noget, der kaldtes *Familieskat*, men den var ikke just trykkende, for den beløb sig blot til 10 Rdl., som betaltes i Januar, 10 Rdl. i April, 11 Rdl. i Juli.

Expenser til Syn. Ver.¹⁾ blev d. 8. Majj betalt med 20

¹⁾ Foraars-Landemodet.

Rdl. 4 Mk. 10 Sk., Exp. d. 10de Oktober var 1 Rdl. 4 Mk. 6 Sk.

Men Leverancen af Hø og Penge var jo unægtelig en Afgift.

Saa er der *Kopskatten*. „Min Kopschat af Mig selv Er penge $\frac{1}{2}$ Rdl., af 4 Karle og 4 piger 8 Rdl., af Chaisen 20 Rdl.“

Efter alt det her foreliggende har jeg faaet det Indtryk af Pastor Rømer, at han har været en from Mand, der passede sit Embede upaaklageligt, var virksom paa alle Maader, men dog især som Landmand, da hans Landbedrift aabenbart har optaget meget af hans Tid. Men en særlig læsende og studerende Mand har han nok ikke været. Dog efterlod han sig ikke saa faa Bøger. Deriblandt var Kong Christian d. 4des Bibel, der til Auktionen efter ham blev vurderet til 2 Rdl., og saa Lutheri tyske Bibel, der vurderedes til 4 Mk. Meget ivrig har han været for at efterkomme Kongens Paabud om Konfirmationens Indførelse, da han begynder at konfirmere Ungdommen lige straks efter. Men han har ogsaa været glad ved de mange Gaver, han i den Anledning modtog. Et muntert selskabeligt Liv har der nok været ført i Præstegaarden, og han har staaet i et godt Forhold til sine Embedsbrødre. Han holdt nøje over, at Ydelserne til ham blev afgivne, og Restancer i den Anledning har han ikke syntes om, men en hjælpsom Mand har han alligevel været.

Til yderligere Begrundelse af min Antagelse, at der førtes et selskabeligt Liv i Præstegaarden og til en Slags Bevis for, at der var god Velstand samme Steds, kan følgende vist nok tjene:

„1743 den 1ste Julij Befandtes Min Koenes Liintøy:

1 Damaschis Dug een Heel Bredde.

8 fine Hørgarns Duge.

7 Dosin Hørgarns Servietter og 10 Stk. Ørum Servietter¹⁾.

2 stk. Damaschis Thee Duge.

3 stk. fine Hørgarns Thee Duge.

3 stk. dito Thee Servietter.

2 stk. Blaarg. Drejels Duge 2de Bredder.

2 Dosin Serviætter dertil.

2 stk. Halfdreiels Duge.

2 Dosin Servietter dertil.

¹⁾ De kaldtes sagtens saadan efter en Linnedvæver, som boede eller havde boet i Ørum.

- 2de toebreds Dreiels daglige Duge.
 3de 1½ bredds af samme slags.
 2de Halfdreiels 2 bredds Duge.
 6 halfanden Bredds af samme slags.
 3 gl. Blaargarns dreiels Duge.
 1 liden gl. grov dito.
 2 stk. gl. dito at svøbe udi.
 1 par Hollandsk lerrids Lagen med Pudevaar.
 1 par Kramlerrids dito med Pudevaar.
 4 par fine Hørgarns dito med Pudevaar.
 3 par grove Hørgarns dito med 1 par Pudevaar.
 1 par Liiglagener.
 1 par Kniplings pudevaar.
 5 par daglig Blaargarns Lagner.
 8 stk. Umage Servietter.
 3 stk. fine Dreiels Handklæder.
 6 stk. Blaargarns dito.
 1 gl. Bredtaulet Borddug. NB. Dybe.“

Om andet Indbo er der ellers intet noteret. Der er heller intet kjøbt ind i Aarets Løb.

Forøvrigt giver Skiftesamlingen efter ham det allerbedste Bevis for, at Præsten sad lunt inden Døre. Der var en Masse Guld- og Sølvgenstande, en uhyre Masse Kobber og Tin og Messing, som i vore Dage vilde have kostet store Summer. Det var altsammen efter vore Begreber vurderet ret lavt til Auktionsforretningen, Tinnet til 1 Mk. eller højst 20 Sk. Pundet og Kobberet til 22 Sk. Sølvet var sat til 3 Mk. Loddet i Gjennemsnit, hvilket dog var en ret god Pris.

Der blev ved Auktionen efter ham solgt 14 Heste, 13 Køer, 2 Stude og 8 Kalve. Den holdtes i 3 forskjellige Terminer, da der var en saa uhyre Masse. Første Auktion indbragte 780 Rdl. 5 Mk. 5 Sk. 2den Auktion 214 Rdl. 4 Mk. 13 Sk. og 3dje Auktion 328 Rdl. 2 Mk. 11 Sk. Ialt beløb det sig da til 1324 Rdl. og 13 Sk.

Endnu staar kun tilbage en lille Bemærkning om, at Præsten vist maa have haft en Medhjælper i Præstegjærringen. Ud for de fleste Søndage i Aarets Løb har han skrevet Ego, og dermed mener han jo, at han selv har prædiket. Ogsaa nogle Onsdage har han forrettet Tjenesten selv. Somme Steder staar der E. C. Dermed menes vel, at han har haft Communion. Men nogle Gange staar der H., hvilket kunde være Hagendahl. I Begyndelsen af Aaret staar ved Onsdagen B., hvilket kunde være Degnen Buchholtz, og da kan

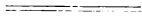
han vel have forrettet Onsdagstjenesten. Men der staar ogsaa en enkelt Gang Fris.

Friis har nok været af Familien, siden Præstens 8de Barn blev kaldt Karen Friis Rømmer. *Hagendahl* er maaske den Georgius Hagendahl, der immatrikuleredes 1740, privat dimitteret fra Kjøbenhavn.

Ego staar ved 44 Søndage og 7 Onsdage samt 4 andre Festdage. H. staar 7 Gange og Hag. 1 Gang. B. eller Buc. staar 3 Gange, Bør. 1 Gang, Fris 1 Gang og Fløj eller F. 2 Gange. 1 Gang staar Løbe. Men som Udgift har Præsten ogsaa anført: Fløjstrup for Onsd. Præd. d. 2. Janv. 2 Mk.

Dette altsammen saa vidt det kan læses.

Man faar da af alt dette det Indtryk, at Præsten ikke sløjede synderlig af i Prædike-Embedet. Men han var jo den Gang heller ikke mere end 48 Aar, altsaa i sin bedste Alder.

Tillæg 1.

Om Præster og Degne i Stovby—Hornum.

I Tilknytning til de faa personalhistoriske Efterretninger, jeg i det foregaaende har meddelt, og som til Dels fandtes i Optegnelserne, vil jeg nu føje til, hvad jeg har fundet i den gamle Kirkebog og ellers andensteds.

Først ser vi paa Præsterækken.

1640 beskikkedes Magister *Laurits Ernstsøn von Baden* til Præst i Menigheden. Han var en Søn af Borgemester i Horsens *E. von Baden* og hans Hustru *Anna Hansdatter Svane*. Af deres Børn mærker vi os:

1. *Mads Lauritsen von Baden* (eller som han ogsaa skrives *Mads von Baden Lauritsen*), der 1689 opholdt sig i Odense og 1691 paa Bryskesborg. 1705 var han i Davgaard.

2. *Else Lauritsdatter von Baden*, der kom til at bo i Roden og sagtens var gift der med *Niels Sørensen*¹⁾. Hun jordedes 1742 d. 29de December.

3. *Anna Marie Lauritsdatter von Baden*²⁾, der siden blev gift med Eftermanden i Embedet, Hr. *Jørgen Knudsen Beeske*. Hun døde 30te Juni 1731³⁾.

4. *Ernst Lauritsen v. Baden*, som jeg ingen Besked kan give om. Jeg formoder, at han boede i Stovbylund. 1705 blev *Ernst Svanes Datter* dersteds døbt i Stovby Kirke og

¹⁾ Han havde flere Børn, og det er tydeligt, at han stod i Forbindelse med de andre fremragende Familier paa Egnen, idet Vidnerne ved de forskjellige Barnedaab var fine Folk. *Anna Mag. Lauritses* var Gudmoder hos ham 1686, nemlig da hans ældste Datter *Else Kristine* blev døbt. (Hun døde i 1694 og blev begravet 12. April). Ogsaa *Mads Lauritsens Hustru* paa Bryskesborg var Gudmoder til den næste *Else Kristine* 1695. *Elias Svane* og *Hans Svane* i Horsens var ogsaa Faddere. Ligeledes *Mads Lauritsen* i Davgaard 1692, Hr. *Peder i Nepsager* og Hr. *Morten* i Hedensted, samt *Christian Tolder* i Horsens. Fremdeles *Ejerne af Merringgaard* og *Ussing* og deres *Hustruer*.

²⁾ 1686 anføres *Anna Marie* i Præstegaarden som Fadder.

³⁾ Ikke som hos *Wiberg* anført d. 30te Juni.

kaldet Anne Margrete¹⁾. Mads von Baden i Davgaard var Fadder.

Den næste Præst var Hr. *Jørgen Knudsen Beeske*. Han indskriver selv i Kirkebogen saaledes om sin Ordination:

Anno 1685 d. 23. October bleff Jeg Jørgen Knudsen Bieske af min Høyærværdige Herr Biskop velædle og Høy-lærde Doctor Erich Grave, Superintendent over Aarhus Stigt, Ordineret till Sogne Prest offver Stouby och Hornum Sogner och Dominica Vigesima²⁾ post Trinitatis aff Prousten Ærverdige Her Niels Søffrensen i Glud indsat.

Gud Forlene mig sin hellig aands Kraftige Naade och bistand dette høye og hellige Embede saaledis at forrøstaae, at alting maa blive forrettet hans hellige naffn til ære, mine menigheder til opbyggelse og mig selv til en god Samvittigheds vidnisbyrd.

Af hans Børn mærker vi os:

1. Dødfødt Barn, født 9de Okt. 1688. Kjønnen nævnes ikke.

2. Else, døbt 19de Dec. 1689.

3. Johanne f. 1691.

4. Knud f. 1695.

De er saaledes indførte i Kirkebogen:

1688. Tirsdag d. 9. Okt. begravet vores egen lille dødfødte Barn udi sin Moders Liv, som her i Verden ikke havde Liv. Gud give det en glædelig Opstandelse til det evige Liv.

1689. Tirsdagen d. 19. December blev vores egen lille *Elses* Hjemmedaab, konfirmeret i Stovby Kirke.

Faddere:

Højvelb. Fru Grevinde Sophia Amalie Krag.

Hr. Johan i Nebsager.

Hans Tulle i Fyen³⁾.

Mads von Baden Lauritsen i Odense.

Min Broder Povel Knudsen.

Hr. Jakobs Kjæreste i Barrit.

1691. Døbt min egen lille Datter *Johanne*.

Faddere:

Søster *Else Lauritsdatter* i Roden.

Min Broder Hr. Hans i Gamtofte.

¹⁾ Det er vistnok denne Anne Margrethe, der 1722 Tirsdag d. 24. Nov. bliver kopuleret til Mons. Thomas Madsen af Horsens. Hun kaldes da *Madelle* Anne Margrethe her fra Gammelbye.

²⁾ Tyvende Søndag.

³⁾ Var sikkert nok Fader til Kappellanen her i Stovby, Laurits Hanssen Tulle.

Mads Lauritsen paa Bryskesborg.

Niels Sørensen i Roden.

Hr. Jacobs Hustru i Barrit.

Dorothe Andersdatter i Ørum.

1695 d. 28. Marts Torsdag blev døbt min egen liden
Søn *Knud*.

Faddere:

Højædle og velb. Fru Elisabeth Reetz paa Skjerrildgaard.

Hr. *Elias Svane* i Horsens.

Min Broder *Povl Knudsen*.

Henning Bang paa Rosenholm.

Provstens gode Kjæreste. Min gode Søster *Margrete*.

Vi kan da se af Fadderlisterne, at Præsten havde en Broder Povl Knudsen, der var den ældste, men hvor han boede, nævnes ikke. Dernæst en Søster Margrete. Fremdeles en Broder Hans, der var Præst i Gamtofte paa Fyen og vist døde 1701. Han kom der efter sin Broder Mads, og begge de Brødre kom der efter Faderen, Knud Povlsen Beeske, som var født i Assens 1621. Hr. Hans døde 4—5 Uger efter sin gamle Fader, der opholdt sig hos ham.

Fremdeles ser vi, at da Hr. Jørgen Knudsen Beeske havde sin førstefødte Søn, *Knud*, til Daaben, var Hr. Elias Olufsen Svane i Horsens Fadder. Han var Præst ved Hospitalet der fra 1687 til sin Død 1724. Forud havde han været Hjælpepræst i Ølsted 1686. Da hans Moder var *Elisabeth von Baden*, var han altsaa ved Slægtskabsbaand knyttet til Præstefamilien i Gammelby. Maaske Ernst Svane i Stovbylund var hans Broder (se foran).

Præsten har om sin Hustrues Død indskrevet saaledes i Kirkebogen: 1731 Onsdagen d. 20de Junij begravet min Egen dyderige Elskelige nu sl. Hustru Ane Marie von Baden.

Og paa næste Side i Bogen har han atter indført for 1731 Onsdagen d. 20. Junij: begravet min Egen dyderige och Elskelige nu salige Hustru. Gud gifve hende en glædelig Opstandelse og Unde mig at samles med hende i Ævig glede i Guds Himmelsche Rige.

Da Hr. Jørgen Beeske, som tillige var Provst, blev gammel og skrøbelig, fik han en Kapellan, som blev kaldet til hans Successor, men han blev aldrig selvstændig Præst i Stovby, da han døde i en temmelig ung Alder, kun 46 Aar gl. Det var Hr. *Laurits Hansen Tulle* (Thule), som besørgede Embedet fra 1725 til 1728. Han havde en kort Tid været Kapellan i Holeby og Bursø paa Lolland, og blev nu gift med Hr. Jørgen Beeskes Datter Johanne Jørgensdatter Beeske.

Allerede i 1710 træffer vi Hr. Laurs Thule i Præstegaarden (o: Gammelby) som Fadder og ligeledes 1719. Han maa altsaa i længere Tid have opholdt sig her.

Han havde en Søster Ane Hansdatter Thule, der var gift med S. von Mühlen i Davgaard. I Kirkebogen staar saaledes indført:

1736. Festo Ascensionis Jesu xti. var til sin Daabs Stadfæstelse opført til Guds Huus og Stoubye Kircke Jørgen Othesøns liden Daatter Kaldet Maren. Som blev frembaaren af Madame *Ane Hansdatter Thule*, S. von Mühlens i Daugaard.

Om Hr. Laurits Tullens Børn nævner Kirkebogen blot følgende:

1726. Onsdag d. 4. December døbttes Hr. Lauridses liden Søn *Jørgen*.

Faddere:

Min Hustru.

Hr. Knud i Nebsager.

Hr. Anders i Ølsted.

Segn. Johan von Mühlen i Davgaard.

Jep Terkelsens Hustru ibid og Søster Else Lauridsdatter i Roden.

Hr. Laurits's Hustru i Præstegaarden nævnes flere Gange som Fadder i 1726 og senere sammen med Degnens Hustru.

Allerede kort efter mælder Kirkebogen følgende:

1728. Mandagen d. 19de April begravet sl. Hr. Laurs Thule udi Gammelby Præstegaard.

Efter hans Død i April 1728, kom saa Hr. *Niels Rømer* som Medtjener og Successor hos den gamle Provst, der endnu sad i Embedet. Dette har Hr. Niels indført saaledes i Kirkebogen:

Anno 1629 Dom. Ima Adventus blev jeg af Prousten Hr. *Jørgen Beeske* indført i begge Kirckerne til at være Medtiener i ordet hans tid og ham siden at succedere.

At Hr. Niels nu giftede sig med Enken efter Hr. Laurids, er en Selvfølge. Han har selv indført sit Giftermaal saaledes, men, som man ser, ikke paa rette Sted. Han maa have syntes, at det dog skulde være der:

Siden min sl. Svigerfader som en gammel og Skrøbelig Mand har forglemt at indføre mig og min Hustrus Madame Johanne Jørgensdatter Beeske sl. Hr. Laurs Thules Enuke her paa Stæden vor Bryllupsdag, saa stoed b. vort Bryllup 1730 d. 11te Januari her i Gammelby Præstegaard efter at vi forhen vare i Herrens Huus Stoubye Kircke copulerede af Min sl. Svigerfader.

Jeg har forhen anført, at Ane Marie Rømmer var Præstens Stifdatter, men det er naturligvis galt. Fejltagelsen beroer paa, at denne Ane Marie i Skifteprotokollen anføres saaledes 1752. Hun var jo Madame Abelone Krøgers Stifdatter, men ikke Præstens. Det forholder sig da saaledes, at han havde avlet hende i sit første Ægteskab, og med Abelone havde han de andre. Kirkebogen mælder om den første:

„1731. Onsdagen d. 14. November var til sin Daabis Stadfæstelse Opført til Guds huus og Stoubye Kircke Min Egen liden Daatter, kaldet *Anne Marie* efter Hendis sl. Mor Moder. Susceprix: Velbaarne Juncher Trolde Frue paa Ørumgaard. Faddere: Velbaarne Her Juncher Trolde Selff, Her Bertel i Ørum, Her Anders i Ølsted, Velbaarne Frøcken Kaaes Nu Værendis paa Ørumgaard og Seg.⊃ Johan Ludvig von Müllens Kieriste i Daugaard¹).“

Om hende (Anne Marie) finder vi senere, at hun d. 3die August 1764 blev kopuleret til Degnen i Hatting, M.⊃ Thorup. Brylluppet stod i Gammelby, hvor Bruden endnu opholdt sig.

Aaret efter (1732) døde saa den gamle Provst, hvilket er indført saadan:

„1732. Efter at Prousten her i Bierre Herred og Sogne Præst her for Stoubye og Hornum Menigheder Aar 1732 d. 7. Aprilis saligen Hensoved i Herren, Er Hand af Mig som hans Sviger Søn Christeligen og Sømmeligen effter Min skyldighed Derpaa d. 16de hujus Nedsadt her i Stoubye Kiercke. Test. Niels Rømmer.“

Nu er altsaa Hr. Niels Rømer hans Efterfølger i Embedet.

Han begyndte at føre Kirkebogen Dom XIX p. Trin. 1732. Hidtil (fra 1ste Sønd. i Adv. 1731) var den ført med en anden Haand, sandsynligvis Degnens. Hans Haand ophører i Kirkebogen med Fer. 2 Pentacoste 1752. Fredag d. 9de Juni finder vi saa en anden Haand.

Men hans første Hustru levede ikke ret længe. Hun var jo født 1691 og blev altsaa kun 44 Aar.

„1735. Fredagen den 11te Novembris begravet Min egen i Livet Allerkjæreste men nu hos Gud sl. Hustru *Johanne Jørgens Datter Beesche*. Gud give hende en glædelig Opstandelse.“

Hans Enkestand var dog ikke ret lang. Dette ser vi af Indførselen i Kirkebogen:

„1737. End Meldes og her udj at læse, at Jeg uværdige

¹) Hun bar for Daaben Rasmus Nielsens Barn i Roden 1739.

tilligemed min Brud Jomfru Appollone Krøger bleve her udj Stoubye Kircke Sammenviede Fredagen dend 27de Septembris.“

Hun overlevede længe sin Mand og døde først d. 20de December 1795 altsaa 43 Aar efter. Hun blev saaledes ikke gift med Eftermanden, der dog var ugift, da han kom til Embedet.

Men omtrent samtidig, nemlig samme Aar i November, træffer vi en Søster til den nye Præstekone „værende her i Gammelby“. Man maa næsten antage, at de med deres Moder har boet der.

Ane Cathrine Krøger, der altsaa var Præstekonens Søster, nævnes tit i Kirkebogen som Fadder. Der staar altid: Min Kones Søster. Hun blev 1754 Fredagen d. 31te Maj kopuleret til Mons. Friisenberg fra Vivild og boede da endnu i Gammelby. Hendes og Præstekonens Moder, altsaa Præstens Svigermoder, døde 1747:

„Onsdag d. 31te Maij blev min Svigermoder Madame Ane Elisabeth Krøger begravet.“

Præsten nævner tit som Fadder: Min Halfsyster Maren Klindt (Maren Pedersdatter Klindt), og 1734 siges: nu værende i mit Hus. Men jeg kan ikke rede ud, hvordan det forholder sig dermed. Søren L. Rømers Enke Anne Voldborg maa nok have giftet sig igjen med en Peder Klindt, og en Tidlang boede hun jo i Kjøbenhavn, men kom tilbage, sagtens efter Mandens Død, og boede nu paa sine gamle Dage i Stovby. Kirkebogen har følgende:

„1751. Stovby. Mandagen d. 26de Julij begravet min gl. Moder *Ane Woldborg Nielsdatter*.“

Maren Klindt findes tit som Fadder til Sognets Børn. Ogsaa Forpagterens Barn paa Rosenvold var hun 1734 Fadder til. Han hed Søren Jørgensen og var gift med en Datter af Hr. Mag. Peder Jonæsen Bidstrup og Anna Pedersdatter Alrøe. Hun bar Barnet og var den Gang Enke, da Hr. Bidstrup døde 1730.

Om Søren Rømers Børn maa jeg efter Kirkebogen endnu tilføje, at der imellem Johanne Beesche og Johan Frederik endnu fødtes ham en Datter *Karen Friis*. Der staar saaledes indført i Bogen:

„Torsdagen d. 30te August 1742 jordet min egen Nyfødde Datter, som for Dødsens hastige paagribelse blev inddøbt og kaldet *Karen Friis*.“

Hans 8de Barn blev saa opkaldt efter den døde.

De andre Børns Daab (tillige med Fadderne) findes saaledes indført i Kirkebogen:

„1738. Tiirsdagen d. 30te Sept. var til sin Daabs Publication opført til Guds Huus og Stouby kircke Min egen Daatter kaldet *Eleonora Hedevig* effter Statholderinden i Norge Hendes Naade Frue Grevinde Rantzau, og blev denne min Daatter frembaaren af Proustinden i Glud, Welbiurdige Frue Assessor Gluds. Faddere vare Sr Borgemester Rhodenborg i Horsens, Sr Søren Bloch i Barred, Monsr Jens Hoffmann paa Schierildgaard, Madame Sr Simon Braads af Horsens og Jomfru Ane Cathrine Krøger, min Konis Syster, som opholder sig hos sin Moder her i Gammelbye.“

„1740. Onsdagen d. 15de Juni loed jeg min Søn *Christian Hans Daab* publicere i Stoubye Kircke. Dr. Hr. Proust Kop læste over Ham, og Madame von Mühlen af Daugaard frembar ham for allis vor allerhelligste Frelsere. Fadderne vare Sr Cancelliraad Søren Hoffman til Scherildgaard, Hr. Peder Billeschov i Engom, Hr. Ulrich Toxverd i Raarup, Hr. Søren Bloch i Barredt og Min Søster Maren Klindt.“

„1741. Fredagen d. 18de Aug. Blev Min Datter *Johanne Beesche* Hendes Daab publiceret i Stoubye Kircke af Prousten velærværdige Hr. Willatz Kop i Assens, Da min Datter Blev Frembaaren af Fru Professorinde Bloch i Barred. Fadderne vare Hr. Professor Bloch i Barred, Hr. Hans Torning i Nebsager, Monsieur Henrich Bierring paa Ørumgaard og Min Konnes Syster Jomfrue Ane Cathrine Krøger.“

Jfr. Johanne Rømer fra Brahesborg var Fadder i Stovby 1765.

En anden af Hr. Niels Rømers Døtre, men hvilken kan jeg ikke afgjøre¹⁾, blev gift med Monsr Ditlev Bull fra Voldbjærg. Kirkebogen har:

„1767. Dom. Palm. døbt Fogden Mr Ditlev Bull fra Voldberg, hvis Hustru faldt i Barselseng hos sin Moder Mad. Rømmer her i Gammelby, hans liden Søn kaldet *Niels Rømmer*. Baaren af Mad. Rømer af Gby.“

Barnet blev ved at være i Gammelby, da det døde der og blev jordet Dom. Rogate samme Aar. Det var for svagt til at rejse saa lang Vej med. Moderen var mærkeligt nok rejst i Besøg hos sin moder, der jo boede i Gammelby, i højfrugtsommelig Tilstand.

„1743. Tirsdagen d. 29de octobris var min Egen Søn *Johan Friderich* til Kircke. Blev Baaren af Min Svigermoder Madame Ane Elisabeth Krøger. Fadderne var Hr. Hans Torning i Nebsager, Hr. Christian Carl Plesner i Barredt, Monsieur Johan Ludvig von Mühlen i Daugaard. Madame sl.

¹⁾ Det har dog sikkert nok været Eleonora Hedevig.

Ole Raschis i Urløf og Syster Ane Cathrine Krøger værende her i Præstegaarden.“

„1745. Onsdagen d. 11te Aug. døbte Prousten Magister Willads Kop min egen Nyefødde Daatter Kaldet *Ane Elisabeth*. Baared af Madame Rhodenborg i Horsens. Faddere vare Hr. Ulrick Toxverd i Raarup, Hr. Hans Torning i Nebsager, Hr. Matthæus Plesner i Ørum, Proustinde Kop i Assens og Madame Torning i Nebsager.“

Hun blev siden gift med Hr. *Diderik Severin Olsen Kref-ting* af Hvirring ved Horsens, der var residerende Kapellan og døde 1781. Wiberg kalder hende Louise Rømer af Stovby og nævner 3die Juli 1773 for Vielsen, men Kirkebogen har saaledes:

„1773. Fredag d. 23de Juli kopuleret velærværdige Hr. Diderik Severin Kræfting, Kapellan og Degn til Vestervig og Agger Menigheder, og Jomfru *Anne Lovise Rømmer* her i Gammelby.“

„1748. Dom. 3 p. Epiph. døbt Min Egen Datter Kaldet *Severiane Woldborg*. Baaren af Proustinde Kop fra Assens her i Herredet. Faddere: Hr. Hans Torning i Nebsager, Hr. Christian Carl Plesner i Barred, Monsieur Jacob von Müllen i Daugaard, Madame Plesners i Barred og Jomfrue Torning i Nebsager.“

„1750. Festo Trinitatis blev min egen liden Datter døbt Kaldet *Karen Friis*. Baaren af Madame Wiith paa Rosenvold. Faddere: Hr. Torning af Nebsager, S. And. Lanng paa Rosenvold, S. Marcus Claudi paa Ørumgaard. Provstinde Kop fra Assens og Jomfrue Mette Herløv her i Gby.“

„1751. Dom. 24 p. Trin. døbt min egen Søn og kaldet *Søren*. Baared af min Konnis Syster Jomfrue Ane Cathrine Krøger. Faddere: Welbaarne Hr. Justitsraad Hoffman, Welbaarne Hr. Cancelli Raad Hoffman, begge paa Schierildgaard, Monsieur Jacob Frisenborg paa Holbæckgaard. Jomfru Mette Herløff i Gamelbye og Madame Plesner i Ørum Præstegaard.“

Hr. Niels Rømer maa have været stiv i Latinen som de fleste Præster paa den Tid, for han indfører tit i Kirkebogen latinske Sententser, særlig da ved Aarets Begyndelse. 1735 skriver han saaledes:

„Pro consumato feliciter hocce Anno sit toti sacro sanctæ Trinitati gloria sempiterna. Et jam ingredimur Annum 1735um in Nomine Salvatoris Jesus Christi.“

o: Evig Pris til hele den hellige Treenighed for lykkelig at have bragt dette Aar til Enden, og nu skride vi ind i Aaret 1735 i Frelserens Jesu Christi Navn.

Efter Hr. Niels Rømer kom saa 1752 Hr. *Nicolaj Hansen Wandal*, der var født i Assens. Han var gift med *Charlotte Amalia Svaler*, hvilket han selv skriver i Kirkebogen, og han havde i alt Fald to Søstre nemlig:

Anna Margrethe Wandal, der i 1755 opholdt sig i Præstegaarden og i 1757 i Barritskov¹⁾, og

Hannibaline Frederikke Wandal. Kirkebogen har om hende: „1761. Fredag d. 16de Okt. kopuleret S.r Jacob von Müllen af Daugaard og min elskelige yngste Søster Hannibaline Frederikke Wandall værende her i Præstegaarden.“

Jeg vil til sidst meddele lidt om de Degne, jeg har truffet i Stovby og Hornum, samt deres Hustruer. Der har desuden været adskillige Skoleholdere, som Degnene vel har lejet og lønnet for at holde Skole. Den første Degn, jeg har truffet, var *Peder Degn*²⁾ i Gammelby. Han blev begravet Torsdag d. 4de Juli 1693.

Hans Hustru hed *Karen Hansdatter*, almindelig kaldet *Karen Degns*, og hun træffes jævnlig som Fadder.

Den næste Degn véd jeg ikke Navn paa, men hans Kone hed *Ane Jensdatter*. Hun nævnes 1696. Men der var ogsaa en gammel Degneenke omtrent ved samme Tid. Kirkebogen har:

„1717. Festo Visitationis Mariæ begravet sl. Maren Ibsdatter, Degne-Enken her aff byen.“

Hvad hendes Mand hed skal jeg ikke kunne sige, da jeg intet har fundet om ham. Han har da enten været forud for *Peder Degn*, eller hun har været hans anden Kone.

Efter denne unævnte Degn kom *Kjeld Nielsen*. Men maa-ke han og den unævnte er en og den samme, hvilket er troligt nok. I saa Fald var han temmelig gammel, da han døde. Dette skete 1742, idet han blev jordet Mandagen d. 19de Februar. At han skulde have været Degn i 49 Aar, kan jo nok tænkes. Men saa maa *Ane Jensdatter* jo være *Kjeld Degns* første Kone. Han var da i alt Fald ved sin Død gift med *Edel Marie Hansdatter Vinslev*. Kirkebogen har:

„1744 var Degneenken *Ædel Marie Hansdatter Gudmoder* til *Hans Mortensen Skrædders* Barn. Jfr. Krøger og min Hustru var Faddere.“

Flere Gange, saaledes i 1732, 1734 og 1737 nævnes *Ædel Marie* til *Kjeld Degns* i Gammelby som Fadder. Hun var

¹⁾ Hun var i 1770 Fadder til Degnen S.r Thornings Barn.

²⁾ Hans egentlige Navn var *Peder Knudsen*.

Degnens Søsterdatter og blev Onsdagen d. 13de August 1738 kopuleret til Hans Mortensen af Belle, (hvis Barn var i Kirke 1744, se ovenfor).

„1751. Stovby. Løverdagen d. 19de Junij jordet den gl. Degne Encke Ædel Marie Hansdatter Winsleff.“

Efter Kjeld Nielsen kom saa *Christian Carl Buchholtz*, der var Student og kort efter blev Præstens Svoger, idet Kirkebogen har følgende Meddelelse:

„1742. Fredagen d. 19de Octobris Blev Sogndegnen Hæderlige Student *Christian Carl Buchholtz* og Min Syster Jomfrue *Maren Klindt* Copulerede i Stoubye Kircke af Prousten *Magst. Willads Kop.*“

Jeg har kun truffet 1 Barn af denne Degn, og det ser ikke ud til, at der har været megen Glæde i Huset, da det fødtes, ej alene fordi det var meget svagt, men og fordi Faderen var meget syg. Vi finder følgende i Kirkebogen:

„1746. Fer. 2den Pent. læst over Degnen *Chr. Carl Buchholtz* hans Barn, som om Natten for Dom. 6. p. Pascha blev fød, og Som Jordemoderen *Bodild Harrebo*, og 2de Danne-Konner sc. *Madame Høstmarch*¹⁾ og *Lanng* dømte dette Barns omstændigheder at være dødelig, Maatte Mand haste med dets Daab, det blev kaldet *Ingeborg*. Dette Barn Blev Baaren af *Mad. Lanng. Fadd. M^r. Levring, Jens Bay, Peder Otthesøn, Jomfru Sophie Herløf*²⁾ og *Maren Sørensdatter Rhoden.*“

Kort efter døde Degnen, og næsten en Maaned efter døde Barnet, der altsaa dog blev henved en 3 Maaneder gammelt. Kirkebogen mælder:

„1746. Fredagen d. 29de Julij jordet Sogndegnen sl. *Christian Carl Buchholtz.*“

¹⁾ Hun kan maaske have været Enke efter Hr. *Andreas Høstmarch* i *Urlev*, der døde 1743. Hvis dette er Tilfældet, er det ikke saa underligt, at vi træffer hende her i *Stovby*, da hun er en Datter af Hr. *Jørgen Beeske* og hed *Cathrine Jørgensdatter Beeske*. Først var hun bleven gift med Hr. *Erik Mortensen Herløv* i *Urlev* og efter hans Død med Eftermanden. Med den første Mand havde hun 2 Sønner og 8 Døtre og med den anden 1 Søn og 2 Døtre. Hun opholdt sig for Resten i *Stovby* som gammel Enke, og vi finder om hende:

1763. Tirsdag d. 30te Nov. jordet *Madam Høstmarch*, som døde her i Præstegaarden.

²⁾ Denne *Jomfru Herløv* var naturligvis en Datter af ovennævnte Præst i *Urlev*. Hr. *Niels Rømer* skriver et Sted: 1734. Min Kones Søsterdatter *Ane Marie Herløf*, værende her i mit Hus. Hun har da sikkert været en Søster til *Sophie Amalie*. 1732 træffer vi ogsaa som Fadder: *Ingeborre Herløu* udi *Præstegaarden*. Samme Aar finder man ogsaa *Anna Marie Herløu* i *Præstegaarden*, og de er tit Faddere.

„Onsdagen d. 24de Aug. jordet sl. Chr. Carl Buchholtzes Datter sl. Ingeborg.“

Kort forud var Degnens Søster bleven gift, og Brylluppet stod da her i Gammelby hos Degnens:

„1746. Mandagen d. 24de Januar Trolovet Monsieur Jens Smidt og Kiærste Cicilie Cathrine Buchholtz fra Brahesborg. Tirsdagen d. 22. Febr. copuleret dem.“

Nu fik Stovby en ny Degn nemlig *Hans Christian Mølmarch*, der saa giftede sig med Enken efter det gjængse Exempel, som Præsterne gav.

„1747. Tirsdagen d. 14. febr. copulered Sognedegnen Monsieur Hans Christian Mølmarch og sl. Degn Buchholtzis Encke Maren Klindt.“

Efter ham kom saa Monsr *Thorning*, der havde Barn i Kirke 1762. Dette Barn blev jordet 1773, 10 $\frac{1}{2}$ Aar gl.

„1763. Feria III^{da} Pasch. døbt Degnens Mr *Thornings* i Gammelby Barn kaldet Peder Staal. Faddere: Mad. Vellejus af Nebsager, Tolder Staal af Vejle, min Kone og Søster A. Hvidtfeldt her i Præstegaarden.“

Af Skolemestre i Stovby Sogn kan jeg nævne:

Jørgen Pedersen Skolemester, der havde Barn i Kirke 1703. Han boede i Stovby.

Efter ham kom *Søren Skolemester*, der boede i Hyrup 1729.

1740 er *Hans Christian Brun* af Stovby Skoleholder.

1750 Dom. oculi bliver Skolemester *Niels Mathisen* i Hyrup trolovet med Maren Sørensdatter Samsøe af Skoven.

1770 havde *Anders Nielsen Skolemester* af Stovby et Barn til Daaben.

Endnu vil jeg blot anføre, skjønt det egentlig ikke hører herhen, at *Niels Pedersen* Skoleholder fra Tørring Sogn og By Tirsdag d. 18de Juni 1743 bliver kopuleret til Kirsten Rasmusdatter af Grunde.

Tillæg 2.

Hr. Niels Sørensen Rømmers Kaldsbrev.

Hr. Laurits Ernstson von Badens Kaldsbrev.

Sognefolkenes Kaldsbrev.

JEG *Christian af Rantzau*, Greve til Asdal, Hammelose og Rosenvold, Herre til Voldbjærg, Brahesborg, Krastrup og Gundested¹⁾, Ridder, hans kongl. Majestæts Kammerherre, kjendes og hermed vitterligt gjør, at som Patron til *Stovby Kirke* i Bjerre Herred i Aarhus Stift haver jeg paa hans Kongl. Majestæts allernaadigste Behag og paa Provstens Hr. Jørgen Beesches Forlangende kaldet og antaget, saasom jeg og hermed kalder og antager hæderlige Studiosum *Niels Sørensen Rømmer*, hvis Skikkelighed i Liv og Lærdom er mig vel bekjendt, til at være nu strags Medtjenere i Ordet til *Stovby og Hvorum Menigheder*, efterda Provsten alt er skrøbelig og aldrende, saa han Medhjælp behøver og forlanger og efter sammes Død bem.¹⁰ Menigheder som Sognepræst at tiltræde, og da at nyde alle de Indkomster af Kaldet, visse og uvisse, som hans Formænd nydt haver, og Loven allernaadigst tillader, med de Vilkaar, at han udi samme sit Kald og Embede sig efter hans Kongl. Maj². allernaadigst Lov og Ritual saaledes forholder, som det en nidkjær Sjælesørger vel egner og anstaar, og som den, der baade i Lærdom og Levnet søger Guds Ære og sine Menigheders Opbyggelse,

¹⁾ Hos Trap anføres, at Grev Chr. Rantzau 1756 ejede Halvdelen af Hammelose. Her sees, at han allerede 1729 havde Ejendomsret til Gaarden. Han døde 1771.

1750 fik han Asdal, Rosenvold og det halve af Hammelose oprettet til et greveligt Præcipium eller Forlods. Han var Vicesatholder i Norge. 1726 døde hans Broder, og han blev da Ejer af Gaardene. Hans Fader Grev Otto Rantzau fik Voldbjærg ved sit Giftermaal med Sophie Amalie Krag.

Han selv ægtede Oberst Manderup Dues Enke, Charlotte Amalie Gøye 1716 og købte saa Krastup og Gundestedgaard af Manderup Dues Søkende og Kreditorer. Hendes Fader Geheimeraad Marcus Gøye til Brahesborg døde 1698.

og haver han om hans kongl. Majest.s allernaadigst Konfirmation paa dette mit Kaldsbrev med forderligste allerunderdanigst Ansøgning at gjøre. Dette til Bekræftelse under min Haand og Signet. Kjøbenhavn, d. 9. Febr. Anno 1729.

C. Rantzau,
(L. S.)

Den kongl. Konfirmation er dateret d. 25de Febr. 1729.

Fru Kirstine Munks Kaldsbrev.

Vi Kierstine¹⁾, Grevinde til Slesvig, Holstein. Frue til Bolver, Torseng og Vallø, gjøre vitterligt, at eftersom Gud allermægtigste ved den timelige Død haver bortkaldet Hr. Henrik Jørgensøn, forrige Sognepræst udi Stovby og Hornum Sogner, saa haver vi udi den hellige Trefoldigheds Navn udi bemældte Hr. Henrik Jørgensøns Sted igjen kaldet, udvalgt og samtykt denne Person, hæderlige og højlærde M. Lauridts Ernstsøn, barnefødt udi Horsens, til at være vores rette Prædikante udi forn.^{te} Stovby Sogn og hannem bevilget og tilladt at maatte nyde og efterfølge alt, hvis aarlig Rente, Rettighed og Indkomst hans Formand for hannem nydet og bekommet haver, saa længe han samme sit Kald troligen og vel, Gud til Ære og Menigheden til kristelig Opbyggelse, efter Ordinantsen forstaaendes vorder, og er her hos venlig begjærendes, at hæderlig og højlærde Mand D. Jacob Mathiesen, Superintendent udi Aarhus Stigt, bemældte M.^{te} Lauridts Ernstsøn til det hellige Ministerium og Prædike-Embede ville ordinere og samtykke, eftersom han hannem herom efter Ordinantsen besøgendes vorder. Signatum Bolver d. 27de Januari Anno 1650.

Kierstine Munch. eg. h.

Sognefolkenes Kaldsbrev lyder saaledes:

Vi efterskrevne *Jep Madsen* i Stovby, *Mads Ibsøn* ibid. *Jørgen Hansen* i Hostrup, *Jørgen Andersen* i Hyrup, *Thomas Jørgensen* udi Hornum, *Christen Jepsøn* og *Clemen Søfrensøn* ibid. gjør hermed vitterligt: Eftersom Gud Allermægtigste efter sin guddommelige Vilje ved den timelige Død haver henkaldet vores Sognepræst, hæderlig og vellærde Mand, nu salige

¹⁾ Det var jo hende, der var gift med Kong Kristian d. Fjerde og blev skilt fra ham 1629 og forvist til Boller. Hun døde 1658.

Efter sin Moder Fru Ellen Marsvin arvede hun Størstedelen af Øen Taasinge.

Vallø fik Kirstine Munk efter sin Søn Valdemar Christian, som hun havde med Kongen, og som faldt i et Slag mod Polakkerne 1656. Men noget forinden havde han forladt Riget og var gaaet i svensk Tjeneste.

Hr. Hendrik Jørgensen, og vi nu igjen behøver en lærd, skikkelig og gudfrygtige Prædikanter og Sjælesørgere, som Menigheden her udi Sognene i Lærdom, Liv og Levnet paa Saligheds Vegne kunde betjene, da efter vores samtlige kristelige Bønner til Gud Allermægtigste haver vi i Dag, som er den 3 Dom. post Epiph., som indfaldt den 27 January Anno 1650, hørt hæderlig og højlærde M. Lauridtz Ernstsøn barnefødt i Horsens, hans Prædiken og Gaver paa Prædikestolen, hvilken os velbefaldt er, tilmed haver vi hørt et ærligt og godt Ord og Rygte baade om hans Skikkelighed i Lærdom, Liv og Levnet og kristelig Omgjængelse. Hvorfor vi forn.^{de} Kaldsmænd efter vores Fuldmagt til at udvælge og kalde efter Ordinantsen og derom udgangne Mandater nu samtlig i Dag med hæderlig og vellærde Hr. *Søfren Andersøn*, Evangelii Tjenere til Glud og Hjarnø Sogner og Prouist udi Bjerre Herred hans Overværelse, Vilje og Samtykke udi den hellig Trefoldigheds Navn haver udvalgt og kaldet hæderlig og højlærde M. Lauridts Ernstsøn at være vores Sjælesørgere og Sognepræst til Stovby og Hornum Sogner, forhaabendes, hannem at skulle betjene baade Gud og os med Frugt og Gavn paa Saligheds Vegne. Er derfor samtligen og paa det venligste begjærendes af vores kjære Hr. Biskop, hæderlig og højlærde Mand D. Jacob Mathiæson, Superintendent udi Aarhus Stift, at han efter Ordinantsen ville forn.^{de} hæderlig og højlærde M. Lauridts Ernstsøn forhøre i sin Lærdom og derefter ordinere hannem til det hellige Prædike-Embedede. Vi ville, naar han bliver indviet og til vor Sognepræst konfirmeret, give hannem sin tilbørlige Tiende og Offer, vi hannem med Rette efter Ordinantsen og Recessen pligtig ere, som vi for Gud og Øvrigheden vil forsvare. Til Vitterlighed og Vidne-bekræftning haver vi samtlig med Herredsprouisten vore Signetter her under trykt. Af Stovby Kirke ut supra.

Skrevet udi Gammelby Præstegaard d. 29. Maj Anno 1661.

Lauridts Ernstsøn von Baden.

Eghaand.

Tillæg 3.

Præstens og Degnens Indkomst m. m.

DET vil forhaabentlig ikke være uden Interesse for Læseren, at jeg afslutter med en Afskrift af den Fortegnelse paa Præsters og Degnes Indkomster samt Kirkers og Præstegaardes Tillæg og Beskaffenhed i Bjerger Herred, der affattedes af Sognepræsterne Aar 1662 og 1680. For dette Pastorats Vedkommende var det Hr. Lauridts Ernstsøn von Baden og Hr. Jørgen Knudsen Beesche. Disse Fortegnelser, der ogsaa omfatter Gammelby Præstegaards Jordegods, kan passende sammenholdes med Hr. Rømmers Optegnelser.

(I Begyndelsen har jeg brugt den gamle Retskrivning, men har senere givet Afkald paa den som ret unyttig).

Stoubye och Hornumb Sogners, Præstens och Præstegaardens tillæg och beskaffuenhed.

Begge Kierckerne ligger under Stiernholms lehn, huor Erlig och v. Mand Henning Powisch nu ehr Lehns Mand och hører Kong. May. till, deris aarlig indkomst ehr som følger:

Stoubye Kierchis *tiende* ehr aarlig:

Rug	VIII Ørte
Biug	XI —
Haure	XI --

Landgilde. Haffuer Kierchen ij ager udi Kløumade, som schylder aarligen, naar dett ehr udj hegnett:

Biug III schiepper.

Haffuer och Kierchen ij ager paa Ørum-Mk, som schylder, naar det er udj hegnett:

biug I Td.

Endnu haffuer forschr.^{ne} Stouby Kierche 1 gaard udj Stoubye, som schylder aarligen:

Biug	I Ørte
Rug	I —
Haure	I —
Giæsterie	XI schipp biug.
Brændesuin	I

Til denne p^r.gaard ehr efferskr.^{ne} jord vdi Brerøe XX ager och 1 stöcke Made eng, vdi Øster-Mk. XX ager och 1 stöcke Eng paa Moesen. Vdj Vester-Mk. XXI ager staare och smaae, 1 haffue ved boldfloe, et stöcke eng ved Tornballeholm, och 1 stöcke paa Tornballeholm, udj dette forsk.^{ne} jord kand saaes:

Rug	II	Ørte
Biug	VI	—
Haure	III	—
Mad Eng.	V	læs.

Foruden denne halffue gaard haffuer forskr.^{ne} Kierche 2 boele.

Dett første udj Stoubye, som schylder aarligen: Biug 1 Ørte.

Til dette boel ligger en Toft, 1 agger paa haffuerdeelt och 1 stöcke jord udj Stangs agger. Vdi dette jord kand saaes:

Biug	X	schiepper
Haure	XVIII	—
Eng	I	læs.

Dett andet udj Hyrup, som iligemaade schylder aarligen Biug 1 Ørte.

Her till ligger en Tofft, som ligger Norden ved boelet, 1 agger udj Hyrup oplending kaldis Smijde agger, II ager ved veldekilden, 1 agger udj øster-Mk. paa brændholdt, II ager udj vester-Mk., ved Thobist made med eng ved enden, 1 haffue kaldis Ønschør, udj dette jord kand saaes:

Rug	I	Ørte
Biug	I	—
Haffre	III	schiepper.
Eng	6	læs.

Denne forskreffne gaard, bestaaendis ud aff 1 gaard och 2 boele, haffuer Præsten altid hafft fri och qvit for Messe brød och viin, indtill udj Hr. Hendrichs tid, daa Herligheden med Egt och arbeyd ehr bleffuen Præsten fratagen. Her foruden ehr det I boel nu gandsche øde.

Hornumb Kierches *tiende*:

Rug	III	Tdr.
Biug	III	—
Haure	V	—

Landgilde. Haffuer Kierchen 1 agger udj Moorbjærg, kand saaes 3 schipper biug, 2 agger paa smørland, kan saaes 3 schipper biug, 1 agger synden Kierchen, kaldes kirchetofft, kan saaes 3 schipper biug, 1 agger paa Bauballe, kand saaes

der vdj neppelige 1 schippe biug, 1 liden tofft paa Vrløffmk. kaldiss Vrløff tofft, kand saaes II Tdr. haure. Her aff bekommer Kierchen, naar nogen haffr dett udj feste, aarligen 2 Ørte biug. Her foruden haffuer Hornumb Kierche 1 boel udj Hornumb, som schylder aarlig 2 Ørte biug till kierchen, 6 schiepper byg och 1 brændsuin til Stiernholm. Til dette Boel ligger udi Sønder-Mark ved Humlekjær 4 agger ved Mae Kjær, ved Stovby Vej 1, paa Stenrøgel 1, under Humlekjær 1, paa Nørballe 1, paa Sandknude 1, paa Ulve Knude 1, paa Hedeskifte 1, udi Mellemkjær 2, udi Gaardbjærg 6, paa Stendam Mader 1, tvært over Stovby Vej 1, paa lang-Elmstub 1, paa stakket-Elmstub 2, 1 liden Kile ved Lever-Made, 1 liden Toft sønden Huset, udi Nørre-Mark paa Kirke-toft 1, paa Maarbærg 3, paa Smørland 3, ved Urlev Led 1, paa hans Hus møder 1, uden Klemments Gaard 1, paa Tornballe 1, paa Urlev Toft 1, paa Kirkebjærg 1, 1 kaldes Hald Ager, paa Kolbjærg 1, østen paa Klemments Løkke møder 2, udi Gretbjærg Dal 1, paa Mølbjærg 1, ved Torvevejen 1, over Torvevejen 1, paa Kiærstoft 1, 1 løber ned til Engene, udi Povels Krog 1, paa Broddenhøj 2, paa Brunsbjærg 1, paa Tiurvold 1, mellem Digen og Brunsbjærg $1\frac{1}{2}$, udi Regelskrog 1, paa Hyrdeengen møder 2, udi Madekjær $1\frac{1}{2}$, paa Stenen 1, ved Kueledet 1, paa Tumpen 1, paa Nørre-Guldbjærg 1, paa Lang-Guldbjærg 1, paa Sønder-Guldbjærg 1, paa Tværjorden 1, kan saaes udi forskrevne Jord: Rug 1 Td., Byg 2 Tdr., Havre 6 Tdr., Eng $1\frac{1}{2}$ Læs udi hver Mark.

2. Til fornævnte Kirker kan mindes at have været 5 *Præster* foruden mig, siden Reformationen skete, nemlig 1. Hr. *Frants*, 2. Hr. *Niels Findsen*, som betjente Sognene udi 42 Aar, 3. Hr. *Holger*, som udi 2 Aar, 4. Hr. *Mads Jørgensen*, som udi 7 Aar, 5. Hr. *Hendrik Jørgensen*, som i lige Maade udi 7 Aar. For det sidste jeg, som nu paa tolvte Aar.

3. Præsten haver tvende Gaarde, den ene udi Stovby Sogn, udi Gammelby, som han besidder, til hvilken ligger den segstende Part af Stovby og Gammelby Mark, hvor udi vel kunde saaes:

Rug	III Ørte
Byg	VIII —
Havre	XVI —
Eng	20 Læs, som sker meget sjælden.

(er dog ikke udi nogen Mands Minde blevet saæt saa meget, af Aarsag en Del ligger saa langt borte, at det ikke kan saaes af Præstegaarden, en Del duer intet.)

Skovskifter 3 nemlig: 1, Kalstrib, 2, Bjørnet, 3, Sannet.

Et Stykke Eng, som ligger imellem Bobæk og Hausers Krog.

Haver og Præsten et Gadehus udi Gammelby, som gjør hannem en Ugedag.

Den anden er hans Annexgaard udi Hornum, som skylder aarligen, naar det er ved Magt, men nu er den øde, Rug 1 Ørte, Byg 2 Tdr., Havre 2 $\frac{1}{2}$ Td., 1 Fjerrild Smør, hvilket saa vel som Herligheden, Ægt og Arbejd stedse haver fulgt Præsten, indtil udi min Formands Tid, da det med Brændsvinet er hannem frakommen til Stjernholm imod Ordinant-sen, i lige Maade er og Bolet der samme Steds kommen fra Præsten. Til forskr.^{ne} Gaard ligger udi Sønder-Mark ved Humlekjær 2 Agre, paa Gaasevad 2, ved Madekjær 2, ved Stovby Vej 2, paa Stenrøgel 2, under Humlekjær 2, paa Nørballe 2, paa Sandknude 1, paa Ulveknude 2, paa Hedeskifte 1, udi Mellemkjær 4, udi Gaardkrog 12, paa Store-Dam møder 2, paa Hørgaarden 1, tvært over Stovby Vej 1, paa Lange-Elmstub 2, paa Stakket-Elmstub 4, 1 liden Toft.

Udi Nørre-Mark paa Kirketoft 2, paa Moorbjerg 6, paa Smørland 6, ved Urløv Vej 2, paa Hans Jensens Hus møder 2, uden Klemends Gaard 2, paa Tornballe 1, paa Urløv Toft 2, paa Kirkebjærg 2, 1 kaldes Hald Ager, paa Kolbjærg 2, øster paa Klemends Løkke møder 4, udi Gretbjærg Dal 2, paa Møllbjærg 2, ved Torvevejen 2, tvært over Torvevejen 2, paa Kjærstoft 2, ned til Engene løber 2, udi Povls Krog 2, paa Broddenhøj 4, paa Brunsbjærg 2, paa Tiurvold 2, mellem Digen og Brunsbjærg Led 3, udi Regels Krog 1, paa Hyrde-engen vender 4, udi Madekjær 3, paa Stenene 1, ved Kuelledet 2, paa Tumpen 2, paa Nørre-Guldbjærg 2, paa Lange-Guldbjærg 1, paa Sønder-Guldbjærg 2, paa Tværjorden 2, kan saaes udi forskr.^{ne} Jord: Rug 2 Tdr., Byg 5 Tdr., Havre 30 Tdr. Eng 10 Læs.

4. *Decimantes*¹⁾ ere udi Stovby Sogn 84, nemlig hele Gaarde 39, halve Gaarde 27 og Bole 18. Heraf ere 5 hele og 10 halve Gaarde og 5 Bole øde. Udi Hornum Sogn ere 14, nemlig hele Gaarde 5, halve Gaarde 5 og Bole 4, heraf er 3 hele og 1 halv Gaard øde. Disse mine Sognefolk hører en Del hans Kong. May. til, en Del Adelen, saasom Velbyrd. Hr. Hendrik Rantzov, velbyrd. (nu sal. F.) Fru Kierstine Munk til Boller, velb. Anthonio Reedtz, velb. Manderup Due, velb. Kai Løkke og velb. Steen Bille til Ørum Hovgaard.

Her udi Stovby Sogn er en Herregaard hedder Rosen-

¹⁾ Decimant: Tiendeyder.

vold, hvoraf jeg siden den s. Frue F. Kierstine, som den ejede, døde, aldeles intet haver bekommet, fik ej heller tilforn, uden aleneste Offer paa de 3 høje Fester.

6. *Ad Mensam*¹⁾ haver Præsten intet udi Stovby Sogn, men i Hornum haver han af hver Decimant 1 Gaas og 1 Snes Æg, Husmændene give og en Gaas for deres Høstdag.

7. *Inventarium* findes intet til Stovby Kirke, uden 1 Bibel in folio, 1 Gradual og 1 Alterbog, i Hornum aleneste 1 Gradual, 1 gammel Alterbog. I Stovby Kirke i Koret er udi fordem Tid begravet en Herremand, hvis Frænder ikke nogen kjender, hvilken Begravelse burde billigen at følge Præsten, eftersom der vil sig den ingen antage at holde ved Magt, men hænger Kirken paa til Bekostning.

Af Kaldet gives 11¹/₂ Mk. til Stjernholm til Gjæsteri.

Degnen haver 1 Boel udi Gammelby, som han besidder, hvortil 2 smaa Tofter, 1 Stykke Jord udi Bøels Toft, 1 Ager udi Vester-Mark, vender paa Gjedkjær. Udi forskr.^{ne} Jord kan saaes :

Byg 1 Ørte og 4 Skp.

Eng 1 Læs.

Til Løn haver Degnen udi Stovby Sogn 1 Trave Korn af hver Plov og 1 Dags Arbejde af hvert Gadehus og Inderst. Udi Hornum haver han 1 Skp. Rug, 1 Gaas, 4 Brød og 1 Snes Æg af hver Gaard.

Udi Pension giver han aarligen 2 Rdl. til Horsens Skole.

Hr. Ernst von Badens Eftermand har ogsaa maattet give en lignende Fortegnelse fra sig. Den afviger dog fra den foregaaende i mange Dele.

Rigtig Fortegnelse over *Stovby* og *Hornum* Sogners visse og uvisse Indkomster samt Præstegaardens og Annexgaardens Beskaffenheder med alle deres i Markerne tilliggende Jorder og Agre allerunderdanigst forfattede efter den Metode, os hans Kongl. Maj^{st.} allernaadigst forordnet.

1. *Pastores* her i Kaldet siden Reformationen.

1. Da har, saa vidt man kan erfare, den første heddet Hr. *Christen Nielsen*.

2. Efter ham er kommen en hæderlig Mand ved Navn Hr. *Frants Madsen*.

3. Efter ham er kommen den hæderlige Mand ved Navn Hr. *Niels Findsen*, som og siden var Provst udi Bjerre Herred.

¹⁾ ad Mensam: til Præstens Kost og Tæring.

4. Efter ham er kommen Hr. *Holger Gabrielsen*, som ej døde her paa Stedet, men er kommen herfra til Hylke.

5. I hans Sted kom igjen Hr. *Mads Jørgensen*, som ikkun levede en kort Tid.

6. Efter hans Død er kommen en hæderlig Mand ved Navn Hr. *Henrik Jørgensen*, som døde Anno 1649 in December.

7. I hans Sted blev saa kaldet den hæderlige og højlærde nu sal. Mand Mag. *Laurits Ernstsens von Baden*, som blev d. 3dje Søndag efter Hellig 3 Kongers Dag til Embedet indviet, og han levede i Embedet til nu sidst forgangne Bartholomæi Aften anni næst afvigte 1689.

8. I hans Sted er kaldet og forordnet Hr. *Jørgen Knudsen Biesche*, som nu Embedet betjener.

2. *Decimantes* ere her i Stovby Sogn, naar de til hele Gaarde ere beregnede tilsammen hele Gaarde 49, 1 halv Gaard med øde og besætte, 3 Vandmøller, hvortil og er noget lidet Agerland og Plovjord, og der foruden Gadehuse, Skov- og Strandhuse tilsammen 36.

Udi Hornum Sogn, naar de i lige Maade til hele Gaarde beregnes, er hele Gaarde 6 og 1 halv Gaard, 4 Boelshuse, Gadehuse otte.

Præstens Korntiende af Stovby Sogn, som tages i Skjæppen, kan beløbe sig henved :

Rug	8 Tdr.	4 Skp.
Byg	33	—
Havre	48	—

Hornum Korntiende, som tages i Kjærven, kan bekommes i det højeste, naar det bær vel til :

Rug	7 Traver
Byg	10 —
Havre	12 —

hvoraf Ruget kan give af sig Traven 3 Skp., Bygget Tr. 4 Skp., Havret af Traven 4 Skp.

Kvægtiende udi Stovby Sogn kan Præsten bekomme af og til Lam 2, 3 eller fire, Penge for ulige undertiden 2 Dlr., undertiden 3 Sldr. I Hornum bekommer Præsten sjælden nogen Lam til Tiende, men Penge for ulige af og til 2 Mk. undertiden noget mere, undertiden mindre.

3. *Reditus festives*¹⁾. 1. Præstens Offer til de 3 store Højtidsfester i Aaret, Jul, Paaske og Pintsefest, naar de ere tilsammen beregnet, kan af Stovby og Hornum Sogner opløbe til 60 Sldr., 20 Dlr. hver Højtidsdag, undertiden noget

¹⁾ Reditus festives: festlige Indkomster.

mindre, men sjælden mere, saasom de fleste her i Menighederne ere fattige og forarmede. 2. Til St. Hans Rente plejer hver Gaardmand i Stovby Sogn at give til Præsten 1 liden Ost, men nu bekommes den ikkun af saare faa, saasom de ere forarmede. 3. Julerente gaar her til Præsten ingen. 4. Paaskerente og ingen i Stovby Sogn, men i Hornum skulle hver Mand give en Snes Æg.

4. *Ædificia*¹⁾.

1. Er Præstegaarden og her som andensteds i Herredet fri for Landgilde og Matrikulsskat, men i Gjæsteri gives heraf til Bygholm, som herefter inter gravamina²⁾ videre indføres.

2. Hvad sig angaar Præstegaardens Kapacitet i Grunden og dens Bygning, da bestaar Stuehuset af 18 Binding. Nok et andet Stuehus, som af gammel Tid skal være bygt til Enker, bestaar af 10 Binding.

Ladehuset bestaar af 26 Binding.

Fæhuset bestaar af 22 Binding.

Stalden af 7 Binding.

Men fornævnte Bygninger kan i det højeste ej vurderes højere end for 200 Sldr., ti de ere helt ruinøs og fattes baade Tømmer og Tag, saasom min sl. Formand i hans Alderdom nu paa nogen Aars Tid formaatte ikkun lidet at lade den forbedre, men skal jeg næst Guds Hjælp den jo mere og mere Tid efter anden forbedre og forsvarligen vedligeholde.

Der er ved Præstegaarden en Have med Træer og Æbler udi, hvorved er og Kaalhave, og er og udi samme Have nogen Humlekuler.

Ved Præstegaarden ere 2de smaa Tofter, som den tilhør, udi den ene kan saaes 2 Tdr. Byg, udi den anden 4 Skp. Byg.

Ellers er dens Tilliggende Agre i Marken, som efterfølger:

Til den østre Mark:

Udi det Fald kaldet Boelstofft er til Præstegaarden et særdeles Maal, som bestaar i 9 Agre.

Nok i samme Fald en lige iblandt Bøndernes 2 Agre.

Udi det Fald kaldet Busk Ager 1 Ager.

Udi det Fald Nørkjærager til Præsten 6 smaa Agre.

Udi Langfredags Agerfald 4 Ager.

I Langbjærg Fald 2 Ager.

¹⁾ *Ædificia*: Bygninger af enhver Art.

²⁾ inter gravamina: under Klage over Forurettelse, Anke, Besværing.
inter: imellem, iblandt.

I Krogager Fald 3 smaa Ager.

Udi Stangsager Fald 1 Ager.

Østen for Præstegaarden er et lidet Fald Jord, som den tilhør, hvorudi kan saaes henved 12 Skp. Byg.

I det Fald kaldet Blaamandsdel 2 Stomper.

I Skjoldeslykke 1 Ager.

Udi Hejstum Fald 4 smaa Ager.

Udi Lundslet Fald 3 Ager.

Paa Hesthave Banke 4 Stykker Jord.

I Lagsholt Fald 2 smaa Ager.

Paa Braasbæk 2 Ager.

I det Fald over Bjørnet 2 Ager.

I det Fald kaldet Borkjær 3 smaa Ager.

Dette Jord bruges udi 4 og hviler i 4 Aar, men en Del af det er ondt og ubrugeligt, fordi det er Præstegaarden langt fra liggendes.

Her foruden er og i denne Mark til Præstegaarden 3 smaa indgjærdede Haver paa Præstegaardens tilliggende Skovskifter og derudi noget lidet Pløjeland, som de Husmænd bruger, som bor derved og ser til Skoven.

Til den vestre Mark er til Præstegaarden :

Udi det Fald kaldet Gudsrøgel 1 Stomp.

Udi det Fald kaldet Kjærskifte 2 Stomper.

Paa Bjerkebjerg til Præstegaarden 1 Ager.

Udi Lyfskerholt Fald 6 Ager.

Udi Møgelsholt Fald 5 Ager.

Udi Rønsholt Fald 4 Ager.

Udi Bjerrestoft Fald 4 Ager.

Udi Sigstoft Fald 6 Stomper.

Paa Gjedkjærholm 1 Stomp.

Udi Hesthave Fald 2 Ager.

Paa Tange 6 Ager.

Paa Meldtange 2 smaa Ager.

I det Fald løber til Gjedkjær 2 Stomper.

I det Fald Digager kaldet er til Præstegaarden et særdeles Fald med 7 Ager og der foruden i det samme Fald 3 enlig Ager.

I Musdal Fald 4 Ager.

Paa Botholm 1 Stomp.

Udi Tredjord 2 Ager.

I det Fald ved Gravengaards Kjær 2 Ager.

Til samme Mark er en liden Lykke til Præstegaarden kaldet Ornebjerg sønden for Kirken.

Nok et lidet Endel strags derhos østen for Kirken.

Udi den fælles Lykke kaldet Brerod, som altid er indhegnet, er til Præstegaarden iblandt de andres 12 smaa Ager.

3. Præstegaardens Taxt, den ny Matrikul er 13 Tdr. 7 Skp.

4. *Præstegaarden* har hverken min sl. Formand eller jeg endnu kund *indfriet* eller indløst, men erlægger aarlig til hver 11. Juni Renten deraf, som er 6 Rdl.

5. *Inventarium* til Præstegaarden er intet.

6. *Huse*, som Præstegaarden tilhører, er otte, hvoraf de 5 gjør en Ugedag, de 3 Skovhytter ser til Skoven og giver saa intet videre. Samme Husmænd har ganske ingen Jord til deres Hus, uden naar jeg dem lidet af Præstegaardens Jord lejer og forunder.

7. *Annexgaarden* angaaende og dens Bygning, da er den og har været i mange Aar ganske øde og findes paa Stedet hverken Stik eller Stage, og er den ej god at faa besat, fordi Arbejdet deraf gaar til Bygholm, og Patronen dertil ej vil give Frihed.

Den rette Skyld, som altid tilforn til Præsten deraf har ganget, var foruden Tienden aarlig 1 Fjerdings Smør, 1 Ørte Rug, 2 Tdr. Byg og 1 Ørte Havre, men nu faar jeg slet intet deraf. 2de Mænd har lejet Jorden dertil og giver mig aarlig deraf 16 Sldl., hvorfra naar Kongl. Kontributioner med Skattekorntet naadigst paabuden bliver taget og deraf betalt, kan jeg dette Aar ikkun have 3 Sldl. 1 Mk.

Til Annexgaarden kan saaes, naar det i højeste regnes, 5 Tdr. Rug, 7 Tdr. Byg, 12 Tdr. Havre.

Til samme Gaard er østen for Kirken ved, som Gaardsstedet har været, 1 liden Have med nogle faa Æbler udi, og derhos en liden Toft, hvorudi kan saaes 3 Skp. Byg.

Ellers er dens tilliggende Jorder og Ager i Marken, som følger. Til den nørre Mark:

Udi det Fald kaldet Moorbjærg 3 Maal.

Udi det Fald ved Urlev Led 2 Ager.

Udi Smørland 3 Maal.

Paa Kirkebjærg 3 Maal.

Paa Koellebjærg 1 Maal.

I det Fald Tornballe kaldet 1 Ager.

Paa Møllebjærg 1 Ager.

I det Fald østen Klemmens Lykke 2 Maal.

I det Fald uden Kokgaarden 1 Maal.

Uden Klemens Gaard 1 Maal.

Paa Kjærstof 2 Maal.

I det Fald Over-Enger 3 Maal.

I det Fald Vovelskrog 1 Maal.
 I det Fald paa Braaddenhøj og Brunbanke 3 Maal.
 Udi Regelskrog 1 Maal.
 Fra Tyrvolden og til Hornsild Markskjel 3 Maal.
 Uden Grøndigen og til Hjorsigen 3 Maal.
 Paa Kvolis Fald 5 Ager.
 Paa Guldbjærg 5 Ager.

Udi den søndre Mark:

Udi det Fald Lang-Elmstub 1 Maal.
 Udi Stakket-Elmstub 5 Ager.
 Ovre Stovby Vej 4 Maal.
 Oven-Dammet 3 Maal.
 Udi Gaardkrog 5 Maal.
 Udi Roeld 5 Maal.

Inventarium til Annexgaarden er intet.

Annexgaarden staar i den ny Matrikul baade med det gejstlige og med Herligheden, som er til Bygholm, for 5 Tdr. 5 Skp. 2 Fdk.

Ellers nyder samme Gaard Frihed for halv Skat, saa vidt det gejstlige derudi strækker sig efter vores allernaadigste Arvekonges naadigst givne Benaadningsbrev om Frihed paa det gejstlige. Dateret Hafniæ d. 1ste Februari anni 1687.

5. *Beneficia.*

1. *Mensalia.* Da ligger der en Halvgaard udi Stovby, som Laurits iboer, til Præstens Mensam og skylder han aarlig 1 Ørte Rug, 1 Ørte Byg, 1 Ørte Havre, giver 1 Brændsvin og 3 Rigsdaler til Arbejdspenge, som er at se ud af Højesteretsdom, derom er tagen og af min sl. Formand forhvervet.

Nok er der et Boelshus i Stovby, som Jens Rasmussen nu iboer, og et i Hyrup By, som Thomas Søfrensen iboer, hvilke giver deres Skyld til Kirken til Vin og Brød, hver af dem aarlig 1 Ørte Byg, men Arbejdet har de af Arilds Tid gjort til Præsten, som med gamle Tingsvidner kan bevises.

2. Anden Tillæg, som kan agtes pro auctario stipendii¹⁾, saasom Kongetiende, Kirketiende, Pensioner, Jorder i Marken er her til Kaldet aldeles ingen.

3. Legata og ingen.

4. Afgift af Sædegaarde er ingen. Rosenvold, som tilhør Høj- og velbaarne Greve Hr. Otto af Rantzau, er vel her i

¹⁾ pro auctario stipendii: for Tillæg til Lønningen.

Sognet, men deraf gives til Præsten intet uden Offer alene paa de 3 Højtidsfester, som ikkun er liden og ringe.

5. Af Præstegaardens tilliggende Skov kan jeg have Ildebrand til Nødtørfthighed, dog faar jeg og undertiden et Træ eller noget paa min gunstige Patrones hosliggende Skov for at spare Præstegaardens Skovskifter.

Olden, naar Olden er, kan og paa Præsteskoven nydes til 3, 4 og undertiden til 6 Svin.

6. *Gravamina* angaaende.

1. Da har jeg at erlægge Pension til Enken aarlig efter oprettet Kontrakt 60 Sldlr.

2. Gjæsteri til Bygholm, som gaar af dette Kald aarlig dertil 2 Sldlr. 3 Mk. 8 Sk.

3. Decimantium-Formindskelse, da ere Decimantes her i Sognet ej paa anden Maade formindskede, end at mange af dem ere slet øde og mange helt forarmede, saa jeg deraf liden eller ingen Tiende bekommer, fordi det meste af Jorden ligger udyrket, og lidet eller intet deraf besaaes. Og ere iblandt de slet øde 2de Gaarde i Stovby, begge til Rosenvold, den ene, som Jørgen Malling sidst iboede, den anden er Bjerregaard, som Christen Jensen sidst iboede, foruden Anders Skrædders øde Hus og Jens Jepsens øde Hus.

Udi Hyrup By ere slet øde en til Rosenvold, som Christen Olufsen sidst iboede, 2de Gaarde hans Kongl. Majst.^s den ene, som Niels Andersen, den anden, som Anders Nielsen sidst paaboede. En, som Baron Marsil tilhør, som Oluf Lauritsen sidst paaboede. Nok i samme By 3 øde Huse, af hvilke Ole Skrædder beboede det ene, Niels Ebbesen det andet, Oluf Vut det tredje.

Udi Belle By er øde en Gaard til Bygholm, som Jens Sørensen sidst paaboede.

Udi Gravengaard er øde en Halvgaard, som Rasmus Knudsen sidst iboede.

Udi Hornum er foruden min Annexgaard endog slet øde en halv Gaard, kaldes Kokgaard, som er Tjener til en Mand udi Aarhus.

4. Hvad sig Hø og Foder angaar, da har jeg vel det Foder, jeg kan behjælpe mig med, med mindre der sker stor Misvæxt, men er her til Præstegaarden stor Mangel paa Hø, siden en Mae, som den Dag i Dag kaldes Præstemae, er tagen herfra Gaarden og er lagt til Rosenvold Hovedgaard, hvilket dog er sket for en saare rum Tid siden, og kunde i samme Mae avles 16 Læs Hø, som kan sees af min sl. Formands Bøger.

7. *Hospitia pauperum*¹⁾, scholæ publicæ, er her ingen.

8. *Documenta publica*²⁾ hvad sig angaar, da findes her paa Stedet 5 forhvervede Tingsvidner, som min Formand en efter anden har ladet forhverve her til Bjerre Herreds Ting paa Herligheden og Arbejdet, som gaar af den halve Gaard i Stovby, Laurits Nissen paaboer, saa og Arbejdet af de 2de Boelshuse, det ene i Hyrup, Thomas Sørensen beboer, det andet i Stovby, Jens Rasmussen beboer, at det er gaet og gjort af Arilds Tid til Præstegaarden, det første har Hr. Christen Nielsen i Gammelby forhvervet Anno 1553, det andet har Hr. Frantz taget Anno 1574, det 3die har Hr. Niels Finsen forhvervet Anno 1630 d. 19de Sept., det 4de har Hr. Mads forhvervet Anno 1640 d. 7de August, det 5te har Hr. Hendrich forhvervet Anno 1643, disse ere snart alle enslydende.

Her foruden findes her og paa Stedet en Højesterets Dom, som er afsagt imellem Kaptajn-Lieutenant Augustus Krejdal³⁾ paa Bygholm og min sal. Formand Mag. Laurits Ernstsøn von Baden, hvorpaa Sententsen lyder saaledes: Da efter Tiltale, Gjensvar og denne forberørte Sags Beskaffenhed er her for Retten afsagt; Efterdi det er ustridigt, at den omtvistede Herlighed af den halve Gaard i Stovby har for 28 Aar siden hørt til Stovby Præstekald, og Gejstlighedens Privilegier tillader, at hvis som kan bevises med Uret fra Præstegaarden at være kommen, skal dennem restitueres, da bør samme Herlighed herefter at følge Stovby Præstekald og Augustus Krejdal at give Mag. Laurits Ernstsøn aarlig, imidlertid han den nydt og brugt haver, 3 Rigsdaler.

Hvad sig angaar den Annexgaard, som er bleven øde, da efterdi Augustus Krejdal haver hindret, at den ej er bleven besat, da bør han at erstatte Mag. Laurits Ernstsøn den

¹⁾ Hospitia pauperum: Fattighuse.

²⁾ Documenta publica: offentlige Dokumenter.

³⁾ Hos Trap findes ikke nævnt nogen Ejer af Bygholm under dette Navn, og det er af det her anførte dog utvivlsomt, at Kaptajn-Lieutenant Augustus Krejdal en Tidlang har været Ejer af Gaarden. Da Ernst v. Baden døde 1689, maa Krejdal altsaa have ejet den nogle Aar før den Tid, men hvor man skal sætte ham, kan ikke sees heraf. Efter Trap solgte Kong Frederik d. Tredje Gaarden 1661 til en Mand i Hamborg, der igjen 1670 solgte den til Familien Bülow. J. W. Bülow solgte saa Gaarden til Oberst J. Rantzau.

Vi har dog her Aarstallet 1672 at holde os til. Det var det Aar, Højesteretsdommen faldt, og A. Krejdal maa da have erhvervet sig Gaarden nogle Aar før. Ejeren i Hamborg har da nok senere solgt den til Krejdal, og denne har igjen solgt den til Bülow, men ikke, som Trap opgiver, 1670.

Skade, han lid haver med Contributioner imidlertid at udgive og Landgilden at miste, i det øvrige har Augustus Kregdal at betale Mag. Laurits Ernstsön den billige paa Processen anvendte Bekostning, indtil Højesteretsdommen i Sagen er tagen beskrevet. Datum ut supra nostro sub sigillo, teste Cancellario nostro dilecto¹⁾ Torsdagen d. 18de Julij Aar 1672.

Dette saaledes om Stovby og Hornum Sogners visse og uvisse Indkomster, og om Kaldets og Præstegaardens Beskaffenhed efter den af hans Kongl. Majst.^a allernaadigst forordnede Metode allerunderdanigst af mig og i alle Maader rigtig at være antegnet og opskreven testerer jeg med egen Haand underskrevne

Jørgen Knudsen Beesche, mpp.

Uværdig Præst her til Stedet.

Gammelby Præstegaard, d. 26de April anni 1690.

Følger nu herefter rigtig Fortegnelse paa Degnens Indkomster og Degneboligets Beskaffenhed.

1. *Degnen* her til Sognet hedder *Peder Knudsen*, som er Degn baade til Stovby og Hornum Sogne.

2. *Degnens Løn* af Stovby Sogn er en Trave Korn af enhver Gaard enten hel eller halv, hvor Gaardens Jord er i Brug, til hvilken Trave han faar Rug 6 Kjærve, Byg 7 Kjærve, Havre 7 Kjærve undtagen 2de Møllere, nemlig af Bellis Mølle og Aarup Mølle, som hidindtil har givet Degnen hver en Skp. Byg for hans Degnetrave, og 1 Boelsmand i Hyrup ved Navn Iver Jørgensen giver ham og 1 Skp. Byg, men af de andre, saasom Mølleren i Roe Mølle, saa og af de Boelsmænd, som driver nogen Avl, og af jordløse Huse, faar han intet til Løn uden Offer alene, som er kun ringe.

I Hornum Sogn faar Degnen efter Sædvane i Stedet for Degnetrave intet uden 1 Skp. Rug af hver Mand, liden eller stor, som bruger nogen Sæd, og kan det beløbe sig over alt til 19 Skp. Rug, han der faar.

Kvægtiende faar Degnen af Sognene ingen, uden at hennem gives undertiden, naar Tienden deles, et Degnelam og 1 Rigsort i Penge.

3. *Degnens Offer* paa de 3 store Højtidsfester Aaret igjennem kan af og til beløbe sig til 12 Rigsdaler tilsammen.

Ellers for uvisse Offer som for Brudevielse, Børnedaab, Kirkegang etc., kan Degnen bekomme Aaret igjennem hened 3 Rigsdaler.

¹ Datum som ovenfor under vort Segl, bevidner vor elskelige Kantsler.

St. Hans Rente faar Degnen ingen, uden at en Del i Sognet, naar de derom bliver bedet, giver ham et Maal Mælk til Hjælp til en Ost.

Julerente faar han ingen.

I Stovby Sogn faar Degnen og ingen Paaskerente, men i Hornum ere der 14 Mænd, hvilke, naar de ere bebygte, plejer at give Degnen til Paaske hver 1 Snes Æg, af de samme plejer og hver hel Gaards Mand at give ham til Paaske 4 smaa Brød, hver halv Gaardmand og Boelsmand 2 smaa Brød.

4. *Ædificia*. Hvad sig Degneboligets Bygning angaar, da bestaar det af 3 Huse, Stuehus, Ladehus og Fæhus, hvilke han, siden han er kommen til Kaldet, selv paa egen Bekostning af ny har ladet opbygge, saasom den Bygning da paa Stedet var ganske brøstfædig og utjenlig.

Stuehuset bestaar af 8 Binding.

Fæhuset af 8 Binding.

Ladehuset af 8 Binding.

Samme Huse ere temmelig vel ved Magt holdet.

Til Degneboliget er ingen Have uden en Kaalhave, derhos et lidet Stykke Jord, hvorudi kan saaes 1 Skp. Byg, og saa meget Engjord, som kan avles 1 lidet halv Læs Hø paa.

Til Degneboliget er ellers 2 smaa Tofter, udi dem begge kan saaes tilsammen 3½ Td. Byg. Her foruden er til Degneboliget i den øster Mark 2 Stomper i det Fald, som kaldes Boelstoft.

Udi den vester Mark er til Degneboliget 1 Ager i det Fald, som vender mod Gjedkjær med Enden, og kan for Enden avles 2 Lejer fulde Hø.

Degneboligets Taxt i ny Matrikul er for 7 Skp.

Degneboliget er fri for Arbejd og Landgilde.

Inventarium til Degneboligen er intet.

5. *Beneficia* ingen.

Legata og ingen.

Afgift af Sædegaarde ingen.

Skov, Ildebrand og Olden er til Degneboligen intet.

6. *Gravamina*.

Degnen penseser aarlig af sit Kald til Horsens Skole Byg 1 Ørte.

Degnen har vel Mangel paa Hø, ti han kan ikke uden næppelig avle et Læs Hø.

8. *Documenta publica* paa Degnens Indkomster findes ingen.

Dette foreskrevne saaledes rigtig at være antegnet,

baade hvad sig Præstens og hvad sig Degnens Indkomster angaaende ud af Stovby og Hornum Sogne testerer vi underskrevne

Jørgen Knudsen Biesche mpp. Peder Knudson, D. L.

At jeg saa udførlig har meddelt omstaaende Dokumenter og Kirkebogs-Uddrag fra disse to Sogne, har nærmest sin Grund i, at jeg ønskede at give et ordentligt Billede af Forholdene fra den Tid og i den Egn, særlig naturligvis hvad Kirke og Skole angaar, og jeg vilde da ogsaa give en fyldig Fremstilling — for saa vidt da det har kunnet lade sig gjøre — af, hvorledes Præstegaardslivet i den Egn artede sig paa samme Tid. Man kan, mener jeg, igjennem Hr. Rømers Optegnelser faa et virkelig godt Begreb om, hvordan samme Præst har levet. Det ser jo ikke ud til, at han har haft det trangt med Hensyn til Udkommet, men Gammelby Præstegaard er da og som bekjendt en af de største her i Jylland, om ikke just den allerstørste. Sognenes Beboere har absolut dog ikke været velhavende, hvilket man tydelig kan skjønne af, at der fandtes saa mange øde Gaarde trindt omkring. Endogsaa Præstens Annexgaard var vel øde, havde i alt Fald været det. Fremdeles tyder Højtidsofferets Størrelse ogsaa paa de pengeknappe Tider. Men Bønderne har gjerne villet give af deres Naturalier, i hvor fattige de var, og der maa have været ret rundeligt af disse. En Forklaring herpaa maa søges i den Omstændighed, at de havde ondt ved at faa dem afsatte til rimelige Priser. Æg og Fisk kunde der sikkert ikke opnaaes synderligt for, og Afsætningsforholdene var elendige.

Herefter følger saa et Billede af Livet i en Vesteregns Præstegaard. Her er det ikke saadan udformet i Enkelthederne, men man ser dog tydelig, at der ingen som helst Velstand findes. Det er et af de fattigere Præstekald, og Livet inden Døre har heller ikke altid været rigt paa Fred. Det er da et helt anderledes Billede, her bliver oprullet, men det skal dog mærkes, at Hr. Peder Fanøe i sine yngre Aar sikkert har befundet sig vel derude og haft venlig Omgang med sin Slægt og sine Standsfæller, i det hele været en godt anset Mand. Han søgte jo heller aldrig bort derfra. Mange Betragtninger kunde stilles op ved Sammenligningen imellem disse to Præster, men disse vil jeg overlade min Læser.

Noget om Forholdene i Hodde og Tistrup Menigheder i det attende Aarhundrede, særlig da i kirkelig Henseende.

Hr. Peder Laugesen Fanøes Optegnelser.

DE Nærmeste Anledning til, at jeg har taget mig for at skrive denne Afhandling, er, at jeg fra *Herning Museum* fik til Laans et lille Hæfte, der bestod i nogle Almanakblade, som i sin Tid havde været forsynede med indsyede hvide Blade til at skrive Bemærkninger paa, saadan som det jo er Skik endnu den Dag i Dag. Almanakkerne, der naturligvis i sin Tid har været fuldstændige, hidrører fra Aarene 1714 til 1718, og paa de i dem værende hvide Blade har da Præsten i *Hodde og Tistrup*, Hr. Peder Laugesen Fanøe, som den Gang var i Embedet, indført et og andet, der havde Interesse for ham. Men mange af disse Blade er bortkomne, og de Blade, der endnu er os levnede, er senere paa mange Steder blevne overmalede af en yderst uøvet Haand, der snarest ligner en Barnehaand, og med noget fuldstændig meningsløst Tøjeri. Enkelte Steder er der dog gjort Tilløb til Afskrift af en Vise, hvoraf der dog kun er et Par Stumper. Af den Grund, og fordi Almanakkerne saa vel som de beskrevne Blade er saa gamle og raadne, at de næsten ikke kan taale at røre ved, har det ikke været nogen let Opgave at læse Optegnelserne. Som allerede sagt er de oprindelige Optegnelser skrevet med Hr. Peder Laugesen Fanøes Haand. Han var Præst i *Hodde og Tistrup*, Øster-Herred, fra 1706 til 1754 og betegnes i Wibergs Præstehistorie som Jubellærer, men er dog ikke optaget i G. Treschows Bog „Danske Jubellærere“. Førend han kom til Hodde som Præst, var han Hører i *Varde* ved dens Latinskole, men hvornaar han blev ordineret, véd jeg ikke. Hans Eftermand Povel Andresen Rich blev kaldet til Successor 1753, og da Hr. Peder Fanøe døde 1754, kan det nok være mulig, han har været præsteviet i 50 Aar. Han var ikke Præst noget andet Sted og blev senere Provst, nemlig i Aaret 1728. Wiberg nævner Aar 1749, men det kan ikke passe, da han søgte sin Afsked fra Provste-

gjærningen 1740, eftersom han allerede da følte sig for gammel til at varetage de med denne Værdighed følgende Pligter. Optegnelserne stammer fra hans yngre Aar, og da der ellers ikke hos Wiberg meddeles noget om ham, og der heller ikke anden Steds forefindes trykte Efterretninger om Manden, har jeg ment, at disse Optegnelser nok var værd at offentliggjøre. Hvad jeg saa ellers har kunnet finde om ham, særlig i Ribe Bisparkiv, meddeler jeg da ogsaa et lille Uddrag af. Bisparkivet fra den Tid er nu i en yderst maadelig Forfatning, Papirerne er gennemgaaende saa møre af slet Behandling, at de næsten ikke er til at røre ved og meget vanskelige at læse; man faar næsten Indtryk af, at Vesterhavets Stormfloder har naaet dem.

I. Hr. Peder Laugesen Fanøes Afstamning og Familieforhold.

Hr. *Peder L. Fanøe* var en Søn af Præsten i *Nordby* paa Fanø, Hr. *Lauge Pedersen*, som igjen var en Søn af Hr. *Peder Laugesen Lipstrup* i *Sønderhoved* paa Fanø. Denne havde ogsaa en anden Søn, der blev Præst, nemlig Hr. *Peder Pedersen Sønderhoe*, som blev Præst til *St. Nikolaj Kirke* i Varde. Han var altsaa af en gammel Præsteslægt.

Hr. L. P. var gift med Hr. *Anders Hansen Roests* Datter, *Else Andersdatter af Grimstrup*¹⁾, og Præsten i Sønderhoved, Hr. *Niels Lauritsen Struch*, var gift med Søsteren til ham, nemlig *Ingeborg*, saa de to Præster, der samtidig var paa Fanø, altsaa var besvogrede.

Uagtet det nu efterfølgende ikke strængt taget hører med til min Beskrivelse, vil jeg dog tage det med, da det giver et Par Fingerpeg med Hensyn til Præstens Familie. Vi ser jo, at Hr. Hans Hansen Ribers Datter, Karen, endnu opholdt sig paa Fanø. Anne Andersdatter Struch maa være en Datter af Anders Struch, der sagtens er en Broder til Præsten Niels Struch.

„1665 Dom. 2 p. Epiph. døbte jeg Clauss degn et pbarn Karen. Fadd. Maren thues, Jens Matthesen, Søren Nielsen, Matthis Hansen i Sted for Hans Friis, Karen Dni. Joh. olim. hic past. filia²⁾.“

„1685 laet. Dnica læste jeg over Inspektørens lille Daat-

¹⁾ Her henvises til en lille Anmærkning længere fremme.

²⁾ o: Datter af Johannes, forhen Præst her. Han hed Hans Hansen Riber.

ter Cathrine Margrete, som tilforn var hjemdøbt for sin Svagheds Skyld d. 23. November. Else Hr. Lauges¹⁾, Anne Andersdatter Struch, hæderl. Hr. N. Lauridsøn Struch og Hans Dunch.“

„1686. Dom. VI a. Trin. bleff Inspektørens Rasmus Mikkelsons Pigebarn Bold døbt af hæderlig Hr. Niels Lauritzøn Struch. Fadderne Ingeborg Hr. Nielses paa Sønderhou, Hr. Lauge Pedersen paa Fanø, Margrete Laugesdatter²⁾.“

Hr. Lauge Pedersens Børn var følgende :

1. *Margrete*, f. 1670.
2. *Metta*, f. 1672.
3. *Peder*, f. 1673.
4. *Anne*, f. 1675.
5. *Ingeborg*, f. 1676.
6. *Karen*, f. 1678.
7. *Inge*, f. 1680.
8. *Anders*, f. 1685.
9. *Dorothe*, f. 1686.
10. *Gregers*, f. 1688.
11. *Maren* paa Fanø.
12. *Vibeche*.
13. *Lauge*.
14. *Margrete Fride*.

De 4 sidste er sagtens fødte efter 1689, da der mangler Tilførsler til Kirkebogen 1690—1700.

Da det har sin store Interesse at se, hvem der var indbudt som Faddere til disse Børn ved deres Daab, meddeles her følgende efter den gamle Kirkebog, der begynder 1611.

Da der i *Nordby* Kirkebog 1676 nævnes som Fadder: Inger Hr. Lauges, kan man efter min Mening ikke forklare dette paa anden Maade, end at Hr. Lauge Pedersen har først været gift med Inger, hvis hele Navn har været Inger Pedersdatter, eftersom Søsteren i Ribe, der døde 1718, hed Anne Pedersdatter. Almanak-Optegnelserne har jo: „Julij d. 6te mod aften reiste vi begge til Ribe for at begrave lade sal. Moster Anne Pedersdatter, som scheede d. 8de.“ Inger kan saa være død omkring 1682, og Hr. Lauge gift anden Gang med Else Andersdatter ved 1684. Dette er dog kun en Antagelse.

„1670 Dom. 24. p. Trin. døbte Hr. Niels paa Synderhoe

¹⁾ Præstens Hustru i Nordby.

²⁾ Det var jo Præstens Datter, der da var 16 Aar

min lille Datter, kaldet *Margrete*. hendis fadderer vaar Anne sl. Peder Bennidtsøns, Ingeborg Hr. Nielses paa Synderhoe, Margrete Hansd., Hans Povelson, Karen Jensdaatter, min kjære Fader Hr. Peder Laugesøn, Gregers Terpagger och Søfren Andersøn¹⁾.”

„1772 Dom. 4. p. Epiph. Døbte Hr. Gregers i Jordkjær²⁾ min liden Daatter *Metta*, hendis Faddere vaar: Maren Hr. Gregersis, Kiersten Søfren Andersøns, Dorete Baggisdaatter, Hr. Anders Rasmussen af Raffnsøe³⁾, Hr. Niels Struch af Synderhoe och Anne Hans Lychis i Veldbech.“

„1673 Døbt Dns affinis⁴⁾ Hr. Niels Struch min liden Søn *Peder*. Fadderne Anne sl. Peder Bentsøns bar hannem, venerandus Dns pater Hr. Søren i Allerup, Hans Povelson i Ribe, Gjøde Hansen, Anne Gregers Terpaggers og Dorethe-Margrete, Niels Terpaggers Datter⁵⁾.”

„1675. Festv. Gratiar. act. anniv. die 11 Febr.⁶⁾ Døbte min kiere fader min lille daatter *Anne*, hendis Faddere vaare Anne Gregersdatter Terpaggers, Ingeborg Hr. Sørens i Allerup, Anne Madsdaatter af Raffnsøe⁷⁾. Margrete Hans Povelsons Daatter af Ribe, Hr. Anders Jensøn i Guldagger, Jens Pedersen Raadmand i Ribe og Hans Baggesen Friis ibid.“

„1676 Dominica Exaudi døbte min kjære Fader min lille Daatter *Ingeborg*. Fadd. Maren Frandsis, Karen Rasmusd. i Ribe, Margrete Peder Hoelbeckes, Hr. Niels Struch ibid., Hans i Jerne og Peder Fridsen.“

„1678 Dom. 6 à Trin. døbte min hæderl. Svoger Hr. Niels Struck mig en Daatter *Karen*. Fadd. Ingeborg Hr. Nielses af Synderhoe, Hr. Peder Tøxen af Waarde, Hans Dunch Birchefoget her paa landet, Iver Jensen Kircheverge, Hans Ander-

1) Da Hr. Niels paa Sønderhoved vist kom i Embedet 1667, maa Hr. Peder Laugesen vel være entlediget før 1670.

2) I H. N. A. Jensens: Versuch einer kirchlichen Statistik des Herzogthums Schleswig findes anført fra 1660—1681 en Præst i *Hjordkjær* Sogn 1 Mil vest for Aabenraa: Gregorius Petersen Synderhov, hvilket vel maa oversættes Gregers Pedersen Sønderho. Det er da ham, her er Tale om. Han er altsaa en Søn af Hr. Peder Laugesen Lipstrup og Broder til Præsten i Varde, som før er nævnt.

3) Ravnsø er i Nykirke. Præsterne boede der. Hr. Anders Rasmussen Spandet var der 1660—1692. Veldbæk er i Jærne Sogn.

4) Affinis: beslægtet. besvogret. Hr. Søren Olsen Dal i Allerup, Sneum Sogn, var der 1671—1684.

5) Niels Terpagger var sikkert nok fra Ribe, maaske Hr. Peder Nielsen Terpaggers Fader.

6) c. Festum gratiarum actio anniversario: den aarlige Taksigelsesfest.

7) Hr. Mads Sørensen Ravnsøes Datter.

sen, Anne Anders Nielses og Anne Jens Matthises her paa Landet.“

„1680 Dom. XIII à Trin. Er min lille Daatter *Inge* kaldet hjembdøbt.“

„1685 d. 21. Januar en Onsdag døbte min hæderl. Hr. Svoger Hr. Niels Lauritzøn Struck, vor lille Søn *Anders*. Fadd. Maren Hr. Anderses, Hr. Niels Nielsen Arensberg¹⁾, Jesper Andersen, Studiosus af Grimstrup²⁾, Anne Nielsdatter Struck³⁾ og Hans Dunk, Ridefoged her paa Landet.“

„1686 Dom. 3 à Trin. døbte Provsten hædl. Hr. Anders Rasmussen Spandeth min lille Daatter *Dorothe*. Faddere: Søster Ingeborg Hr. Nielses, Dorothe Andersdatter, Hr. Svoger hæd. Hr. Niels Lauridsøn Struch og Mons. Rasmus Mikkelsen, Inspektør her paa Landet.“

„1688 d. 7de Marts døbte min hædl. Hr. Svoger, Hr. Niels Lauritzøn Struck, min lille Søn *Gregers*⁴⁾. Fadd. Ingeborg Hr. Nielses, Hr. Niels i Grimstrup, Hans Dunch og Elisabeth Andersdaatter og Hans Bagges Søren i Varde Skole.“

Jeg skal nu kortelig omtale nogle af disse 14 Børns Livsskjæbne, for saa vidt da som jeg kjender den, og særlig maa jeg da dvæle ved Nr. 3, Peder, da det er ham, fra hvem Optegnelserne stammer, som jeg i det følgende vil meddele.

1. *Margrethe Laugesdatter*, f. 1670.

Hun blev gift med Præsten i *Kvong*, Hr. *Hans Lauritsen Bagger*, som var der fra 1688 til 1705. Efter hans Død blev hun gift med Eftermanden, *Jens Knudsen Bruun*. Da han saa døde 1712, sad hun Enke i *Kvong* og havde en Sag med dennes Eftermand *Poul Jørgensen Schytte*, som var der fra 1712 til 1719. Det var sagtens om sin Pension, hun havde

1) Hr. Niels N. Arensberg i Grimstrup 1683 – 1705.

2) Sandsynligvis Hr. Anders Roests Søn.

3) Hr. Niels L. Struchs Datter i Sønderhoved.

4) Denne Søn Gregers Laugesen kaldes 1707 Studioso og var da Fadder til Jens Baggesens Søn Bagge. Han blev senere Præst i Ikast og døde 1748. Der blev han gift med Formandens Hr. Søren Jensen Bagges Datter, som overlevede ham. Hun var en slet Husholderske, saa hendes gamle Fader maatte kjøre om i Sognet for at faa sin Sult stillet.

Hr. Gregers Laugesen Fanø fik til Eftermand i Ikast Hr. Peder Jacob Samuelsen Bering, der chikanerede sin gamle Formand, men blev selv yderst svag, og Folk mente, at han var forhekset. Han sagde, at ingen Delinkvent kunde med større Pine føres til Retterstedet, end han lod sig føre til Kirken om Søndagen.

Strid med ham. Dette nævnes kortelig i Optegnelserne¹⁾. Hun maa vist efter den sidste Mands Død være flyttet ud til *Varde* og der have tilbragt sin sidste Tid, siden hun døde der først i Juli 1718, og efter at de fornødne Ceremonier var foretaget i *Varde Jacobi Kirke*, blev hendes Lig ført derfra til *Kvong Kirke* for der at nedsættes. Sønnen *Lave Bagger* kom jo til *Hodde* d. 13de Juli for at bringe Tidenden om Moderens Død til hans Morbroder *Hr. Peder*.

3. *Hr. Peder Laugesen* forbigaas her, da han senere skal faa en udførligere Omtale.

10. *Gregers* var jævnlig i Besøg hos Broderen i *Hodde* og rejste en Gang ud til *Raarup*. Vi finder saaledes i Optegnelserne :

„1714 d. 16de April kom Moder med *Gregers* og Søster *Maren* af *Fanø*, da vi vare til *Fæstensøl* i *Hissel*. 1717 d. 3die April kom *Blom* og *Gregers* *Fanø* her, og d. 6te rejste ad østen til *Coppenhagen* med min *Vogn*. Den 22. Juli 1718 rejste min Broder *Gregers* til *Raarup*, efter at han havde besøgt os og fulgt Søster *Margrete* d. 18de Juli til *Stedet*.“ (Hun blev jo den Dag nedsat i *Kvong Kirke*).

11. *Maren*. Om hende staar i Optegnelserne : „1714 d. 21de *Mai* stod Søster *Maren Laugesdatters* *Bryllup* her, vi rejste d. 25de.“

„1717 d. 3. Febr. spurgte vi, at Søster *Maren* paa *Fanø* med en Datter var forløst.“

13. *Lauge*. „D. 23de *Maj* ? Febr. ? kom Moder af *Fanø* og *Br. Laue* her fra *Sundstrup* og rejste d. 25.“

14. *Margrete Fride*. „1718 *Dom. Ascensionis Jesu xsti* gjorde Søster *Margrete Fride* os sin først *Visit*. Giv det ikke bliver den sidste, og blev ikkun een *Nat* over.“

12. *Vibeke Laugesdatter* blev gift med Præsten i *Torstrup* og *Horne*, *Hr. Clemens Laugesen Vejle*, som den Gang var en aldrende Mand og havde været gift 3 Gange før. Der blev da en livlig Forbindelse mellem de to Præstegaarde *Hodde* og *Torstrup*. Om *Vibeke* faar vi en Del at vide af Optegnelserne, saaledes at hun 1717 fik en lille Datter, *Mette*, som *Hr. Peder Fanø* kalder sin *Guddatter*.

Om *Vibeke* faar vi senere mere at vide. Hendes Moder maa da have opholdt sig i *Hodde Præstegaard* hos Sønnen.

Efter at *Hr. Clemens Vejle* i *Torstrup* var død 1729²⁾, blev der holdt Skiftesamling, og da *Enken* var *Hr. Peder L.*

¹⁾ 1716 staar der jo :

d. 6te August blev *Sagen* opsat til 6te *Ugers Dag* mellem *Hr. Povel* i *Kvong* og *Enken*.

²⁾ Han døde d. 27de Februar 1729.

Fanøes Søster, var det saa naturligt, at han var til Stede for at varetage Enkens og Børnenes Tarv. Hele Forhandlingen og Beskrivelsen af Skiftesamlingen skal jeg her meddele, da den giver et godt Begreb om, hvorledes den Tids Ordning af sligt gik for sig.

„Anno 1729 d. 9. Juni vare vi underskrevne forsamlede udi Hodde Præstegaard for at faa Skiftet endelig sluttet og afgivet efter afgangne Provst sal. Hr. Clemen Vejle. Mens som den sal. Mands Stifsøn Bagge Mortensen Friis under itzige Skifte ved Døden er afgangen d. 12te April sidst afgivte, saa bliver hans Patrimonium og Søster-Arvelodder, som her udi Forretningen tilforn findes anført, at beløbe til 482 Sldr. 2 Mk. 7 Sk. d. igjen til Deling at beregne imellem Enken og de øvrige efterlevende Søsken (dog Besværing og Afgang først fradraget), som Enken ved Lavvæрге i Skifretten lod proponere og prætere for det sal. Menneskes Begravelses Bekostning, den hun hos andre haver maat gjøre sig Kredit for, udi allerringeste anføres for 33 Rdl. 2 Mk., skriver tre og tredive Rigsdaler og to Mark. Dernæst paastod Enkens Lavvæрге, Sr Niels Knudsen, at Stervboen burde at godtgjøres for hans fornødne Underholdning med Føde, Klæde, Lære og Opvartning fra 1706, da han var i sin 14. Aar, og sal. Hr. Clemen efter Protokollens fol. 160 ej længere havde indgaaet at underholde ham for Renten, allerhelst som Gud havde paalagt det sal. Menneske saa stor en Svaghed, at han intet kunde employeres til noget eller sig til Nytte fortjene noget, men til sin Dødsdag med største Tilsyn maatte opvartes, indtil 1722 inklusive, ugentlig 2 Mk. 8 Sk. i det ringeste, som beløber sig i de 6 Aar 130 Rdl., hvilke, naar de fradrages hans Kapital, som 1716 var 191 Rdl. 4 Mk. 7 Sk. med paaløbende 6 Aars Rente 57 Rdl. 2 Mk. 4 Sk., tilsammen 249 Rdl. 11 Sk., bliver da igjen 119 Rdl. 11 Sk., og endskjøndt Lavværgen, Sr Niels Knudsen, paastod Værgemaalsspenge efter Loven, saa dog bliver samme henregnet i ovenstaaende hans Forflegnings Summa — ved 1722 Aars Udgang, da hans Kapital var, som mældt er 119 Rdl. 11 Sk., blev den atter forbedret ved hans Halvsøster sl. Kierstine Baggessdatters dødelige Afgang til 113 Rdl. 3 Mk. 6 Sk., som er at se Folio 196, bliver saa fulde Kapitalen 232 Rdl. 4 Mk. 1 Sk. Renten heraf fra ovenskrevne Dato til hans Dødsdag d. 12. April 1729, som er 6 Aar à Aaret 11 Rdl. 3 Mk. 13 Sk., som gjør tilsammen 69 Rdl. 4 Mk. 14 Sk., bliver nu hans hele Kapital med Fælig¹⁾ og

¹⁾ Fællig: hvad der er tilfælles.

Rente 302 Rdl. 2 Mk. 15 Sk. Derfra afgaar som tilforn for hans Føde, Klæde og uafadelig Opvartning ugentlig 2 Mk. 8 Sk., er i disse 6 Aar til Hobe 130 Rdl., hvilke 130 Rdl., naar de tages fra hans Kapital, bliver igjen 172 Rdl. 2 Mk. 15 Sk. Endnu afgaar herfra hans Begravelses-Bekostning, som før er mældet, 33 Rdl. 2 Mk., bliver saa den beholdne Kapital, som kommer til Deling imellem hans Arvinger, som var:

1. Enken Mad. Vejle en Broderlod, 30 Rdl. 5 Mk. 8 Sk.
2. Lars Clemensen Vejle en Broderlod, 30 Rdl. 5 Mk. 8 Sk.
3. Jens Vejle ligeledes 30 Rdl. 5 Mk. 8 Sk.
4. Margrethe Vejle en Søsterlod, 15 Rdl. 2 Mk. 12 Sk.
5. Anna Vejle ligesaa 15 Rdl. 2 Mk. 12 Sk.
6. Maren Vejle ligesaa 15. Rdl. 2 Mk. 12 Sk., gjør forskrevne 139 Rdl. 12 Sk.

Naar overstaaende Broders Arvedele bliver forbedret med deres foranførte halve Søsterers tilfaldne Arv, tilkommer enhver, som følger:

Lars Clemensen Vejles Lod bliver i alt 168 Rdl. 13 Sk., hvorfra afgaar for de ham anskaffede Klæder og Rejsepenge til Kjøbenhavn 20 Rdl., er igjen 148 Rdl. 13 Sk.

Jens Clemensen Vejle efter sin halve Broder Bagge Mortensen tilkommer 30 Rdl. 5 Mk. 8 Sk.

Enken Mad. Hr. Clemen Vejles en Broderlod, 30 Rdl. 5 Mk. 8 Sk.

Margrethe Vejle efter sin Søsterers og halve Broder bekommer 84 Rdl. 6 $\frac{1}{2}$ Sk.

Anna Vejle ligeledes 84 Rdl. 6 $\frac{1}{2}$ Sk.

Maren Vejle i lige Maade 84 Rdl. 6 $\frac{1}{2}$ Sk. Bliver saa den ganske hele Arv 462 Rdl. 1 Mk. $\frac{1}{2}$ Sk. siger fire hundrede to og tredsindstve Rigsdaler, en Mark og en halv Skilling, hvilken er først en prioriteret Gjæld i Stervboen.

2. Hr. Ole Bork af Grene hans Fordring paa sin Myndling Madem. Christiana Broch af Ølgod hendes Vegne, Kapital, Rente og Omkostning 166 Rdl. 3 Mk. 8 Sk., som kan sees af Protokollen Folio 231.

3. Af Enkekassen havde Hr. Provst Vejle laant 100 Rdl. med et Aars resterende Rente Et hundrede 5 Rigsdaler.

4. Begravelses-Bekostning, hvorunder er begreben Raadmand Ølgaards Fordring 50 Rdl., Christen Knudsens i Ofved 24 Rdl., Iver Møller 20 Rdl., Peder Bruun 3 Rdl., Mons. Hvass paa Lindberg 10 Rdl., Peder Leervad 5 Rdl., som gjør til Hobe 112 Rdl.

5. Niels Bretnose efter Akkord 40 Rdl.
 6. Hans Hansen af Malle for Sølvpantet 24 Rdl.
 7. Hele Folkeløn, 51 Rdl.
 8. Proklama udsted fra Viborg Landsting kostede efter Bevis 2 Rdl. 3 Mk. 8 Sk
 9. Regiments-Kvartermester Svenning Andersen for sin Fordring udi sl. Hr. Clemen Vejles Stervbo 2 Rdl. 2 Mk. 10 Sk.
 10. Mons. Niels Knudsen i Blaxmark fordrede 14 Rdl.
 11. Niels Jensen i Malle 3 Rdl. 3 Mk. 9 Sk.
 12. Las Bagger i Varde 5 Rdl.
 13. Auktions-Salarium med stemplet Papir og Protokolleringen 20 Rdl.
 14. Mag. Hans Friis i Alslev fordrede Auktionspenge for nogle Bøger, som sl. Hr. Vejle havde sig tilforhandlet fra Guldager Præstegaard, 3 Rdl. 1 Mk. 15 Sk.
 15. Kontingenterne og Rente til Landemode i Ribe 6 Rdl.
 16. Borgemester Jens Taulof i Varde 4 Rdl.
- Endnu til Rest for Lars Clemensens Udstyrs Bekostning, ej før udførte 20 Rdl., hvoraf sees, at Boens Gjæld bedrager sig til 1041 Rdl. 3 Mk. 8½ Sk.“

Hr. Clemen Vejles Stifsn, Mons. Bagge Mortensen Friis, havde et Hus i Yderik i Torstrup Sogn, som var blevet solgt ham af Borgemester i Varde, Jens Bertelsen Taulou, 1728. Men han var jo et meget svagt Menneske, som vi ovenfor hørte, og opholdt sig til Stadighed i Torstrup Præstegaard, hvor han nød den fornødne Pleje. Da han saa døde, inden Skiftet efter hans Fader blev sluttet, fik Jens Clemensen Vejle en halv Broderlod efter sin Halvbroder Bagge Mortensen, og det var netop det ovennævnte Hus i Yderik, velædle Madame Vibeke Vejles paaboende Sted med Hus og Bygning. Ole Hansen Bagger skulde have Tilsyn dermed. Efter de to Halvsøstre: Kierstine Baggessdatter¹⁾ og Else Mortensdatter Friis, der begge den Gang var døde, kunde Bagge Mortensen Friis ikke faa nogen Arvelod, saasom han var ufød, da disse tvende Halvsøstre døde.

Med Vibeke Laugesdatter havde Hr. Clemen Vejle Børnene :

¹⁾ Hun var en Datter af Hr. Bagge Caspersen Carstensen, som var Præst der fra 1695—1699 og gift med Vibeke Nielsdatter. Efter hans Død blev hun gift med Eftermanden Thor Lauritsen Møller, og da han døde 1700, blev hun gift igjen med Eftermanden, Morten Hansen Friis. 4de Gang blev hun gift med Clemen Laugesen Vejle, men da hun saa døde, fik han Hr. Peder Laugesen Fanøes Søster Vibeke og havde med hende flere Børn. Paa den Maade blev der i Torstrup flere Kuld Børn med forskjellige Fædre.

1. Anne, f. . . .
2. Margrethe, f. 1707.
3. Laurids, f. 1712.
4. Maren, f. 1714.
5. Jens, f. 1722.

Da Anne Clemensdatter Vejle døde i Marts 1742 (21de April var den rette 30te Dag efter hendes Død), var saaledes hendes Arvinger følgende:

1. Hendes Moder Provstinde Vibeke Hr. Clemens Vejles (Manden var jo død 1728).
2. Hendes Søster Jomfru Margrethe Vejle, i sin Alders 35 Aar.
3. Mons. Laurids Clemensen Vejle i sit 30te Aar (som formodentlig skal være i Kjøbenhavn, staar der i Skifteprotokollen. Han sendte da ogsaa Brev hjem fra Kjøbenhavn d. 8de Maj 1742).
4. Jomfru Maren Vejle i sit 28de Aar.
5. Mons. Jens Vejle i sit 20de Aar¹⁾.

II. Hr. Peders præstelige Virksomhed og Giftermaal.

Hr. *Peder Laugesen Fanø* var altsaa født 1673. Efter at have taget sin Examen blev han efter *Wiberg* Hører ved *Varde* Latinskole, og 1706 kaldet til Præst i *Hodde-Tistrup*. Her giftede han sig saa med Præsteenken *Margrethe Jørgensdatter*. Hun havde før været gift med Hr. *Johan Nielsen Sengeløse*, som var i Embedet fra 1684 til sin Død 1697. Derefter kom saa Hr. *Gregers Nielsen Kabel* fra 1697—1706, som var gift med en *Grønnevald*. Med Hr. *Johan* havde *Margrethe Jørgensdatter* Sønnen *Johannes* og Datteren *Johanne Margrethe*, og med Hr. *Peder* havde hun en Søn *Lauge* og en Datter *Inger Marie Pedersdatter*, som blev gift med Ms. *Hans Friedrich Bimmer*.

Deres Moder døde længe før Manden, nemlig allerførst i Aaret 1730. Der skulde da holdes Skifte efter hende, eftersom der var 3 myndige Arvinger, og et Uddrag af, hvad der da blev optegnet ved Skiftet, vil jeg tillade mig at meddele her. Der sees deraf, at Datteren *Johanne Margrete* allerede var død.

„Hans Helsing, Sognepræst for Andsager Menighed med

¹⁾ 1742 var Jens Lunde Sogndegn for *Torstrup* og *Horne*.

sin Assessoribus Christen Høst, Sognepræst for Thostrup og Horne Menigheder, og Ude Haar, Sognepræst for Ølgod og Strellev Menigheder, gjøre hermed vitterligt, at Aar 1730 d. 13. og 14. Martii sidstafvigte blev Registrering og Vurdering (som formedelst adskillig herværende Svaghed ej tilforn er sket) holden efter vel-dydædle og hæderbaarne nu sl. Matrone i Hodde Præstegaard sl. Margrethe Jørgensdatter af tvende uvillige Dannemænd, Lars Pedersen i Tistrup og Niels Hansen i Hesselmedt, udi den sl. afdødes Arvingers sc. Provstens velærværdige Hr. Peder Fanøe, hendes egen Søns, Johannes Sengeløse, samt Svigersøns Ms.^r Hans Friderich Bimmer paa sin Hustrues Vegne, deres Overværelse, hvilket saa nu i Dag d. 29de Juni 1730 er i Retten fremlagt og i Protokollen indført. Samme Tid blev Gjælden angiven samt Skifte og Deling foretagen efter velbem.^{te} sl. Matrone og alt dette i Følge af Hans velædle Højærværdigheds Hr. Biskoppens Mag. Laurids Thurah hans skriftlige Anordning, saaledes lydende i hans skriftlige Resolution paa velærværdige Hr. Peder Fanøes Ansøgning.“

Foruden merbem.^{te} Arvinger var endnu Hr. Provstens og den sal. afdødes Søn Mons. Lauge Pedersen Fanøe ret myndig Arving, men som han ikke kunde være ved Skiftet nærværendes, saa fremviste velbem.^{te} Hr. Provsten ved en Skrivelse fra sin Søn til sig, at ham var overdragen Fuldmagt at lade opgjøre ved Skiftet paa sin Søns Vegne, som han bedst tykte. Bem.^{te} Skr. lyder som følger:

„Hjærtelskende Papa!

Som jeg nu ligger i Kjøbenhavn ved mine Studeringer at fortsætte paa Akademiet, og derover ikke kan bivaane Skifteforretningerne efter min sl. Mama, som skal foretages d. 29de Juni 1730, saa overdrager jeg alle mine Prætensioner i min Absence¹⁾ til min Papa, som der udi har at lade og gjøre saa fuldkommen, som jeg selv tilstede var, og er med hans Forretning aldeles contenteret²⁾, hvilken min skriftlige Begjæring den gunstige Rettens Middel i Stervboen vilde lade læse og protokollere, hvorimod jeg næst min ydmyge Respekt lever Hjærte Papas lydigste Søn og skyldigste Tienere til min Død.

L. Fanøe.“

Kjøbenhavn, d. 20de Maj 1730.

¹⁾ Absence: Fraværelse.

²⁾ contenteret: fornøjet.

Dette Skifte blev foretaget efter velbemældte Matrone Margrethe Jørgensdatter i Følge af hans velædle Højærværdigheds Hr. Biskoppens Mag. Laurids Thurah hans skriftlige Anordning paa velærværdige Hr. Peder Fanøes Ansøgning.“

Boens bortskyldige Gjæld :

1. I Boen findes et Formynderskab, som Margrete Vejle¹⁾ af Thorstrup efter sin sl. Fader og Broder tilhører efter Protokollens Tilhold Fol. 231. Samme bestaar af rede Penge 126 Sldr. 6 Sk.

2. Nok har Johan Sengeløse foruden den Gaard, som her-efter mældes om i Forretningen, til Gode i Boen 132 Sldr. 3 Mk. 12 Sk.

3. Findes et Barnepod (?) i Boen for Kirsten Thomisdaatter i Hoddeskov efter Skiftetbrevets Formælding af 30te Juli 1725 64 Sldr. 12 Sk.

*

*

*

11. Fordrede Hr. Provst Fanøe for et Bud, som han bestode til Vejle med Brev til Ms. Hans Svane fra Retten om at tage Formynderskabet an for Johan Sengeløse. 2 Mk.

12. Nok angav Provsten at være skyldig til Johan Sengeløse for den Arvelod, som tilfaldt ham efter hans Søster sl. Johanne Margrethe Sengeløse. 35 Sldr. Mk. 1 Sk.

13. Nok til Lauge Fanøe for Arvelod efter samme. 17 Sldr. 2 Mk.

14. Nok til Mad. Bimmer Provstens Daatter for Arvelod efter samme. 10 Sldr.

Paa Stifønnens Johan Sengeløse hans Vegne som Formyndere og Inspektør var beskikket Mons. Hans Svane i Vejle, men ikke indfandt sig ved Skiftets Begyndelse i Stervboen. Paa Daatters Vegne hendes Mand og Forsvar Seg. Hans Friderich Bimmer.

Brevet til Hans Svane i Vejle med Udnævnelser som Formynder besørgedes af Hr. Peder Fanøe, Børnenes Fader og Stiffader. Vi har jo set, at han betingede sig 2 Mark udlagt af Boet for Brevets Besørgelse.

Men H. Svane undslog sig for dette Formynderskab i et Brev, der lød saaledes :

„Velærværdige Meget Hæderlige og vellærde Hr. Proust. Høj-estime Hr. Svoger. Eftersom jeg af Deres meget højtæredede Skrivelse af 3. dito fornemmer, at De er betænkt paa at ville lade holde Skifte efter Deres gode sal. Kjæreste, hvilken Dødsfald jeg saa vel nu, som forhen hjærteligen

¹⁾ Hr. Clemen Vejles Datter.

beklager og ønsker Dem Trøst og Husvælelse af den Allers højeste i saadan vemodig Skilsmisse, og dertil behøvede en Person, som kunde lade sig anføre til Formyndere for Deres sl. Kjærestes Søn Johan Sengeløs, da som jeg er bunden til Ansvar for Tolderenken her i Byen som Kautionist for alle de kgl. Intrader, som hun i hendes Forvaltning allernaadigst er anbetroed, og desuden haver jeg det stemplede Papir her i Byen udi Regning, saa jeg paa den Maade ikke véd, om Loven tillader mig den Frihed at være betroet til nogen Formynderskab efter slig Beskaffenhed, hvorfor jeg ydmygt vil bede Deres Velærværdighed vilde betænke og tage det paa bedste Maade i Betænkning, at jeg herudi bliver excuseret¹⁾, saa som det var meget farligt at betro bem.^{te} Myndlings Midler saa langt borte, som Gud forbyde nogen Forandring uformodentlig skulde ske, mens vi ønske, at den gode Gud vilde lægge mange Aar til Deres Alder, som i Gjerning har bevist sig en tro og from Fader mod bem.^{te} Sengeløs, og i saa lang Tid troligen forvaltet hans Fædreneary, der endnu fremdeles ville kontinuere og saaledes sørge for det andet, at det paa belejligste Maade kan indfalde, og ikke fortryde paa min nødvendig og sandfærdig Beretning.

(Saa vidt i Brevet angik hans Excuse og denne Forretning, Resten, som ikke vedkommer denne Formynderskab, agtes unødvendig at anføres her). Jeg næst ærbødigst Hilsen til Dennem med ganske Familie fra samtlige Venner her forbliver velærværdige meget hæderlige og vellærde Hr. Proustes ydmyge Tjener

H. Svane.^a

Vejle d. 6te Juli 1730.

Vi ser af dette Brev ej alene, at Hr. Peder allerede den Gang var bleven Provst,²⁾ men og at Svane kalder ham Svooger og sandsynligvis saa var bleven gift med en af hans Søstre, men hvilken kan jeg ikke afgjøre.

Derefter blev Seign. Lars Pedersen Bagge, der boede ved Tistrup Kirke, Formynder for Johannes Sengeløse.

III. Hr. Peder Fanøes Almanak-Optegnelser.

Efter nu at have givet et lille Overblik over Forholdene i *Hodde* og *Torstrup* Præstegaarde i de Aar, da Hr. Peder

¹⁾ excusere: undskyldte.

²⁾ Han blev det efter Hr. Clemen Vejle i Torstrup ved sammes dødelige Afgang 1728.

L. Fanø endnu var i sin Manddomskraft, kunde det ikke være for tidlig at føre de Almanak-Optegnelser frem, som endnu er os levnede fra Tidsrummet 1714—1718, saa vidt de da er læselige. Efter det lille Sidespring, vi har foretaget os, gaar vi saa til det egentlige Emne.

Maj 1714.

d. 4de var Christen hos smidden i Antzager.

Kiøbte $9\frac{1}{2}$ ~~℔~~ staa 2 Mk. 6 Sk.

Noch til arbejdzløn for ploujernet 12 Sk.

d. 6te 14 tørv Karle af Tistrup sogn.

d. 7de 6 af Hodde sogn.

d. 8de fich ieg i taflen til de fanger i tørchiet i Hodde 2 Mk. 1 Sk., i Tistrup 2 Mk. 14 Sk.

Dom. 4 p. Pasch. fich vi lys til Kirchen.

d. 16de lagde 1den¹⁾ en stelstoch p. jagvognen.

d. 17de reiste Mama til fanø med begge vogne.

d. 18de fich ieg it bref fra Tolderen i Veile²⁾ ved jyllingholm tjener.

d. 18de laante Else Peders i Hodde 4 schp. rug til michelsdag til sæden.

d. 21de stod søster Maren Lauges bryllup her³⁾, vi reiste

d. 25de.

Juni.

3de Pintzedag laante Jes i Hodde schov som hand forschaffuer igien til Michelsdag med sædvanlig opbord — Rug 6 schp.

d. 11te kom begge mine Vogne fra strandby⁴⁾ med 7 bielcher og 2 ty deler 1 stjært.

d. 19de var ifvers Hoppe til bæst paa Nørholm.

d. 25de var Moder⁵⁾ i Varde efter Sypige, men schrædere fich hun iche.

d. 26de toges qvægtienden i Hodde Sogn og bekom da penge 3 dr. 2 Mk. 6 Sk. 1 k 3.

Dom. 3 a Trinit. laante ieg Peder Jørgens. i Snorup paa Smør 28 dr. derfor betalt med smør.

¹⁾ Skal være Smeden.

²⁾ Hans Navn var 1693 Lorentz (Laurits) Stilmacher, men sandsynligvis er der i Mellemtiden kommet en anden.

³⁾ Hun kom til at bo paa Fanø og gjorde Barsel i Januar 1717. Se nedenfor.

⁴⁾ Strandby er i Jærne Sogn. Navnet findes i Trap, 2den Udgave, men ikke i 3dje.

⁵⁾ Hun opholdt sig altsaa i Hodde hos Sønnen.

August.

d. 3dje blef M. Maturins¹⁾ Sag contra Bongsboe i Varde antagen, hvor udj Stift Ampt Mand Colnejn²⁾ og Bischof Thurah ere Commissarier.

d. 5te spurte vi ved Madam Jørgens. af Hessel de ulychelige Tinder, at 4 gaarde i Andsagerby at være samme dag ved middagstider afbrente.

d. 18de Aug. var Hr. Jesper af Vejle her med Mad. Dorethe risons og Karen Andersd. Roest³⁾.

Juli 1714 (?)⁴⁾.

da var Mons. Peder Niels. med sin Kieriste og M. Philip⁵⁾ med sin her, og da kiøbte han 4 stude af mig, hvorpaa blef betalt 29 rdl.

d. 10de begynte vi I Jesu Nafn at høste græs i schiden Krog, og samme dag laante ieg Las Torm 4 Hester til Varde med en axel til Møllen.

d. 14de fich vi hœ af schiden Krog 3 læs og af Kke Engh⁶⁾.

til Fanø . . . 1 Sk.

Hans Clausen at tale med.

. aff.

Vragstimmer.

Deller.

Smegma⁷⁾.

Søm.

1 Balling⁸⁾ til Moders shulder⁹⁾ til Kiøbenhafn.

¹⁾ Sagtens Hr. Mag. Maturin Carstensen.

²⁾ Henrik Ernst Calnein til Ribe Ladegaard (forhenvær. Overhofmester ved det ridderlige Akademi i Kbh., Etatsraad 1703) var Stiftsbefalingsmand over Ribe Stift og Amtmand over Riberhus Amt fra 16de Marts 1711 til 12te Nov. 1725. Dimitteret. Konferentsraad 10de Okt. 1725.

³⁾ Jesper Andersen Roesten var Hører og Vicerector i Vejle, blev saa 1690 Præst i Vinding og døde 1745. Han var en Søn af Hr. Anders Hansen Roest i Grimstrup, der var der fra 1655 til 1683, død 1686. Karen Andersdatter Roest var sikkert Hr. Jespers Søster, og Mad. Dorethe risons var da ogsaa hans Søster. Hun havde nemlig været gift med Præsten i Smedstrup Hr. Laurits Jensen Risom, som døde 1715, og Moder til Hr. Jens Lauritsen Risom i Brande (se nedenfor).

⁴⁾ Dette Blad er vist kommet paa fejl Plads, hvis det ikke hører til 1715.

⁵⁾ Provsten Hr. Mag. Philip Henrik Samuelsen Friedlieb var Nordmand og boede i Andsager, hvor han var 1701—1720, blev Provst 1710 og forflyttedes til Mariager, hvor han døde 1750.

⁶⁾ er vel Kirkeeng. Det efterfølgende er næsten ulæseligt.

⁷⁾ Smegma er en Slags Salve.

⁸⁾ Balling: tyk Lægte. Maaske her Balje.

⁹⁾ Skulder kaldes store Havflyndere i Vestjylland.

Krageost¹⁾ og scheder²⁾).

Alterbog.

d. 17de da slog vi i Høgel.

d. 18de rejste Moder til lbs udi Varde³⁾).

d. 20de fich vi Høgel høe 13 læsser.

Paa St. Annis dag fich vi en schøn torden Vand, da det havde ei regnet siden Mariæ Besøgelis Dag, 3 uger 2 dage.

d. 27de slog vi ur Eng, og da begynte Regnen sterch i 9 dage.

d. 29. (9. S. eft. Trin.) præchede ieg i Strellef for Broch⁴⁾).

e. d. circa Vespera⁵⁾ i Gaarde at lige aftægten mellem Knud og hans sønner.

1715 eller 1714⁶⁾).

d. 1. April vare vi til barsel udi Torstrup — da prechede O. Bagger⁷⁾).

d. 3. kom jacob ibsen Blomme her fra Fanøe som min vogn førte til strandby⁸⁾ d. 6.

d. 16. kom Moder med Gregers⁹⁾ og Søster Maren af Fanøe, da vi vare til fæstensøl i Hissel og drog bort d. 18.¹⁰⁾

d. 17. døde Hr. Clemens minste Søn Niels og skal be-graves d. 22.

d. 20. var Margrete Lassis her, men kom fra Mølby og fik 40 Spr. paa regenschab.

d. 24. holdtes en Bede- og Tachedag over begge rigerne.

d. 30. laante Niels Marqv. hustru til st. Hans dag 3 tøn-der rug a 8 sch. schp.

¹⁾ Dersom her staar saadan, er det jo Rygskjoldet af en Blæksprutteart. Kaldes i Ringkjøbing Egn Skadeost. Men hvad skulde det bruges til?

²⁾ Skeder er de flade Træstykker eller Stænger, hvori Væverstolens Slag-bord hænger.

³⁾ Maaske Jacob Ibsen Blomme var dennes Søn (se herom længere hen).

⁴⁾ Hr. Jens Christensen Broch var Præst i Ølgod og Strellev 1695—1722.

⁵⁾ o: samme Dag hen imod Aften.

⁶⁾ Det kan ikke afgjøres, hvilket Aarstal der er det rigtige. Sandsynligst er det 1715.

⁷⁾ Er vel nok den samme, som 1732 blev Præst i Vinding v. Vejle og 1741 i Torstrup. Han blev Student 1714 og kan da nok have prædikeret Aaret efter. Han var Søn af Hr. Hans Lauritsen Bagger i Kvong, og hans Moder Margrethe var Hr. Peder L.s Søster.

⁸⁾ Her var Færgested over til Fanøe.

⁹⁾ Det var Præstens Broder.

¹⁰⁾ Dette kan passe helt godt med Aaret 1715. D. 6te Febr. 1715 gik Mad. Vibeke i Kirke efter Barnefødsel, og 1ste April var de i Torstrup til Barsel, men d. 17de døde Barnet.

Maj.

d. 20. kom Prousten her om aften, da hans hest ved broen falt i bechen.

d. 24. visiterede B. Thurah her. Hr. Clemens og Cap Lassen Præsent.

d. 31. reiste Christen Hostrup til Ribe, hvor hand tilsatte 1 Mk. 4 Sk.

1715.

Pacem et sanctitatem novo anno largire. Deus Ter. Opt. Maximus¹⁾.

d. 5. kom farsøster af Kvong²⁾ her med vor egen Vogn.

d. 6. var Mons. Lassen og Thomas hulleg her, og da fih han folcheschatten, som var 3 Rixdl. 4 Mk. 8 Sk.

d. 11. vare faster og vi i Torstrup.

d. 12. kom las Bagger³⁾ her fra Varde.

d. 17. da til lassis barnsøl. blev døbt.

. . . . til Bededags Onsdag.

. d. 16de.

d. 17. kiøbte ieg 1 Td. Byg a 3 Spr. af Niels Lassen i Hodde schov. betalt.

d. 18. kom Anders Jessen af Orre med Moders Hoppe fra Fanøe.

d. 24. kom Laue Bagger laudabilis⁴⁾ fra Kiøbenhafn og da laante ham 10 Mk. til Vogn Manden.

d. 29. reiste Søster Margrete hiem⁵⁾.

d. 30. Lauge Bagger til Varde⁶⁾ med Niels Bert.

d. 4. søn. eft. H. 3. K. reiste min Kone til Torstrup og samme blev heftig syg og om Mandag førte Hr. Clemens Vogn hende Siug hiem, hvilche varede i 6 ugger.

d. 6. gich søster Vibeche af Torstrup i Kirche, da ingen af os for Siugdom og Hoste kom der.

d. 11. løb lille Anne Kopige af Hostrup hiem os ubevist og Kom d. 12. igien.

d. 18. blev Peder Chrensen og Christen Jessen forligte i

¹⁾ c: Den højhellige Gud give det nye Aar Fred og Hellighed.

²⁾ Hun opholdt sig sandsynligvis hos Broderdatteren der.

³⁾ Det var efter al Sandsynlighed Faderen til Hr. Hans Lauritsen Bagger i Kvong. Han var Borger og Haandværker i Varde.

⁴⁾ Han var en Søn af Præsten i Kvong, og Hr. Peders Søster Margrethe var hans Moder. saa denne altsaa var Morbroder til ham. Han var altsaa Broder til Ole Bagger, som forhen er bleven omtalt. Blev Kandidat 1714. Siden blev han Præst i Kvong.

⁵⁾ Det vil altsaa sige hjem til Kvong, hvor hendes Mand var Præst. Hun har vel været der sammen med Sønnen.

⁶⁾ Nu skulde han vel ud at besøge Bedstefaderen efter endt Examen.

Husbonds og Præstens Præence, da leverede Margrete i Hodde schov for Halfdeel af deres Gaards Hartkorn 2 Spr. 2 Sk.
d. 23. Kom Moder af Fanøe og Br. Laue her fra Smidstrup og reiste d. 25.

Juni.

Memorial til Ribe.

debit M. Terpager¹⁾ for Phys. Barthol. at tale med ham de Catalogo Post a. Pr. og om Alterbogen.

1 bagreeb noch til tyren.

1 donat.

Civilitates morum²⁾).

M. P. leverede ieg en alterbog til indbind.

M. Terpagers ligpræchen over Laurids friis.

Michaels ligpræchener.

2 Kdr. ølædiche.

100 Sauringer. Syre Kringl.

d. 14. fih Christen Jeps. 4 schp. rug, som han gir sæde rug for til Michels dag.

Else Hoddis er lejet for 2 Sldr. 2 dage i ugen til Riber Mark., hvorpaa hun begynte d. 19. og 21.

d. 20. jun. hafde Giertrud amme fæstensøl her.

d. 24. laante Mads lasses i Stortønden 1 Td. rug som til Michelsdag betales med Sæde Rug.

d. 25. var Else Hoddes her at plucke lyng.

d. 26. borgede Olluf Murmester 4 schpr. a 1 Mk. 10 Sk.

d. 27. laante ieg Niels Marqvors. 1 Td. rug at betale til Michelsdag.

d. 28. var Else Hoddes her. saa og d. 29.

August.

d. 1. fih vi Præsid. Vorms Bref i Ribe, at Doct. Hemmer var død.

Dom 7 a Trinit. var Else her ichun Een Dag neml. om Løverdag at rive Høe af vester Enge.

d. 6. blef Sagen opsat til 6te uggers dag mellem Hr. Povel i Qvong og Enken³⁾.

E. d.⁴⁾ reiste Las Bagger⁵⁾ til Hamborg paa Sin Profession, men schipperen reiste fra ham⁶⁾.

¹⁾ Hr. Peder Nielsen Terpager var Præst i Vester-Vedsted 1687—1738 og Dr. theol.

²⁾ o: om dannede Sæder.

³⁾ Det var den før omtalte Sag om hendes Enkepension.

⁴⁾ o: samme Dag.

⁵⁾ Det var jo Borgeren i Varde.

⁶⁾ Han skulde vel sejle fra Hjerting.

d. 13. fih vi vor Enge opslagen, og samme blef her saa stor Floed, at den borttog Engen Østergaard.

d. 15. hafde vi 45 schiærer af Tistrup Sogn¹⁾.

d. 16. var Else Hoddis her een Dag, da vi hafte 3 mejler²⁾.

d. 24. fih vi 16 læs rug først ind.

d. 27. fih vi ald bygget ophøst.

(Her er nu mange Blade borte).

December.

d. 3. løb vor Soe.

d. 8. stod Niels Mathisens Daatter af Holleg schriffte.

Mellem d. 8. og 9. om Natten satte Mads tomsen af Hodde schov sit lif til ved Ierchehollm.

og da begynte en sterch vinter med svar bar frost og snee, som varede til d. 6 februarij 1716.

d. 23. blef Strolssund ved accort opgiven, hvorved blef endeel Krigsfanger, hvorfor blef holden tachsigtelse i alle Kircher 1716 d. 12 janv.

1717. Febr.

d. 2. præchede Qvong degn P. toft, som da blef med Friche³⁾ forlovet.

d. 3. spurte vi, at Søster Maren po Fanøe med en Daatter var forløst.

Concionator⁴⁾ S. Olaus Bagger⁵⁾.

d. 18. blef Friche Mari troløvet til Degn i Qvong Peder Toft.

d. 22. fih vi breve fra Vejle, og da schref ieg til Jennum.

E. d. Møg Vogne af Hodde sogn⁶⁾.

d. 27. fih Mad.e Cobbels⁷⁾ i tønde byg af sin pensions.

E. d. rejste Moder og Friche til Glibstrup⁸⁾.

April.

d. 3. kom Blom og Gregers Fanøe her og d. 6. rejste ad

¹⁾ Skjærer er vel sagtens Folk, der skjærer med Segl. Bruges endnu paa Fanø.

²⁾ Mejler: en Høstkarl.

³⁾ Hvem hun var, kan jeg ikke oplyse, men det er sikkert, at hun var i nært Slægtskab med Præstens.

⁴⁾ Concionator: Folketaler.

⁵⁾ Olaus Bagger var sandsynligvis Præsten i Torstrup Oluf Hansen Bagger.

⁶⁾ De kjørte Præstens Møg ud som Ægtkjørsel.

⁷⁾ Mad. Kabel havde været gift med Præsten i Hodde Gregers Nielsen Kabel, der døde 1706. Det var Hr. Peders Formand, og hendes Efternavn var Gronnevald. Hendes Broder ejede Hodde Kirke.

⁸⁾ Hvem mon de besøgte der? Naturligvis nær Familie, se nedenfor.

østen til Coppenhagen med min Vogn, som hiem kom paa tredie Dag med 4 snese lecter a 1 Mk. 4 Sk.

d. 6. gaf Blom, som var til Biscop Thurah indkaldet, it indleg for sin udeblivelse med posten.

d. 13. fik Hans Hiuler paa regn. 2 Mk.

X løb den brogede qvie.

Po de store bededag fich ieg til fangerne i Tyrchiet af Tistrup sogn 2 Mk. og af Hodde sogn 1 Mk. 12 Sk.

d. 27. kom Laust Møller til huset og var her i 8te dage først, blev saa siug paa Christi Himmelfartsdag, var her til hobe i 14 dage.

Juni.

d. 9. da bededag holtes i Tistrup blev bode min 3die deel kopschat og halve Krigsstyr med posten fra Lyne Kirche bortsendt.

d. 27. soltes min store hest til leutenant Obtrup for 20 rix dr.

Juli.

d. 3. begynte vi at slaae schiden Krog.

d. 11. Kiøbte en 3 aarings Hesteplag sortstiernet af Veste i Hiedding.

d. 15. om eftermiddag fantes Mads Torp af Hissel døy i gyden ved Hoddeby.

d. 16. fich vi ind 8 les høe.

d. 17. blev ur Eng slaget.

da kom Toldere 2 Børn og Svane¹⁾ her fra Vejle, som forblev til d. 23. hujus.

Mandagen d. 26. h. 10 efter Amtzforvalteres Order møtte min Karl med 2de forspantz hester ved Mølby og stod der til tirsdag mod aften og da førte Printzen til Varde — som var en Konge Ecte.

Hundagene dette aar vare tørre og heede og schadelige for boghveden.

d. 4. var vi 6 i Torstrup.

d. 5. fich vi opslagen.

d. 7. kom Peder Toft og Friche her.

d. 9. slog Christen for degnen.

d. 12. hafde Lene Gaarde fæstensøl.

d. 17. blev min tyr schaaren i Tistrup og gaf 1 Mk. for ham — Gud give lyche.

d. 27. blev vor Byg ophøstet, toften undtagen.

¹⁾ H. Svane, en Søn af Borgemester Svane i Vejle, maa have været i nær Familie med Præsten, siden han kalder ham Svoger. Han var nok gift med Præstens Søster (se foran).

October.

d. 4. kom Moder med Børnene og Præceptor fra Vejle og havde Tolderes Vogn med sig.

d. 7. sacr ce interfuit vicinus meus amicissimus Vellejus cum uxore¹⁾.

d. 14. S. coenæ participes fuimus²⁾.

om Natten derefter Kom it forskrechelig Vejr og regn.

dom. 21. a Trinit. hafde vi vand den heele dag og derefter tvende dages storm og floed.

d. 20. October holtes Proustemøde.

Mellem 21. og 22. giort Vibeche Hr. Clemens barsel med en daatter, som strax blev hiemdøbt.

d. 24. besøgte Moder hende første gang.

d. 26. anden gang.

og d. 30. 3die gang.

da ved Middagstid flich vor graa Ko (Køer ?)³⁾ 2de graa Qvie kalfve.

November.

Jubelfæst begynte d. 23. dom. post Trinit., som holt ved til 24. der effter, da vi d. 5. dito holte en Tach- og Bededag for Gudz ords overflødighed hos os i 200 aar.

d. 12. blev Hans Guldsmid sat til Degnens i Schol. Hvor hand var først i 5 ugger. Dom. 25 d. 14. Trinit. flich ieg ved Hodde Kirche — da tienisten var endet bryllups bref fra Hr. Jens Risom⁴⁾.

d. 26. gik herfra bud til Vejle med Mette orgemesters — med hvilchen las Bagger kom herop.

December.

d. 9. Kom vor foged her og forbleff til 11 om aftenen, da forkundede os sin Daatter Margretis fæstensøl med deres Mod—⁵⁾ som stod i Oddum Præstegd.

(Her staar nu en Række Bogstaver paa Græsk, men jeg kan ikke faa udtydet, hvad der skal staa. Det skal vel være: Indkomne Gaver. Dernæst Aarstallet 1718.)

¹⁾ o: i den hellige Nadver deltog min Nabo og meget gode Ven Vellejus med Hustru.

²⁾ Vi var Deltagere i den hellige Nadvere.

³⁾ Det er utydeligt, om der staar Ko eller Køer.

⁴⁾ Hr. Jens Lauritsen Risom var Præst i Brande fra 1717 til 1758. Han var gift med Maren Pedersdatter Ahrensberg. Hun var en Datter af Hr. Mag. Peder Nielsen Ahrensberg i Hvejsel, født i Varde. Hr. Jens blev altsaa gift i 1717.

⁵⁾ uforstaaeligt. Der ser ud til at staa Moder, men det er jo urimeligt.

J. Galthoe¹⁾ 3 Noch 2 og 1 ur. . . . gl.²⁾
 H. Løfborg 2
 P. Stochvad 3.
 Antz Mk.
 P. Christensens dreng gaf ieg 6 Sk. for 1 aggerh.
 M. Knuds. 1.
 (Her staar atter et græsk Ord).
 Chr. Perdsen 1.

A. Smid 1.
 J. Garne 1.
 L. Tønding 1.
 lill Tønd 1.
 Chr. Povelson 1. 3 aggerh.
 Jens Krasborg 1.
 Mads Pedersen 1.
 Chr. Brodersen 1.
 Per Haue 1 Urhøn 3 aggerh.
 P. Esches 10 aggerhøn.
 L. Møller 1.
 S. Møller 1.
 M. Jessen 1.
 Olle Knudsen 1.
 Tyge i Hoddeschov 1.
 Ch. Lassen 1.

d. 24. og 25. var det en temlig sterch storm.

1718. *Janvarius.*

H. 3. K. dag gích Hr. Clemens Kieriste i Kirche efter min Guddaatter Mette og af Prousten introduceret.

E. U. opkom en schadelig storm for Huse og folch.

d. 7. da vi hiemkom, var Jørgen Hansen af Varde her med de onde tinder, at mange Kirchesogner vare undergaaen i Vand.

d. 12. reiste Hr. Clemen, som da var ved Kirchen her igienem Sognet og ovre ved Møllen tilbage samme aften, og da begynte den strenge vinter.

d. 13. reiste Christen til Lydomgaard med folcheschatten.

Dom. 2 ab Epiphania begravede ieg it barn i Antzager, som hastig døde i Vugen, og S. D. saa stor Snee, at ieg derover maatte der forblive til anden dag, da sneen formeedes.

¹⁾ Disse Navne hører til Tirstrup: Galthoved, Løvborg, Tønding, Krasborg, Have.

²⁾ ulæseligt.

Dom 3 ab Epiph. spurgetes, at Hr. Henrich i Nebel var død og schulle jordes d. 25. januar.

E. d. fih vi bref fra Br. Gregers og Las Bagger.
Februarius.

Til Kyndelmesse holt ved vintern med Frost og Snee, men dagen derefter Kom en sterch tõe.

Dom 5 ab Epiph. attesteret jeg med Prousten vores Kaldtz og Vil Kors Ringhed.

d. 8de blef Jørgen Hansen i Varde mellem Blaxmarch og Varde aggre døde og dræbt, af hvem er Gud best vitterligt.

d. 23. sente ieg mit Supplic om forlindring i Kopschatten til Amtstuen tillige med Sognernes Mandtal.

d. 25. var Peder Toft her at byde os til sin Søns faddere.

d. 28. fih Mad.^e Cabbels 4re tdr. rug og Byg 2 tønder for 1718 udi vor Marens overværelse.

Fastelauns Søndag reiste laust find til Biscopen om Anvisning, og da schref ieg Christian Lassen til paa Lauges Vegne.

d. 4. Mart. blef sal. Jørgen Hansen optagen og siunet af Stiftamt Manden og Doctor i Ribe og byfogden af²⁾ balbereren.

Martij.

d. 5 rejste Moder til Glifstrup at bære²⁾ Søn.

d. 7. rejste vi begge til Session i Varde,

d. 20. Kom Laue Lausen her fra Fanøe og reiste tiisdag dereffer.

d. 21. sacræ coenæ particeps fuit Clemens Vellejus cum uxore.³⁾

April.

d. 4. April fih Henrich Løfberg for Smør 14 rixd. 2. schl.

d. 28. April var stor torden.

d. 12. April Klochen 7 formiddag schal Comission for Østerherrit antagis i Ringkiøbing, og da var ieg der og paa Vejen besøgte Holmgaard og kom hiem Festo vividium⁴⁾.

Olluf Bagger schyldig 3 Mk., noch 1 Mk.

Mai.

d. 2. Holdes Comission ved Calnein og Duche i Varde over Vinderne paa sal. jørgen hanzens mord mellem Varde og Klaxmarch.

¹⁾ Hr. Henrik Hansen Schnell var Præst der 1689—1718.

²⁾ ulæseligt.

³⁾ Clemens Vellejus med Hustru tog Del i det hellige Maaltid.

⁴⁾ Hermed menes vel Paaskefesten.

d. 4. kom Prousten M. Phillip fra Varde at visitere her i begge Kircher, over hvilke en siun af 4re og mig blev da tagen.

d. 5. var Prousten i Torstrup.

d. 9. fih ieg 19 rixdr. af Peder Nielsens Kiereste i Antzager præstegaard, da ieg dagen tilforn hafde jver i Hodde paa Hennegaard at Kræve dem.

d. 8. fih jvers hoppe hest.

d. 9. fih ieg 100 steen af Prousten ub.

Dom. Rogat fih Præste-Enchen af Sielland af Tistrup 4 Mk. 6 Sk., af Hodde 2 Mk, af Jens Lassen i Hulleg 8 Sk.

d. 18. myrdede en Moder 3 Børn i Lunde Sogn i lille frøstrup.

Dom. Accensionis Jesu xsti gjorde Søster Margrete Fride os sin første Visit. Gifve det iche bliver den sidste og blef ickun een Nat over.

Juni.

d. 6. kom Tolderen, hans Kieriste, Mari Johanne, Svane og 2 drenge fra Vejle og forbleve her til 11. dito.

d. 9. var Hr. Clemen og Kieriste her os at besøge.

d. 10. kom Hoppen her fra Fanøe.

d. 14. var ieg i Antzager og prædichede over Peder Klinches Kone af Qvie, og da bekom jeg 2 d. Bibeler fra Ebbe N.

d. 16. kom en Corporal og Peder N. i Nesborg her med Sessionsorder, at min Karl schulle møde i Vejle d. 18.

Julij.

d. 4. blef Borgemester Svane begravet.

d. 5. Kom vi hiem om aftenen.

d. 6. mod aften reiste vi begge til Ribe for at begrave lade sal. Moster Anna Pedersd., som scheede d. 8., og derfra reiste hiem d. 12. Men d. 13. tilbragte Laue Bagger os sin Moders død e. d., som skal begrafves¹⁾ d. 18. i Varde i Jacobi Kirche og derfra til Qvong Kirche at nedsettes.

d. 22. reiste M. Ebbe N. her fra til Engom, og da betalte ieg ham begge bibeler, som han mig til Kiøbte.

E. d. reiste min Br. Gregers til Raarup²⁾, efter at hand

¹⁾ Næsten ulæseligt. Det ser ud, som de første Stavelser er: over — —

²⁾ Siden Gregers L. tager ud til Raarup, maa man tænke, at han har besøgt nogen Familie der eller gode Bekjendte. Hr. Gregers Iversen Krabbe havde været Præst i Torstrup 1665—1675, og Hr. Morten Braëm, som var i Raarup 1708—1720, var gift med Cathrine Jensdatter Krabbe, men er hun i Slægt med Præsten Krabbe? og havde hun nogen Forbindelse med Hr. Clemens Vejle i Torstrup? Det fortjente en nærmere Undersøgelse.

hafde besøgt os og fult Søster Margrete d. 18. Juli til stædet, overschrefne Bibeler blev Ebbe betalte, da hand reiste herfra med Broder Gregers d. 22. Julij 1718.

Aug.

d. 16. vare Commissarierne i sal. Jørgen Hansens drabs Sag i Varde forsamlede, hvor de bleve til 23.

Dom. XI. a Trin. fih ieg i taflen af Hodde Sogn til Ringstæd 1 Mk. 14 Sk., af Tistrup sogn E. d. 2 Mk. 2 Sk.

Sept.

Efter Formørckelsen, som scheede d. 9. om aften Kom der regn paa Jorden, som hafde opholt over 4 uger, og samme dag reiste Borg. Taulis Børn alle herfra, som besøgte os.

Dom. 14. a Trinit. til Manden i Kiøbenhavn, bekom af Hodde Sogn 1 Mk. 2 Sk., af Tistrup sogn 1 Mk. 13 Sk.

Octobris.

d. 3. var ieg i Worbasse for — — —¹⁾, men Præsten var ei hjemme.

d. 4. schref ieg til Holmgaard med posten.

d. 11. reiste ieg til Ribe, da var Byschriveren reist til Flensborg, og ieg fast svemmede ind i byen.

d. 13. om aftenen Kom til Allerup, derfra og hiem d. 15.

d. 18. schichede sig Mad.^e Fride Hr. Jørgens²⁾ bref, som Kom til mig, da ieg var i Ribe.

Dec. 1718 solte ieg de 2 sorte stude til Jens Pedersen i Schiolberg for 20 rixdl.

Han E. d. fih 1 Spd. paa haanden til 2 læs legter mig at forschaffe til sig.

Som er bekommet og betalt.

Natten før Julenat fih vi snee og frost.

IV. Fra Hr. Peders senere Embedstid.

Som man ser, var Hr. Peder L. Fanøes Optegnelser ikke prægede af nogen særlig Dygtighed til at føre Pennen. Der er i hans Retskrivning en forunderlig Inkonsekventse, han skriver og bogstaverer, som det kan falde sig, uden at der er nogen som helst Regel derfor, det ser ud, som han var aldeles uvant med at skrive ned, endog hvad han nødvendigvis skulde føre i Pennen.

Ved nærmere at betragte Optegnelserne faar man Indtryk

¹⁾ ulæseligt.

²⁾ Hvor mon han var Præst? det var ikke i Nærheden.

af, at han havde en ret livlig Forbindelse med sin Familie og sine Embedsbrødre. I det hele har han vist i de Aar haft det helt godt og befunder sig vel i sin Gjerning, vist ogsaa været en anset Mand i Sognene.

At han ligesom andre Præster tog sig af sit Avlsvæsen og handlede med sine Heste og Stude, er en Selvfølge. Han har dog ikke gjort nogle Optegnelser med Hensyn til sine Udgifter i Huset eller til Familiens Brug, man faar altsaa ikke nogen Forestilling om, hvordan det daglige Liv førtes, og hvor meget der avledes.

At han har gjort ret lange og besværlige Rejser, kan man se. Baade har han været i Ribe og Ringkjøbing og i Varde og i Vejle. Der har overhovedet ikke været sparet paa Kjørsler, da hans Vogn jævnlig maatte afsted. Men det kunde vel ikke være anderledes i de Dage.

Man faar i det hele Indtryk af, at Hr. Peder har levet et ret lykkeligt og fornøjeligt Manddomsliv. Men hvor helt anderledes bliver ikke Billedet af hans Alderdom, og det vil jeg da i det efterfølgende søge at give nogle Smaatræk af. Dette sker bedst ved at meddele nogle Breve og Aktstykker, som jeg har fundet i Bispearkivet og da afskrevet. Man kan da ogsaa faa et levende Indtryk af den Tids Skrivemaade og Brevstil.

Først meddeler jeg Hr. Peders Andragende til Biskoppen af 1732. Det taler for Resten i alle Maader for sig selv. Han har to meget forskellige Ting paa Samvittigheden og har sagtens faaet villigt Øre for dem begge, da der fulgte lidt med til Køkkenet. Den Slags Tillæg var ikke lette at modstaa.

„Velædle og højærværdige Hr. Biskop.

Min højgunstig Patron!

At jeg maa inkommodere¹ min Hr. Biskop med disse ringe Linjer skrev jeg for at rekommendere²) nærværende unge Studiosum Hans Bruun, som nok om Gud og Deres Højærværdighed behager, Degnekaldet paa Romme affekterer³), efter at han ald dets Lejlighed haver efterseet og forfaret, saasom enhver af os samme er ganske ubekandt, nyder derfor den Gunst og Permissee af Hr. Biskop paa nogen Tid at se sig

¹) gjøre Ulejlighed.

²) anbefale.

³) affekterer skal vist her betyde: har Lyst til, andrager om. Ellers kan det betyde: foregive, fremtvinge.

for, helst som Personen sin Tid in studio saaledes haver anlagt, at en Guds Mand kan baade til Ungdommens Undervisning, saa og hvad Tid han til Prædiketjenesten forlanges, være med ham hel vel tjenlig. Dernæst haver jeg ydmygt at notificere¹⁾ mod min Vilje, at min Avlskarl Sørn Dynesen haver besvangret min Tjenestepige Maren Christensd. næstleden Sommer, begge da her i Præstegaarden tjenendes, hvoraf den ene nemlig Pigen næstleden Michaelis Tid hos mig da ubevist sin Afsked fra min Tjeneste tilligemed sin Løn, men Karlen forbliver til Paaske, da han og fra mig bliver afskediget. Begge disse Tjenere ere af Hr. Ehrenfeltes Gods til Nørholm og ganske fattige, saa hvis de hos mig skulle have til Løn, er til fornøden Klæde og Skjul hos mig forud optagen uden en meget ringe Del. — Hvorudover deres Bøder, som ere til fattige Enker hjemfaldne, kan mange Aar ved deres Tjeneste ikke indsamles eller erlanges. Beder derfor allerydmygt, at Deres Højærværdighed deres store Armod i bedste Maade vilde anse, og samme deres Bøder naad-gunstig moderere, paa det at disse fattige Tjenere kunde blive ved Magt, hvormed Hr. Biskop beviser dem en ret Almissegjerning. Jeg forventer herpaa Deres højgunstig Resolution med et Par Ord og imidlertid næst al Velsignelses Erønskning og min allerydmygst Respektes Formælding lever jeg den Stund, jeg lever.

Deres velædle Højærværdigheds aller beredskyldigste Client og Tjener

P. L. Fanøe.

Hodde Præstegaard d. 5te Februar 1732.

P. S. Til Køkkenet sendes et Par Harer og 2 smaa Fugle, som bedes ej maa forsmaaes.

V. V. “

Dernæst meddeler jeg Hr. Peders Skrivelse af 1737, hvori han meddeler Biskoppen om sin gamle Degns Død. At han har været vel tilfreds med ham, kan let sees, og han har da ogsaa hjulpet ham med at prædike. Nu var Hr. Peder jo en aldrende Mand og var tillige bleven Provst, hvilket jo gav ham en hel Del Arbejde og var Anledning til mange Rejser.

„Velædle og højærværdige Hr. Biskop Anchersen.

Min højgunstige Fader og Patron!

Med dette Exprese maatte jeg ikke efterlade, at jeg jo skyldigst bør notificere velædle Hr. Biskop min gamle Degns

¹⁾ kundgjøre, berette, mælde.

dødelige Afgang og hastige Død, efter at han i alle 3de Juulefestes Dage sit Embede rigtig og dygtig havde forrettet og den sidste Dag med Fornøjelse mig assisteret med en meget gudelig Prædiken, hvorefter han med nogle gode Venner indfandt sig her hos mig i Præstegaarden paa en ringe Maaltid. Siden da et Par Timers Tid var forløben, rejste med sin Kone paa min Vogn hjem, blev imidlertid paa (Vejen) angreben af en gammel Anstød, og da han kom til sit Hus, døde han bort i manges Overværelse. Nu er det min allerydmygste Begjæring og sikkerlig Formodning, at gunstig Hr. Biskop udi min høje Alderdom ikke indsætter her igjen enten en ubekandt eller gjenstridig Person, men slig en, der var skikkelig mod mig og Menigheden og til Ungdommens Opbyggelse, hvortil den gl. sal. Degn haver selv en Søn, deponerede¹⁾ fra Kolding Skole og nu i Fyen præceptoreret²⁾, eller og det maatte behage Hr. Biskop, at jeg maatte permitteres³⁾ en Person at præsentere. Og midlertid skal jeg bære Omsorg for baade Menighederne med Sang og Ungdommen med Undervisning upaaklagelig at forsyne. Herpaa allerydmygst opvarter jeg med Budet Deres Naadgunstig Resolution, som næst en lyksalig og frydefuld Jul og Nytaar med mange flere paafølgende for det ganske biskoppelige Hus, lever al min Levetid Deres velædle Højærværdigheds allerskyldigste Tjenere

*Peder L. Fanøe.*⁴

Hodde Præsteg., d. 28. Decbr. 1737.

I 1739 havde han faaet et ret kjedeligt Mellemværende med Hr. *Hans Knudsen Helsing* i Andsager, som var kommen der 1720 efter Provsten Hr. *Friedlieb*. Det var i en Arvesag, som jeg forhen har omtalt, nemlig Skiftet i 1729 efter Hr. *Clemen Vejle* i Torstrup. Da var Hr. *Helsing* nærværende tillige med Hr. *Fanøe* og Hr. *C. Høst* i Torstrup som Underskrivere af Arvedelingen. Jeg skal dog ikke komme nærmere ind paa Enkelthederne deri, men blot afskrive noget af Brevet til Biskoppen.

Til Slutning klager han over ikke at have Evne til at ofre noget i en Kollektbog til publique Gjælds Afbetaling, Gud kjender hans Vilje dertil.

¹⁾ betyder her: taget Examen fra.

²⁾ været Hovmester eller Læremester.

³⁾ tilstedes, tillades.

„Velædle, højærværdige Hr. Biskop.

Gunstige Patron og Velyndere!

Paa Deres Højærværdigheds gunstige Missive af næstleden 1ste September med indlagte Hr. Helsing af 21. Aug. sidst gaves min rene og enfoldige Resolution, at jeg aldrig haver ment eller tænkt at gjøre enten ham eller nogen [af hans] Uro og Molest¹⁾, men haver gjort ham al den [Tjeneste], som Næboskab kunde udkræve, enten han var [i Nærværelse] eller Absence²⁾ fra sin Menighed, tilmed i denne Sag brugt største Lemfældighed mod ham og opholdt Sagen over halvandet Aar, da den af Moderen og Myntligen skulde have været exequeret³⁾, mens alt det uagted, som kan sees af hans Klagemaal og Missive til Hr. Biskoppen, tilmed af flere til mig, i hvilken Henseende jeg maa nødes til at indholde det sidste, som Deres Højærværdighed ikke maa ilde optage, hvoraf indlagte Kopi dog sendes formedelst Hr. Hanses sære og haarde Expressioner⁴⁾, han til Deres Højærværdighed over mig saa uforskyldt indgiver, over hvilke jeg finder mig meget fornærmet, og til videre vil have mig reserveret, ti det var ingen Børneværk at svare til andres Gjæld uden tilstrækkelig og nøjagtig Caution, ti jeg maa lige saa vel i min Alderdom oplade mine Øjne at præcavere⁵⁾ mig (dog han holder det for en blind Allarm, som han med Blindhed vil sig formantere⁶⁾ baade mod Loven og Ærlighed og ved min Godhed og Ophold dysse mig udi Søvn, at jeg ingen Regnskab, før jeg er død, skulle exigere⁷⁾).

Deres Højærværdighed vil jeg derfor allerydmygst bede, at De vilde alvorligen Hr. Helsing tilholde, fra sig at give paa stemplet Papir en tilstrækkelig Forsikring, enten i hans Præstegaard eller Korntinde, hvormed baade jeg og Myntlingen kan være fornøjede, saa er al denne Sag til en Ende, ti han véd selv, baade Loven og Synodalia⁸⁾, ja, Hr. Biskoppens Monitum⁹⁾ af 26de Jun. 36, hvad de samtlige tilholder og befaler, og derfor bør ikke at hæmme nogle af dem, men hellere rette sig derefter. Hvis ikke, er jeg nødtvungen til

1) Overlast.

2) Prærværelse.

3) udført, fuldbyrdet.

4) Udtryk, Fremstilling.

5) være paa sin Post, tage Forholdsregler.

6) maaske: skyde fra sig for et Syns Skyld.

7) inddrive, fordre, forlange.

8) Landemodsakter.

9) Erindring, Paamindelse.

at proseqvere¹⁾ Opsigelsen ved Lands Lov og Ret, hvortil jeg da i saa Fald mig her ved sluttelig denne Post refererer Næst al Lyksaligheds hjærteligste Tilønskelse henlever jeg med al optænkelig og vedbørlig Veneration²⁾ og Respekt.

Deres Velædle Højærværdigheds ydmygste
og pligtskyldigste Client og Tjenere
*Fanøe.*³⁾

Hodde Præstegaard d. 28. Septemb. 1739.

Saa søger han først i 1740 sin Afsked fra Provste-Embedet. Da han var født 1673, var han jo nu knap 67 Aar, hvilket dog ikke var nogen høj Alder. Han anfører, at han ikke nu haver nogen Assistance i nogen Maade. Den nye Degn, han havde faaet, kunde altsaa ikke hjælpe ham med at prædike. Men han maa have følt sig noget trykket af Forholdene, og det blev værre og værre. Der hjemme i Præstegaarden var det nok allerværst. Hans Ansøgning til Biskoppen lyder saaledes:

„Velædle og Højærværdige Dr. Anchersen.
Højgunstige Patron!

Som jeg forhen for Deres Højærværdighed om min Dimission fra det besværlige Provste-Embedet haver soliciteret³⁾, hvilket De da lovede at tage udi bedste Consideration⁴⁾, saa nødes jeg ydermere derom hos Hr. Biskop ydmygt at anholde formedelst min høje Alderdom og medfølgende Skrøbeligheder, vidtløftige Rejser baade til Landemoderne, som aldrig ere forsømte, saa og i Herredet, nu ved Skolehusenes Besigtigelse og andet forefaldende Funktioner, hvilket jeg nu umulig kan udstaa. Derover allerydmygt ombedes og vist formodes, at Deres Højærværdighed mig derfra naadegunstig ville dimittere, om jeg ellers mine Menigheder med Flid skal forestaa tillige med de unges Information. Eftersom jeg nu haver ingen Assistance udi nogen Maade. Herpaa forventes Hr. Biskoppens højgunstige Resolution, og næst al Guds Velsignelses og Lyksaligheds Ønske skal jeg stedse af yderste Evne leve min korte Levetid.

¹⁾ forfølge, udføre.

²⁾ Højagtelse, Ærbødighed. Som man ser, var Hr. Peder meget stærk i at bruge fremmede Ord baade i Tide og i Utide, men det var nu en Gang paa Mode i den Tid. Paa sine gamle Dage holdt han sig mere til det danske Sprog.

³⁾ ansøge, bønfalde om.

⁴⁾ Betragtning, Overvejelse, Overlæg.

Velædle og højærværdige Hr. Biskop Deres tro Forbedere
og allerydmygste Client og ringeste Tjenere

Hodde Præstegaard d. 16. Januar 1740.

P. L. Fanøe.“

Udskrift: Velædle og Højærværdige
Dr. Ancher Anchersen,
Højmeriterede Biskop over Riber Stift,
Allerydmygst a Riber Bispegaard.

Efter den gamle Degn i Hodde og Tistrup, hvis dødelige Afgang jo skete saa pludselig, var Sr Laurits Find bleven Sognedegn for de to Sogne. Men han maa vel ikke have været studeret, da Hr. Peder ikke kunde have nogen Nytte af ham paa Prædikestolen. Hans Kone hed Anna Ottesdatter, hun døde 1745, og Hr. Provst Fanøe fik for Ligprædiken over hende 2 Rdl. og Degnen for sin Sang over Liget 4 Sk. (Det maa vel nok have været en Nabodegn). Hun var født i Sundby i Sjælland, hvor hendes Fader Otte Christophersen boede og var Skipper, men døde i hendes Alders 4de Aar. Siden maatte hun søge sit Brød iblandt fremmede, indtil hun kom i Ægteskab med bemældte Laurits Find paa Østrupgaard i Sjælland, „udi hvilket Ægteskab de ikke har haft Livsarvinger tilsammen. Man vidste ikke, at hun nogen Steds havde nogen Søkende, Arvinger eller Paarørende.“

Saaledes hedder det i Skrifteprotokollen, da hendes Død var bleven anmeldt. Om hende kan man i Sandhed sige, at hun stod ret ene i Verden. Manden har vel, da han blev kjendt med hende, haft en eller anden Plads der paa Gaarden og har saa igjennem Herskabet faaet Pladsen som Sognedegn.

Præstens Svigersøn *Hans Frederik Bimmer* opholdt sig d. 3dje Januar 1745 i Hodde Præstegaard, og han var der endnu d. 26de November 1749, men d. 21de Febr. 1752 var han i Mølby.

I 1748 d. 7de Marts foreligger der et Andragende til Biskoppen fra Provst P. L. Fanøe om, at hans Svigersøns M.^s Hans Friderichs ældste Søn maa blive konfirmeret en anden end de to bestemte Dage i Aaret, da bemældte Dreng er forsikret paa en god Kondition hos Hr. Dyssels¹⁾ Hr. Fader i Viborg paa den Betingelse, at han skal skaffe ham til

¹⁾ Hr. Christian Arnold Eilersen Dyssel var residerende Kapellan i Varde 1744—1754. Ved Bekjendtskab med ham har altsaa Drengen faaet Pladsen.

Konfirmation om en 8 eller 14 Dages Tid, da Hanses Søn saa skal være rejsefærdig.

Hr. U. Haar i Ølgod bevidner, at bem.^{de} Hans Friderich og Hustru er ganske fattige og har mange Børn.

V. Fra Hr. Peders gamle Dage.

Hr. Peders Søn *Lauge*, som havde studeret i Kjøbenhavn, blev aldrig Præst og kom hjem til Faderen, fordi han intet Erhverv havde og intet kunde faa. Saa skulde Faderen alt-saa forsørge ham. Desuden var der jo en Datter, hende, der var gift med Hans Frederik Bimmer. Men han havde heller ikke nogen Stilling, og i Tidens Løb var der blevet en stor Børneflok. Han søgte ogsaa til Svigerfaderen i Hodde Præstegaard, der saaledes skulde forsørge dem alle.

Der blev rigtignok oprettet en Kontrakt i April 1741 imellem Præsten og hans Søn og Svigersøn saaledes, at Hans Frederik skulde have Gaarden Bredho i Tistrup, der skattede af 4 Tdr. 2 Skp. Hartkorn, og gjøre sig den saa nyttig, som han bedst kunde, og dernæst de tre smaa Boliger i Tistrup By, som skattede af 7 Skp. 1 Fdk. 2 Alb. Sønnen Lauge Fanøe skulde have en Gaard i Hjeding i Ølgod Sogn, som ogsaa tilhørte Boet. Stifsønnen Johannes Sengeløs hører vi nu ikke mere til, saa han er sagtens død i Mellemtiden. Desuden skulde de to Arvinger have lige Lod i det, som Provsten efterlader sig af Boet i Præstegaarden. Denne Kontrakt er underskrevet af dem begge, og saa af Jochum Bloch paa Viunggaard og Christen Møller i Letbæk Mølle som Vidner.

Efter hvad man kan skjønne, har der indtil den Tid været jævn Velstand i Præstegaarden, og Hr. Peder haft det ret godt i det hele, men her efter gaar det tilbage. Han havde betydeligt Paahæng baade af Sønnen og af Svigersønnen. Denne sidste har han aabenbart ikke ret kunnet komme til Rette med. Det udartede til aabenbar Strid imellem Søn og Svigersøn, og det var vel ikke saa underligt, da de gjensidig saa med Mistro paa hinanden, og det kunde da ikke heller være godt, naar der var saa mange i et Hus, der hver for sig vilde raade og gjøre sig Sagerne til Nytte. Hvordan Striden førtes, kan jo ikke oplyses i Enkelthederne, men at den var temmelig bitter, kan let skjønnes, og allermost ubehageligt for Præsten var det, at den førtes imellem Personer, der ej alene var nær beslægtede, men endog boede

under samme Tag. Det maa ikke have været rart for den gamle Præst at have været Vidne til alt dette. Da hver især af Parterne kunde have haft sit særskilte Opholdssted i Følge Arveoverenskomsten, ser det lidt underligt ud, at de dog alle boede i Hodde Præstegaard. De maa jo have afhændet eller skilt sig ved Bopælene i Tistrup og Ølgod.

I Marts 1748 foreslaar saa Hans Frederik, at hver af Parterne skal udvælge en Mand og tage med sig til Forlig, men det førte dog ikke til noget. Parterne kunde ikke forliges. Den 16de Juni samme Aar forlanger Hans Frederik 200 Rigsdaler enten i Korn eller Penge, da han følte sig brøstholden og mente, at Sønnen Lauge fik for meget. Dernæst, at den mellem hans Svigerfader og Svoger oprettede Kontrakt kasseredes, og at de paa ham lagte Beskyldninger skulde igjenskaldes og tilintetgjøres.

Den her omtalte Kontrakt var af 2den Januar 1743 og lød saaledes paa stemplet Papir:

„Nr. 1 C 6us. En half Rixdaler. 1743.

Siden underskrevne Peder Fanøe er ved en høj Alder og ikke kan taale den Trevallie mere som forhen, da jeg uden det er eenlig og ingen tilforladelig Opsyn kunde forsikre mig om uden alene af min Søn Lauge Pedersen Fanøe enten i Marken ved Avlingsdrift ej heller hjemme inden Døre eller i Gaarden samt Laden, sær naar jeg maatte være borte i Embedets Forretninger. Altsaa har jeg i Guds Navn resolveret at antage bemældte min Søn ikke alene for at gaa mig til Haande udi ovenbemældte Ting, men og for at forsyne min Prædikestol, naar jeg dette maatte behøve eller forlange, og til den Ende med hannem indgaaet og oprettet følgende Kontrakt.

1. Skal bemældte min Søn Lauge Pedersen Fanøe nyde fri Kost ved mit eget Bord, item Kammer, Seng, Varme, Lys og fri Tvæt, item aarlig i Løn 14 Rigsdaler, siger fjorten Rigsdaler, hvilke, om samme bliver hos mig staaende, han da forlods ud af mine efterladte Midler nyder uden nogen Slags Afkortning i hans Arvelod mod min Datter, Sg.⊥ Hans Friderich har til Ægte (uanset de ere aarligen mig til stor Besværing og Skade), saa nyder deres eller Børns Arv dog Fremgang efter min Død, saaledes som den mellem Sg.⊥ Bimmer og Lauge Fanøe oprettede Kontrakt af 1ste April 1741 medfører, naar som helst min Søn Lauge Fanøe først faar godtgjort, hvad der hos mig af hans Løn fjorten Rigsdaler oven^m. maatte indestaa, eller være ubetalt, som skal

beregnes og tage sin Begyndelse fra d. 2. Januar 1743 og siden paa min Levetid, om han saa længe bliver i mit Brød, til hvert Aars Udløb og Ende. Og forsikrer jeg paa Ære, Tro og Love rigtig ved Dag og Datum at afskrive hver Mark eller Daler, min Søn af forbemældte sin aarlige Løn behøver eller oppebærer, da jeg formoder, de respektive Skifteforvaltere, hvo det og efter min Død maatte blive, anseer min Haand og Opskrift baade her paa og i min Dagbog som et trofast Vidnesbyrd efter min Afgang, siden jeg ikke agter at forurette den ene af mine Børn for den anden, men mere at leve og dø samt at ligge en ærlig Mand udi min Grav.

2. Herimod forbinder jeg mig Lauge Pedersen Fanøe at have trofast og god Opsigt i alle Ting, saa længe Gud sparer mig Helbred, og jeg forbliver hos min kjære, gamle Hr. Fader, samt at se og opsøge hans Gavn og Bedste i Alting, det være i hans Embede, saa vidt mig fortroes og befales, samt ved Avling, Husholdning og udi alt, ja, om han blev svag og sengeliggende, at gaa ham til Haande ved mig selv eller andre i fornøden Tilfælde af yderste Eone, saa han i sin Alderdom eller Svaghed ej skal fattes skyldigste Opvartning og med mig og min Tilsyn (næst Guds Hjælp) skal være vel fornøjet og tilfreds i alle Maader. Til Bekræftelse haver vi begge denne Kontrakt underskrevet og forseglet, og jeg Peder Laugesen Fanøe Originalen til mig taget, og meddelt min Søn Lauge Fanøe ligelydende Gjenpart, samt venlig ombudet Christen Iversen Borch af Hullig og Jens Madsen af Hodde By, som denne Kontrakt i alle Maader haver overværet, med os til Vitterlighed at underskrive og forsegle.

Testerer

P. L. Fanøe.

Hodde Præstegaard d. 2. Janv. 1743.

L. P. Fanøe.

Til Vitterlighed:

C. Ifversen Borch. Jens Madsøn af Hodde By.“

Præsten var ikke alene kjed af, at Sønnen og Svigersønnen ikke kunde forliges, hvad der ikke var saa underligt, og Skylden for denne Ufordragelighed imellem dem tillægger han vist nærmest Svigersønnen, men han er ogsaa meget forarget over, at Hans Bimmer ikke vil gaa til Alters hos ham. Dette kommer frem Gang paa Gang i flere af hans Skrivelser, der rører ved denne Sag, og man kan gjøre sig et Begreb om, hvor nær det gik Hr. Fanøe med denne Altergangs-Forsømmelse, naar man læser efterfølgende Skrivelse fra ham til Amtmand og Biskop:

„Højædle og velbyrdige Herre Hr. Scheel, Stiftsbefalningsmand over Riber Stift, samt højædle og højærværdige Hr. Biskop Brorsen, mine naadige og gunstige Herrer!

Jeg underskrevne gamle Mand er paa mit Embedets Vegne aarsaget allerydmygst for Dem at andrage, hvorledes Hans Bimmer (min Datters Mand) nu paa 3die Aar ikke haver ladet sig enten ved Provst Haar eller mig at søge Herrens Bord med andre bekvemme, ej heller haver endnu udi Sinde, men lever endnu hen i sin Forstokkethed og Forhærdelse, Gud til Fortørnelse, Menigheden til Forargelse og mig ikke til ringe Sorrig og Bedrøvelse, imod ofte af Hr. Provst Haar og mig udi Medhjælpernes Præcense i Hodde Kirke saa vel som hans eget Logement, hannem dertil haver gjort al Flid, men ganske forgjæves og uden Frugt.

Da paa det saadant skandaløs Væsen og Forhold kunde af Menigheden udryddes (siden det er mod Guds Ord Externa vi ex violenter¹⁾) at tvinge nogen til Salighed, eller at bruge dens Midler) vilde jeg paa det allerydmygste herved ombede og begjære, at det kunde ved de Højøvrighedens Anstalt og Befaling, at foreskrevne Hans Bimmer maatte mine allernaadigst anbetroede Sogner vorde forvist af Aarsag, han kunde forarge andre til sig selv — hvorpaa jeg ydmygst opvarter de høje Herrers højgunstige Resolution, og det med allerførste, saasom intet godt synes at være hos ham til Forbedring i Vente. Jeg forventer i største Underdanighed højædle og velbyrdige Hr. Stifts Befalningsmands og højærværdige Hr. Biskoppens højmyndig og tjenlig Resolution. Forblivende med al underdanigste Respekt og største Æstime.

Højædle og velbyrdige Hr. Stifts Befalningsmands samt Højærværdigheds Hr. Biskops underdanige og ydmygste Tjenere.

Peder Laugesen Fanøe.“

Hodde Præstegaard d. 29. Maj Anno 1750.

Under 2den Oktober 1749 ønsker Hans Bimmer i Skrivelse til den nuværende Provst Hr. Ude Haar, at han maa faa Lov til at gaa til Alters hos ham og han betjene ham med Jesu allerhelligste Legeme og Blod enten her i Hodde Kirke eller og i Ølgod Kirke, som jo var Provstens Sognekirke, da han længes hjærtelig derefter. Man skulde jo synes, det var et rimeligt Ønske, da han stod i saa spændt et Forhold til sin Svigerfader, der i højeste Grad var forarget paa ham.

¹⁾ udvortes, med Vold.

Men Datidens kirkelige Snæversynethed kunde ikke gaa ind paa dette Forlangende, ihvor rimeligt det kunde være, og ihvor ønskeligt det for alle Parter maatte være at faa en pæn Afslutning paa denne hæslige Strid. Man skulde i den Tid gaa til Alters hos sin egen Sognepræst og i sin egen Sognekirke, enten man følte sig tiltalt deraf og opbygget derved eller ikke. Man kan for Resten ikke andet, eftersom Sagerne havde udviklet sig, end føle Medlidenhed med den stakkels Hans Bimmer. Han skriver samme Gang (2den Okt. 1749) til Provst Haar:

„Vil Gud give mig nogenledes Kræfter, agter jeg at gjøre en Rejse over til Kjøbenhavn for at søge til Levnets Ophold til mig og mine smaa Børn, ti her at blive længere er ikke mulig, da jeg nu des værre for mig har intet at leve af.“

Under 26de Nov. 1749 skriver han til Hr. Ude Haar, at han vil holde sig efter Fred og Samdrægtighed, det han og med en uskaaret Samvittighed kan vidne at have gjort, skjøndt han skal have et andet Navn, fordi han vil kræve, hvad hans er. „Gud forlade min kjære Svigerfader, at han ikke har holdt vedbørlig Rigtighed med sine Børn efter sl. Moders Død. Naar man derom vil tale, skal det agtes, som man chikanerer Folk.“

Han ønsker, at Provsten nu første Gang vil tage ham til Alters. „Jeg vil og leve vel og fornøjelig med min Svoger Lauge Fanøe. Gud give hannem lige Forsæt mod mig og mine. Det er saa ren og ret min Hjærtens Vilje.“

Dette lyder jo udmærket godt fra Hans Bimmers Side. Men det med Altergangen kunde der ikke blive Forlig om. Første Gang vilde han kommunikere hos Provsten og siden hos Svigerfaderen.

Provst U. Haar er aabenbart ikke glad ved disse Sager og vil helst være fri for at have med dem at gjøre. Maaske han heller ikke ret har forstaaet, hvordan Forholdet egentlig er. I og for sig kunde det ogsaa være vanskeligt nok at faa Rede derpaa og skjønne, hvem der havde Ret. I Skrivelse af 24de Marts 1750 til Hans Bimmer ønsker Provsten saa at faa at vide, hvad det egentlig er, han vil. Han havde jo under 10de April 1741 givet rigtigt Afkald, som viste, at han og Hustru var sket fornøjelig Rigtighed og Afbetaling. Han havde jo og givet fuldt Bevis, at hans Kjæreste havde nydt Rigtighed for, hvis hun efter hendes tvende afdøde Halvsøskende arveligen kunde tilkomme.

Han havde jo ogsaa i Skr. af 26. Nov. 1749 erklæret,

at han vilde reservere sig Frihed til at kræve og søge hos Svigerfaderen, hvad hans burde være.

Hvad var det da, han vilde kræve og fordre af det, hans burde være?

Provsten synes da, at hans Svigerfader skulde forskaanes for Molest i hans høje Alderdom. Derpaa svarede Hans Bimmer saa i følgende Skrivelse, der fuldt ud meddeles, for at Læseren heraf kan faa en lidt klarere Forestilling om, hvad det saa er, han vil.

„Velædle og velærværdige og højlærde Hr. Provst Haar.
Højæstimerede Velyndere.

Jeg takker for Deres gode Skrivelse af 24de Marts sidst, hvilken vel forlængst af mig burde været besvaret. Men mit Helbred har siden den Tid været saa slet, at jeg lidet har været oven Sengen. Nu vilde jeg gjærne besvare samme Deres højtærede Skrivelse. Men mig fattes saadanne Motiver, som kan fornøje saa vel Hr. Provsten som min Svigerfader og Svoger Lauge Fanøe. Mit Svar under 26de Nov. sidst skriver Hr. Provsten nok viser, at jeg vil deprecere min Svigerpapa, men viser tillige, at jeg reserverer mig Frihed at kræve og søge af, hvad mit er. Derpaa svarer Hr. Provsten, at det ej sigter til, at jeg inclinerer for, at alt hvad os har været imellem til Dato skal være saa rent hos mig ud-slettet i mit Hjærte, at det herefter skal være død og magtesløs. Hjærte gode Hr. Provst, hvad skal jeg da svare? skal jeg skrive, alting til Dato skal imellem os være nedlagt, død og magtesløs. Dette gaar mig med Hustru og mange smaa Børn alt for nær. De skriver nok, at mit Afkald ligger hos Provsten, min Svigerfader som Bevis, at mig er sket Rigtighed, jeg siger: Ja, den ligger der, men jeg har ikkun faaet Papiret til Betaling, nemlig den imellem os bekjendte oprettede Contrakt, hvorved min Hustru er akkorderet Arv og alle Vilkaar lige ved hendes Broder, men denne Kontrakt er det, der ej holdes. Jeg skal holde, hvad jeg har skrevet, men hvad mig er akkorderet, holdes ikke. Betænker dog, Hr. Provst, hvad Uret mig fattig Mand sker. Jeg sidder med Hustru og mange Børn, Gud bedre mig udi fattig Tilstand, om jeg rent ud skal aabne mit Hjærtes Mening og har ikke Ævne og Kræfter at lade udføre min Ret. Men de, som skulle hjælpe, ere haarde, ja, chikanerer mig indtil Sjælen, tænk en Gang, hvor ofte jeg har maattet hudflettes baade af den ene og den anden paa det Sted, hvor man skulde finde Trøst. Nej, jeg vidner for Guds Ansigt ikke at molestere nogen,

skjøndt jeg selv alt for meget molesteres, som enhver, der nøje vil kige ind udi vores Ting og examinere fra første Tid Behandlingen, skal som upartisk erfare: Jeg vidner og for Gud, at jeg ikke uden Aarsag har holden mig fra det højværdige Alterens Sakramente, nej, jeg er aldeles persvaderet, at dersom Hr. Provsten vidste mine Omstændigheder, han skulde tilstaa mig at have Føje at entholde mig, hvor jeg ikke kunde ankomme, uden jeg vilde gjøre en Røverkule af mit Hjærte. Jeg vil holde fast ved min Gud og er forsikret i mit Hjærte, at han skal fremføre min Sag til Ret, i hvor længe det end varer. Jeg er ellers redebon at deprecere alt, hvad min kjære Svigerfader og Svoger Lauge Fanøe maatte formedelst mig eller mines Omgjænge formener at være graveret til Fornærmelse, det jeg igjen i lige Maade vil vente af dem, samt efterdags en kjærlig og sømmelig Omgjængelse, der aldrig paa min Side skal fejle. Og Gud give, Tingene i dette Fald var i Rigtighed, og jeg vidste, hvad jeg kunde vente mig for mine Prætensioner, saa og kunde med første naa mit Ønske at blive delagtiggjort udi det højværdige Alterens Sakramente, hvorefter jeg inderlig længes.

Næst min Kones og min ydmygst Hilsens Formælding til Hr. Provsten med gode Kjæreste og Børn lever jeg med al Æstime.

Velædle velærværdige og højlærde Hr. Provst Haars højæstimerede Velynderes ydmyge Tjener

H. B.“

Hans Bimmer havde saa i Skr. af 11te Maj 1750 andraget hos Stiftsbefalingsmanden og Biskoppen i Ribe om, at de vilde hjælpe til, at Striden mellem ham og Svigerfaderen maatte blive bilagt. Han har aabenbart været yderst kjed af, at Provsten ikke kunde eller vilde gjøre noget videre ved Sagen. Denne kjedelige Historie var nu bleven indberettet til Biskoppen, og denne anmodede da Bimmer om at komme personlig ind til Ribe, for at han kunde tale med ham. Denne Skrivelse af 8de Juni kom ham dog først i Hænde d. 6te Juli i Svigerfaderens Hus, hvor den „indtil den Dag“ havde været opholdt. Bimmer rejste saa ned til Ribe, men fik ikke noget endeligt Resultat ud af det. Han skriver saaledes d. 11te Juni: „Som fattig Mand med Kone og mange Børn uden ringeste Indkomst ønsker jeg at faa Sagen bilagt og har søgt baade mundtlig og skriftlig at komme ud af de Ting, men forgjæves.“

Fremdeles skriver han: „Stiftets høje Øvrighed vilde

naadegunstigst se mig fattige Mand hjulpen til Rette, at jeg maatte vorde delagtiggjort i det højværdige Alterens Sakramente, som jeg inderlig attraar og længes efter, at Hr. Provst Haar mig dermed maatte betjene.“

Efter sin Hjemkomst fra Ribe „i Mandags“ skrev han Svigerfaderen til, men erholdt intet Svar. Dette Brev af 6te Juli lød saaledes:

„Velædle velærværdige og højlerde Bedste-Papal

Hans Excellence høj- og velbaarne Hr. Cancelliraad og Stiftsbefalings-Herre haver befalet mig, at jeg skulde fornemme ved ham, om han endnu ej i Mindelighed vil lade sig bækvenne til Forlig for at faa al vores Mellemværendes Tvistigheder ved et Par gode Mænds Overværelse afgjort, og dersom kjære Bedste-Papa dertil strags skulde resolve, som jeg dog [slet ikke] tvivler paa, skulde jeg strags lade hans Excellence det med denne Post vide, hvad han resolverer sig til enten Forening, eller og det paa sine Steder ved Lavmaale at faa afgjort. Jeg forsikrer, at jeg ikke inklinerer for andet end som for en oprigtig Kjærlighed og Enighed, hvorfor jeg tjenstydmygst vil bede mig et Par Ord til Efterretning. Hvornæst jeg med al Hengivenhed forbliver

velædle Velærværdige og Højlerde Bedste-Papas

tjenestydmyge Tjener.“

Hodde d. 6te Juli Ao. 1750.

Det ser altsaa ud til, at den gamle Hr. Fanø ikke var villig til Forlig med ham, og Provsten maatte da efter Amtmandens og Biskoppens Ordre se at tage over til Hodde og faa Ende paa dette ved sin Mægling og tage et Par andre Præster med sig som Mæglere og Vidner. Hvad der den Dag gik for sig i Præstegaarden, kan vi danne os et Begreb om ved at læse efterfølgende Indberetning:

„Aar 1750 d. 8de Sept. i underdanig Følge af Deres Excellence højvelbaarne Hr. Konferentsraad Scheel højbydende Stiftsbefalingsmand samt Deres Højærværdighed, højædle Hr. Biskop Brorson, højgunstige Ordre dateret Ribe d. 10. Aug. a. c ¹⁾, var jeg underskrevne Ude Haar i Hodde Præstegaard at ville søge om mulig at faa de mellem Hr. Provst Fanø i Hodde og hans Svigersøn M. Bimmer værende Tvistigheder mindelig bilagte, og som jeg tit forhen har men frugtesløs lagt mig som en Ven der imellem til samme Maal at opnaa, saa agtede jeg fornøden at ombede mine Herredsbrødre Hr. Olluf Bagger i Torstrup og Jes Jessen i

¹⁾ a. c.: anno Christi.

Andsager,¹⁾ at Deres Velærværdigheder for at desto vissere naa benævnte Maal vilde assistere mig ved deres gode og fornuftige Mellemlhandling, til hvilken Ende de og fandtes i Dag nærværende, og blev da

1, oplæst for dem højbemældte Ordre med sine bilagte Dokumenter, som mig med samme høje Ordre blev tilstillede.

2, bleve vedkommende stridige Parter tilspurgte, da de efter Indkaldelse indfandt sig, om de i hørsommelig Respekt af højbemældte højgunstige Ordre vilde bekvemme sig til at bilægge deres Tvistigheder i Mindelighed i denne vores Nærværelse. M.l. Bimmer svarede, at han saa gjerne en mindelig Forening, om den kan naaes, Provsten Hr. Peder Fanø ligeledes og bad sin Svigersøn Mons.l. Bimmer at anmælde sine Prætensioner og Paastand. M.l. Bimmer paastod at nyde efter den Kontrakt, som sub dato 1ste April 1741 er oprettet mellem sig og Svoger Mons.l. Lauge Fanø samt samtykt af hans Svigerfader Hr. Provst Fanø og efter benævnte Kontraktes 4de Post fandt sig fornærmet og præjudiceret ved det, at hans Svoger Lauge Fanø gaar hjemme og nyder Kost og Klæder hos sin Fader og skalter og valter med hans Midler, ligesom ham godt synes, og at der skal være oprettet Kontrakt mellem Hr. Provst Fanø og Søn Lauge Fanø om aarlig Løn 16 Rdl., saa længe han gaar hjemme hos Faderen, hvilken Kontrakt er dateret nogle Aar forud. Provsten Hr. Peder Fanø gav derpaa i Gjensvar og forsikrede, at hans Svigersøn M.l. Bimmer ingenlunde efter den mellem ham og Lauge Fanø oprettede Kontraktes paa-beraabte 4de Post er aarsaget at klage sig fornærmet og præjudiceret, helst Bimmer ikke skal kunne nægte, at han jo hos hans Svigerfader siden fornævnte Kontraktes Oprettelse har nydt en temmelig Forskud i Assistance af Korn og Penge, hvilket henstaar til sin Tid med mere. Videre forsikrede Hr. Provst Fanø ogsaa, at hans Søn Lauge Fanø ikke i Faderens Hus og med hans Midler foretager sig noget af Egenraadighed eller Egennyttighed, men følger sin Faders Vilje og uden samme ikke befatter sig enten med Indtægt eller Udgift. Endelig formodede Hr. Provst Fanø, at han

¹⁾ Hr. Jes Sørensen Jessen i Andsager var Svoger til Hr. Niels Pedersen Tøxen i Veerst. Det skriver han selv, da han mælder hans Død (N. P. T.s) til Biskoppen 29de Maj 1755.

„N. T.s efterlevende Enke Anne Magdalene Friede iAlmind (af Lejrskov) er saa svag, at hun ligger, og i 8 a 9 Aar har lagt ved Sengen under saa tungt et Kors, at hun hverken kan gaa eller staa.“

selv maa være sit eget Hus og Bo raadig, siden han lovlig har skift med sine Børn efter hans sal. Kone, og derhos fremlagde han en med hans Søn Lauge Fanøe oprettet Kontrakt af 2den Januar 1743, som mulig er den, Mr Bimmer sigter til, og herved fremlægges vidimeret¹⁾ Kopi af, og ville Hr. Provst Fanøe ikke paatvivle, at han jo har Frihed til i saa fornøden Tilfælde, som han er bested, at antage sin egen Søn for Kost og Løn, heller end en fremmed, helst han ikke har akkorderet sin Søn i aarlig Løn mere end fjorten Rigsdaler. Og siden Bimmer har intet andet at ventilere,²⁾ bad Provst Fanøe tjenstvenligst, at Hr. Provst Haar maatte behage at indsende den fremlagte vidimeret Kopi af Kontrakten mellem Provst Fanøe og hans Søn til hans Excellence Hr. Stiftamtmanden og hans Højærværdighed Hr. Biskoppen, til hvis Protektion³⁾ Provst Fanøe indskyder sig mod Bimmers Angivelse, og forseer sig til, at saa vel den sidste Kontrakt mellem ham og hans Søn staar ved Magt, som den første mellem hans Søn og Svigersøn Mr Bimmer ikke intenderes at skulle krænkes. Provst Haar var derpaa begjærendes, at, i Fald nogen af Parterne havde flere Præentioner⁴⁾ paa hinanden, de da nu vilde mælde dem. Mr Bimmer erklærede, at han intet videre for denne Sinde havde at erindre. Provsten Hr. Fanøe heller intet, aleneste han hjærtelig ønsker, at oftnævnte hans Svigersøn Mr Bimmer kunde jo før jo heller til Delagtighed i det hellige Alterens Sakramente werde antagen og siden vandre forsigtig udi denne saa vigtig en Sag.

Ude Haar med sine undertegnede Herredsbrødre søgte paa adskillig Maade og ved en og anden Forslag at bringe Parterne paa alle Sider til mindelig Forlig, men som Mr Bimmer i ingen Maade vilde approbere Kontrakten af 2den Januar 1743, men forlangte den ophævet, Hr. Provst Fanøe derimod igjen formente, at han ikke havde gjort nogen ulovlig Løfte ved denne Kontrakt, siden han virkelig behøver sin Søns Tjeneste, eller i hans Sted maatte koste og dyrere lønne en anden, og forhaabede derhos, at den 1ste Kontrakt af 1ste April 1741 i ingen Maade derved var præjudiceret,⁵⁾ var der intet til Forening og mindelig Afhandling mellem dem i den Sag at udrette, og maatte vi derfor, efter at næsten den

1) bekræftet.

2) drøfte, forhandle.

3) Beskyttelse.

4) Fordringer, Paastande.

5) være til Skade for, gjøre Afbræk.

ganske Dag ved at handle dem imellem var forløben, hermed afbryde.

Hodde Præstegaard ut supra.

Dette saaledes at være passeret testerer

Ude Haar.

Som overværende:

O. Bagger. J. Jessen.*

Provst Haar afgiver saa en Erklæring, dateret 17de September 1750, der gaar ud paa, at han har gjort alt for at bilægge Striden, men forgjæves. Mr Bimmer forlanger, at der skal gives ham aarlig 50 Rdl., ialt 350 Rdl., i de 7 Aar, Kontrakten har været mellem Fader og Søn, af Svigerfaderens Bo, men Fanøe vilde slet intet give. Svigerfaderen erklærede, at han ingen Tvistighed agtede at være i med Bimmer, men denne tav stille, naar man raadede ham til at slaa sine Prætensioner af og indstille sig for Provst Fanøe med Begjæring om, at han publice vilde absolvere ham.

Der blev altsaa endnu ikke opnaaet Forlig. Da Svigerfaderen holdt paa, at Bimmer skulde forvises, maatte han omsider fortrække. Det var jo endog nu gaaet saa vidt, at Fanøe forlangte Bimmer til at staa aabenbar Skrifte, fordi han ikke gik til Alters, og det kunde Bimmer selvfølgelig ikke ret vel bekvemme sig til, især da denne Handling skulde forrettes af hans egen Svigerfader.

Bimmer flyttede saa midlertidig over til Andsager.

Angaaende Sagen om, hvorfor han ikke gik til Alters, afgav Bimmer d. 29de Maj 1751 følgende Erklæring:

„Over Disputen med min Svigerfader var jeg som et Menneske bange for at komme frem for ham paa det hellige Sted, hvor jeg for Guds Ansigt skulde aabne mig og tage Absolutionen. Aarsagen til denne Banghed var, det jeg tænkte, at han mulig samme Steds kunde røre ved vores Mellemværende, og da falde paa de Ord, som, i Sted jeg søgte Ro og Lettelse, kunde irritere mig. Over denne Frygt, som havde Oprindelse af bem.^{te} skrøbelige Tanker, var det alene, at jeg ikke kunde have den Tillid til min Svigerfader i den stridende Tid, som jeg burde.“

Under 2den Juni 1751 afgiver saa Provst Haar en Erklæring til Biskoppen, der i Hovedsagen gaar ud paa:

at Hr. Peder Fanøe under 18de Maj havde erklæret, at Hans Bimmer var udebleven fra Alterens Sakramente paa 3dje Aar, men ellers ikke mælder nogen anden Forargelse eller grov Forseelse af ham at være forøvet. Hr. Jes Jessen

i Andsager, hvor Supplikanten nu i Sognet opholder sig, melder det samme og erklærer, at da han talte med ham angaaende hans Forhold i hans Saligheds Sag og betydede ham hans Pligt i Henseende til Kirken, da fik han til Svar, at Bimmer søgte Dispensation for aabenbar Skriftemaal. Han havde begjæret at gaa til privat Skrifte hos Provst Haar, men det turde denne ikke indlade sig paa. Han vilde nu indgive Ansøgning om at fries for aabenbar Skrifte, naar han fik noget i Hænde at købe vedbørlig Papir for.

Det er ellers ikke Provsten vitterligt, at han har begaaet nogen anden grov Forseelse.

Som man ser, er Hovedanken nu mod Bimmer blot den, at han ikke gik til Alters. Mellemværendet med Svogeren tales der ikke længere om. Og dog var denne Sag endnu ikke helt ude af Verden, siden Bimmer i Skrivelse af 21de Febr. 1752 til Biskoppen fra Mølby, hvor han da opholdt sig, beder ham om at lade ham vide, om der sker noget, hans Svoger Lauge Fanøe til egen Nytte, „mig og mine til Præjudice“, saa hans Kone og Børn udelukkes fra deres Arveret.

Sagen maa dog være kommen til Ende kort efter, da Hans Bimmer i en Ansøgning til Biskoppen, der er dateret 3die Juni 1753 fra Forsum i Ølgod, hvor han altsaa nu opholdt sig, andrager om at blive Degn i Aadum, da Degnen der er død, og samtidig takker Biskoppen for den store Gunst og Godhed, han har vist ved den imellem ham og hans Svigerfader gjorte Slutning, og han beder saa Biskoppen om hans Bistand til at faa Embedet, da han trøster sig til at kunne betjene samme lidet Embede. Han sidder med Kone og 8 levende Børn, som til Dels er smaa og ganske uopdragne. Han beder saa til Slutning om et Ords Efterretning, i Fald Kaldet ikke er bortgivet, og aflægges samme Brevskab til Christen Sønderbys i Tarum, hvor han saa vil afhente det.

Om hans Ansøgning om at blive Degn i Aadum blev bevilget, véd jeg ikke, men tvivler noget derom, da vi faar at vide, at Inger Marie Pedersdatter Fanøe 1780 opholdt sig i Smedebæk Mølle i Ejstrup. Det kunde dog tænkes, at Manden i Mellemtiden var død, og hun saa opholdt sig der som Enke.

At Manden nok kunde egne sig til at være Degn med Hensyn til Kundskaber, var der ingen Tvivl om. Han skrev en god Haand og var udmærket til at skrive for sig, endog bedre end selve Provsten, hans Svigerfader, hvilket de mange opbevarede Skrivelser bærer Vidne om, og at han var en

haardt prøvet Mand i meget fattige Omstændigheder, er der heller ingen Tvivl om.

Dermed gaar saa Bimmer ud af Sagaen her.

VI. Hr. Peders høje Alderdom og hans Medhjælper.

Jeg gaar nu over til at beskrive Hr. P. Fanøes Viderverdigheder med at faa sig en Kapellan. De var mange og store, og det synes, som han i det Stykke har været en meget umedgjørlig gammel Mand. Denne Sag vakte megen Misstemning i Sognet imod ham, og det kan ikke skjønnes rettere, end at han selv havde bidraget betydelig dertil ved sin underlige Stivhed. Han var nu bleven gammel og skrøbelig, og da Sønnen ikke var og ikke kunde blive ordineret, kunde der ikke være Tale om at faa ham til Efterfølger. Han maatte se sig om efter en anden dertil skikket ung Mand: Hans Valg faldt da paa Mons. Simonsen, der var Student i Ribe, og med ham oprettede han saa en Kontrakt. Nu gjaldt det om at faa Biskoppens Approbation paa dette. Hans Andragende lød saaledes:

„Højædle og højærværdige Hr. Biskop!

Siden jeg nu er en gammel Mand og udi mange Aar har forrettet det mig allernaadigst anfortroede Prædike-Embede for Hodde og Tistrup Menigheder, men nu af Embedets Byrde og Besværligheder foruden min høje Alderdom og andre Fortrædeligheder er bleven udmattet og des Aarsag helst ønskede, at jeg den liden tilbagehavende Levetid kunde udi Rolighed frembringe, og at jeg tillige kunde se mine kjære anbetroede Menigheder med en skikkelig Sjælesørger og Hyrde forsynet, der og udi min høje Alderdom kunde række mig Haanden til min nødtørftige Underholdning, saa haver jeg efter gode Venners Raad samt Hr. Hospitalsforstander Hjorths med fleres Recommendation¹⁾ opladt og afstanden bemældte mit Embede til Mons. Simonsen, Studiosus theologiæ af Ribe i Følge derom mellem os oprettede Kontrakt.

Højædle og højærv. Hr. Biskop, jeg beder allerydmygeligst, at De, som hidtil i alle mine Anliggender har vist Naade og Bevaagenhed imod mig, vilde endnu ved Deres højformodede Rekommodation mage det derhen, at bemældte Mons. Simonsens om Kaldsbrevet gjørende Ansøgning allern. maatte

¹⁾ Anbefaling.

vorde approberet, og saafremt sligt skulde fejle, De da vilde have den Grace¹⁾ for mig, at berørte min Afstaaelse ej til andre skulde blive extenderet²⁾ eller mig nogen Ulejlighed her ud inden tilføjes. Jeg forlader mig til Deres Forsorg og Godhed og med største Soumission³⁾ lever

Peder Laugesen Fanøe.

Hodde Præsteg. d. 25. Janv. 1752.

Det blev imidlertid ikke til noget med at faa denne unge Mand. Hvad Grunden dertil var, kan ikke oplyses.⁴⁾ Endda Kontrakten var oprettet, og alt saaledes var i Orden, maatte Hr. Fanøe til at se sig om efter en anden. Nu tilbød sig *Carsten Biørn*, der var midlertidig Kapellan i *Øsse* og *Næsborg*. Man kan nok tænke, at han hellere vilde være Medhjælper i Hodde, da der jo var al Udsigt til, at den gamle Hr. Fanøe meget snart vilde dø, og han kunde da vente at faa Embedet efter ham. Hr. Biørn skriver saa d. 7de Marts 1752 til Biskoppen og anbefaler sin Tjeneste. Han maa en Gang før have skrevet derom, siden han lader sig forstaa dermed. Skrivelsen er priselig kortfattet.

Højædle og højærv. Hr. Biskop, højgunstige Patron!

Da jeg forvist har hørt, at den gamle Hr. Provst Fanøe i Hodde er syg og sengeliggende, saa vil jeg herved fremdeles have min Sag angaaende Kaldet samme steds til Deres højædle Højærv. underdanigst rekommenderet. Hvornæst jeg fremlever med Soumission.

Højædle og højærv. Hr. Biskop, højgunstige Patron.

Deres underdanigste Tjener

Castan Biørn.

Øsse Præstegaard d. 4de Marts 1752.

Nu lader Menigheden ogsaa høre fra sig, idet der fra 12 Sognemænd indløb en Klage eller Skrivelse til Provsten, som just ikke maatte være behagelig for den gamle Peder Fanøe at læse, og han blev da ogsaa meget altereret derover.

Hr. Biørn havde haft Bud hos Provsten for at anbefale sig til Pladsen, og nogle Sognemænd indgav under 8de April 1752 Ansøgning til Kongen om at faa ham til Sognepræst,

¹⁾ Gunst, Bevaagenhed.

²⁾ udstrække, udvide.

³⁾ Ydmyghed, Underdanighed.

⁴⁾ Efter nogle Menighedsmedlemmers Opgivelse skal denne Simonsen være gaet over i Krigsstanden (se herom nedenfor).

„da deres hidtilværende Præst Hr. Peder Fanø nu havde overgaaet hans 80de Aar, og nu formedelst Alderdom og Svaghed paa Legemet saa vel som paa Hukommelsen ikke længere kan forestaa hans Embede.“

Provsten holdt saa Visitats i Sognene, og ved samme fremkom disse Sognemænd med Klage over Præsten. Der kom saa til at foreligge en kongelig Resolution, som gav dem Afslag, og de indgik da d. 20de Juli 1752 paany med Andragende om at faa Hr. Carsten Biørn til Medhjælper for Præsten. Dette er meget udførligt og belyser ret vel Forholdene, hvorfor det anføres i sin Helhed:

Velædle, velærværdige og højlærde

Højstærede Hr. Provst Haar.

Af Deres Velærværdigheds os paa Mariæ Besøgelses Dag sidst afvigte af Prædikestolen ved Mons. Lauge Fanø forelæste højtærede Skrivelse tilligemed faldne høje Resolution paa vores allerunderdanigste Supplik om deri søgte Medhjælp for vor gamle Sjælesørger Hr. Provst Peder Fanø i hans Embede, haver vi ugjærne forstaaet og gjort os Tanker om, at D. velædle Velærv. har ligesom taget til Mistykke eller i Forundring, at vi ved D. Velærv.s sidst holdne Provstvisitats i Kirkerne indeholdt med Klagemaal over vor gamle kjære Sognepræst, uagtet at vi endog da havde indgivet forn.^{te} vor allerunderdanigste Memorial, hvorover vi finde os beføjet herved os for D. Velærv. at erklære, at merbemældte vor Supplik (hvoraf vidimeret Kopi herved følger under vores brugte Konceptistes Haand) ikke indeholdt nogen særdeles Klagemaal, men var grundet paa det, som er D. Velærv. som Herredsprovst ogsaa noksom bekjendt, at vor gamle Lærere finder sig i en høj Alder, og er det ikke derhos at undre, at baade Sinds- og Legemskræfter aftager hos ham, da han nu har været Sognepræst for os nogle over 40 Aar og for mere end 12 Aar siden har for Alderdom og Besværingsskyld frasagt sig sit Provsteembede. Det er og vist, at vor Ungdom, særlig de, som skulde gaa til Konfirmation, ikke saa flittig og nøje bliver tagen ved Katekisationen i Agt til grundig Undervisnings Erholdelse, som vi gjærne ønsker, hvilken Mangel vel ogsaa kan tilskrives den gamle Mands høje Alderdom og Afmægtighed, hvori han ikke nu som i forrige Dage har Kræfter til at overkomme al Ting, som han gjærne vilde i Embedet. Og véd D. Velærv. selv bedst paa sin Samvittighed, hvorledes De har fundet de unge hos os udi Undervisningen og Kundskab om Gud til Salighed.

Vor kjære gamle Sognepræst maa endelig ogsaa have mærket sig selv af, og synes fuldkommelig at tilstaa, at han ikke har Kræfter til længere at forestaa sit Embede, da han i afvigte Vinter ikke en Gang har ladet sig befalde for Alderdoms og Skrøbeligheds Skyld allerunderdanigst for det første at søge om en Kapellan pro persona og Medtjener i Embedet, men hvad mere er og til des større Bevis paa hans Alderdom og Skrøbelighed og des større Trang til Hjælp i Embedet haver endogsaa med et ganske og aldeles afstaaet Embedet til en Student, som vi nu hører fik intet deraf og skal være gaaet over i Krigsstanden. Af dette, og helst Personen var os ganske ubekjendt, haver vi taget Anledning ved allerunderdanigst Supplik at søge den deri nævnte ordineret Mand her i Nærværelsen, som en Mand, der er bekjendt og har et godt Navn og Vidnesbyrd baade i hans Embede og Levnet, og haaber vi, at saadant ikke skulde regnes os til Onde, ti vi haver deri ikke haft anden Hensigt med vor gamle Lærere med den mældte Student, nemlig at vor gamle Lærere og vi paa alle Sider maatte være hjulpen. Vi vilde ogsaa skamme os, dersom ikke vor Kjærlighed for hannem, der har været os en trofast Guds Mand, skulde være større, end vi vilde tænke at skille ham ved Brødet eller se ham lide nogen Nød, det være langt fra. Men da det er D. Velærv. som enhver her omkring til fulde vitterligt, at den gode Mand er i en høj Alderdom, gaar som i Barndom og næppe kan huske fra én Dag til den anden, hvorover hans Søn, Mons. Lauge Fanø oftest prædiker i hans Sted og staar ligesom for al Ting baade i Huset og Embedet, saa vil vi hermed allerydmygt bede og vist forhaabe, at D. velædle Velærv. som Provst, der selv kjender og véd al Lejligheden hos os, vil dog for Guds Barmhærtigheds Skyld antage sig vores Menighed og herpaa for hans højædle Højærv. Hr. Biskoppen i Ribe andrage Omstændighederne med underdanigst Anmodning, at os allernaadigst beskikkes en Mand, der kan staa for Embedet, og vi kan vide, det bør os at søge og adlyde. Og formoder vi visselig, at den gode Mand Kapellanen i Øse velærv. Hr. Casten Bjørn, som vi allerundanigst haver søgt om, skulde om ikke saa just af Person, saa dog ikke være D. Velærv. ubekjendt, end han jo ydermere kan bringes i Forslag, hvorom vi ogsaa allerydmygt herved beder. Og kan det ikke være Deres Velærv. til den Ende nok, at vi saaledes hermed mælder os for Deres Velærv., vilde vi ønske, at D. Velærv. selv eller andre forfare i Guds Ord og hvad Embedet medfører, maatte uden vedkommendes Forevidende

nu og da overvære Forretningerne for at granske paa alting, da vi lader det gjerne komme paa Deres Velærv.^s og andres Skjønsonhed, om ikke en Medhjælper i Embedet behøves. Mons. Lauge Fanøe ved at forelæse os af Prædikestolen den paa vor allerunderdanigste Memorial for en allerhøjest bemældte faldne høje Resolution samt D. Velærv.^s medfulgte Skrivelse, brugte ikke én men mange Gange disse Ord: Der bliver intet af, eller: Der er intet ved at gjøre, saa at, om disse Ord ikke saa ofte forekom i det, som han havde skriftlig for sig, maa vi tænke, at han der under ligesom vilde gjække os, og saaledes ikke haver taget det hellige Steds Respekt i Agt, at vi ikke skal mælde, at vi ikke véd, efter hvis Ordre han af Prædikestolen forkyndte og aflæste det foran mældte for os, da det ellers sjælden forekommer, at vi af Prædikestolen faar en kongl. allernaadigste Forordning at høre aflæses. Vi rekommanderer os til D. velædle Velærværdighed.

Hodde og Tistrup d. 26de Juli 1752.

Tolv Underskrifter.

Saa fremkom der i samme Tid en skriftlig Anbefaling for den gamle Præst, og den blev baaren omkring i Sognene og forsynet med cirka 70 Underskrifter, hvornæst den ogsaa blev indsendt til Provsten. Disse Personer gav ham Attest for, at de var godt fornøjede med deres gamle Præst og med hans Søn, og de ønskede, at han maatte blive hos dem endnu nogen Tid. „Han lever skikkelig og prædiker tydelig og opbyggelig for os“. — „Lauge Fanøe prædiker iblandt, dog ikke saa tit og jævnlig, som vi gjerne vilde og ønskede.“

Til sidst skriver Degnen paa denne Erklæring.

„Jeg Søren Rasmussen¹⁾ Degn tilstaar, at jeg ingenlunde har noget at paasige min Præst i nogen Maade af de gjorte Beskyldninger.“

(Man kan ikke undlade at faa det Indtryk i denne Sogne-
strid, at de 12 Mænd havde mere Ret end de 70, at Hr. Fanøe haardt trængte til en Afløser eller Medhjælper, der var mere værd end Sønnen, og at de kirkelige Forhold i den senere Tid havde været meget sløje.)

Nu maatte den gamle Præst ogsaa tage til Orde, hvilket han da gjorde i en længere Skrivelse til Provsten under 24de August 1752. Den var endog saa lang, at jeg har trykket mig noget ved at tage den med i sin Helhed, skjøndt den

¹⁾ S. Rasmussen var endnu Degn i Tistrup 1758.

er ret ejendommelig som Forsvarsskrift betragtet. Han kunde ikke selv affatte den eller skrive den, dertil var han for svækket. Men han har da sat sit Navn under og skrevet det med en rystende Haand.

Velædle, velærværdige og højlærde Hr. Provst.

Naar min Hr. Provst nøje af Grunden undersøger nogle Bønders Klagemaal over mig af min allernaadigste anfortroede Menighed D. dato 20de Juli d. A., da viser den noksom, hvor invektive¹⁾, lovstridig og ugrundet samme er, ti at jeg skal forbigaa at besvare Deres og Konceptistes²⁾ vidtløftige Haranguer³⁾, maa jeg alene bede Hr. Provsten behagentlig vilde konsiderere⁴⁾.

1. Hvem Anklagerne ere, nemlig 12 Mænd, da derimod de øvrige af mine kjære Tilhørere, som ere i Tallet over 80 Mænd, have ej det ringeste paa mit Embede at udsætte heller i mindste Maade ere misfornøjede, hvilket min Hr. Provst selv ved sin Visitats har hørt, ja, iblandt disse 12 Personer er der en eneste, som med sin svadsige Tunge har anmodet de andre 11 at underskrive med sig til at anklage mig gamle Menighedens Tjenere og altsaa imod disse mine 12 Anklagere vil have min Ret og Tiltale i alle Maader reserveret, saasom det tilkommer dem i Følge Lovens 1. Bog 14. Cap. 5. Art. at bevise det, hvorføre de mig i sin Klage til Hr. Provsten Sag giver.

2. Er deres Klagemaal lovstridig, saasom disse Bønder sigter ej til andet Scopum⁵⁾ og Øjemed, end at Hr. Carsten Bjørn skal hos mig være Kapellan, og saaledes understaar sig imod Kongens allernaadigste Lovs 2den Bogs 14. Kap. 1ste og 7de Artikler, samt kongl. allern. Reskript af 23. December 1729 at paatrænge mig hannem ved deres Beskyldninger, de ikke kan bevise. Allerhøjest bemældte Lov og Reskript tillader mig med Superintendentens og Provstens Raad at udvælge mig en skikkelig Person til Medtjener og forbyder, at ingen maa paatrænges mig eller bringes i Forslag for Majestæten af nogen uden min Forevidende og Samtykke. Men disse 12 haver ved deres Ansøgning til Majestæten gjort tvært her imod uden min Forevidende og Samtykke. Naar jeg finder mig i Stand til at kunne underholde en Kapellan, hvilket til denne Tid har været mig umuligt,

¹⁾ meget fornærmende, nærgaaende.

²⁾ Udarbejder, Optegner.

³⁾ haranguere: snakke vidt og bredt om en Bagatel.

⁴⁾ betragte, overveje.

⁵⁾ Scopum: Maal, hvorefter man skyder.

fordi; jeg formedelst min gjældbundne og slette Tilstand har nu paa andet Aar ladet en af mine Kreditorer oppebære til sin Afbetaling min visseste og bedste Indkomst af Kaldet, nemlig min Korntiende i det største Sogn, skal jeg nok selv paa Grund af Lovens Beneficiæ udvælge mig en uden at lade mig af mine forbemældte Avindsmænd i saa Fald foreskrive, hvem jeg skal antage, og derfor har de ej haft nødvendig at ræsonnere over, som noget, der er dem aldeles uvedkommende, at jeg for at entlediges fra Økonomiens Besværlighed og gjøre i Penge, hvad jeg havde til mine Kreditors Afbetaling og siden at leve i Rolighed, men aldeles ej for Utjenlighed og Udygtighed til mit Embede, havde gjerne set mit Embede afstaaet til en Student fra Ribe, der var mig rekommanderet som et godt Gemytte at omgaaes med paa min gamle Alderdom, dersom det saa ellers havde behaget min allernaadigste Gud og Konge.

Som De, min Hr. Provst heraf ser, paa hvad slet Grund saa vel hos min allernaad. Konge disse har bygget deres Andragende, som med Repuls¹⁾ returnerede, som nu atter igjen hos min Hr. Provst, saa er jeg og forsikret paa, at Hr. Provsten aldrig i sin Visitats har fundet Ungdommen i min Menighed saa slet grundet i deres Saligheds Kundskab, som disse 12 Mænd og ingen anden i min ganske Menighed uretteligen beskylder mig for, som og kan frembringe mine øvrige ganske Menigheds sandfærdige Vidnesbyrd om min Redelighed og Trofasthed i mit allernaadigst anfortroede Embede, da jeg drager lige saa stor Omsorg for at se Christi Lam som Faar i Guds Kundskab vel opfødte. Men at jeg skal holde Skole og lære for Børnene som en Skoleholder, kan vel ingen prætere. Altsaa, at jeg skal betjene mig af Anklagernes egen Skrivemaade, da maatte de skamme sig for den hele ærbare og veldømmende Verden, at de viser saa liden Kjærlighed mod mig, der har været (som de selv nødes til at skrive) og er dem en trofast Lærere og Vejvisere til Christum, idet de i deres Memorial²⁾ til min allernaadigste Konge ikke gjør mindste Ansøgning om, at jeg enten maa have eller beholde lidet eller meget til at leve af i min gjældbundne Tilstand og gamle Alder, saa det nok ligger soleklar for Lyset, hvad deres Vilje er imod mig, dersom ikke Kongens allernaadigste Lov (og 3de mig givne Bestalinger, hvorimod ingen maa gjøre Anfang) omskandsede mig,

¹⁾ Afvisning, Afslag.

²⁾ Memorial: Bønskrift, Ansøgning.

og min fromme og gudfrygtige Hr. Biskop samt Hr. Provsten som retsindige Guds Mænd soutenerede¹⁾ mig fattige Mand mod disse ildesindede, der tilforn har været mig kjære og lydige Børn, men nu forandrede.

Lever saa alt i det faste Haab, ej nogen Kapellan mig mod min Vilje paatvinges paa Grund af dette indgivne ulovlige Klagemaal, da jeg nok selv skal udfinde en habil²⁾ Person, som min Menighed kan være tjent med uden at lade mig af disse 12 Personer anbefale, hvem jeg skal antage, naar jeg har én fornøden og mine Omstændigheder tillade mig at underholde en Medbroder i Embedet, som ogsaa den øvrige Del af min Menighed ej er i mindste Maade misnøjede over, fordi min Søn undertiden (dog ej saa ofte som disse 12 Anklagere vrangeligen har berettet) prædiker for mig, da det efter min Formening ej heller kan være mig forbudt, naar jeg selv upaaklageligen forretter de øvrige Ministerialia³⁾ i Embedet, og min Søn dogmatice⁴⁾ og retteligen prædiker Ordet. Dette er da for nærværende Tid min ydmyge Replique paa disse 12 Bønders ugrundede Andragende for Hr. Provsten, mod hvilke jeg til Tid og Sted for deres mislige Beskyldninger mod mig vil have lovligen min Ret reserveret og haaber med al optænkelig Estime at forblive

Velædle velærværdige Hr. Provstens skyldige og forbundne Broder og Tjenere

Peder Laugesen Fanøe.

Hodde Præstegaard d. 24de August 1752.

(Han har skrevet sit Navn, men intet mere).

Tiden gik, og det blev da ikke til noget med at faa Hr. Bjørn anbragt i Embedet. Han fik nu forøvrigt aldrig senere noget Præstekald. Endnu 9de Sept. s. A. skriver Provst Haar til Biskoppen angaaende Hr. Fanøe, at han ikke endnu havde bestemt sig til en Medhjælper, nærmest fordi han ikke havde Raad til at holde en saadan. Han havde maattet udbetale en Del Penge til hans Svigersøn Bimmer efter en imellem dem oprettet Kontrakt⁵⁾ og maatte dertil laane Pengene og sætte sin bedste Korntiende i Pant, indtil Pengene kunde blive betalt. Men Provsten mener da, at det kan ske ved Juletider.

Fremdeles skriver han ved samme Lejlighed, at Hr. Car-

¹⁾ understøtte, forsvare.

²⁾ habil: duelig, bekvem, veløvet.

³⁾ kirkelige Forretninger.

⁴⁾ efter fastsatte Læremaader.

⁵⁾ naturligvis den, i Følge hvilken der blev sluttet Forlig imellem dem

sten Bjørn havde haft Bud hos ham om at maatte blive antaget.

Som man ser, er den gamle Fanø nu bleven saa fattig og gjældbunden, at det er nærved at løbe sammen om ham. Man er næsten ved at faa Medynk med ham, og man spørger, hvordan han da er kommen saa vidt. Saa vidt jeg kan skjønne, har Sønnen ikke forstaaet at styre hans Sager ordentlig, og der har da for Svigersønnen været nogen Grund til at være misfornøjet med Tilstandene. Men det store Paahæng, den gamle har haft i mange Aar, har da heller ikke hjulpet til Fremme. Det er nu forøvrigt ikke let at skjønne, hvor Hovedskylden laa.

Men en Medhjælper maatte han have, og han gjorde sig ogsaa Umage dermed, skjøndt han samtidig gjerne vilde trække Tiden noget ud med Hensyn til dennes Indsættelse.

Endnu gaar der et halvt Aars Tid hen uden Resultat. Provsten skriver under 2den Juni 1753 til Biskoppen, at han har ladet P. Fanø vide, at Hr. Bjørn jo var antaget til hans Kapellan. Men Biskoppen svarer, at siden Hr. Povel Rich i 1752 er antaget til hans Kapellan¹⁾, saa tør han ikke forandre derved, siden det om Hr. Bjørn er ham uafvidende.

Provsten skriver videre:

„Det er vitterligt, at Hr. Oluf Bagger imellem Stunder er ham til Hjælp. Om en Kapellan kunde staa sig ved at være Kostgjænger ved hans Bord, det tvivler jeg paa, uden han var af saadant Sindelag, at han var fornøjet med, hvad som forekom. At Hr. Fanø er i Gjæld og forrenter mange Penge ved Udgifter til andre, kan og godt bevises. Han er desuden en Mand, som er rørt paa den ene Side, kan vel rejse til sine Sognemænd og Kirker i Embedet, Sager at forrette, men møder ham nogen Fortræd, da begynder denne Svaghed spasmodice²⁾ at molestere ham. Han er des Aarsag en Mand, som sømmelig og lempelig maa omgaaes med. For invective Ord imod mig i denne Affære kunde jeg vel have Aarsag at søge Revanche hos ham, men holder mig derfra, at jeg maaske ikke skulde være ham til Græmmelse eller noget, som siden kunde give mig Græmmelse. Og fordi nogen af hans Sognemænd har, ham uafvidende søgt Majest. direkte af Begyndelse om at faa Hr. Bjørn ind til at være Præst i Hodde, saa chagrinerer³⁾ det ham meget, naar man

¹⁾ Vi kan altsaa se, at Biskoppen har godkiendt bemældte P. Rich, og at han skulde komme, naar alt var i Orden.

²⁾ med Krampetilfælde.

³⁾ ærgrer, krænker.

taler med ham om at antage ham til Medtjenere, vidende, at de Sognemænd, som har søgt men faaet Afslag, formedelst højkg. Naade for den gamle Mand, vil vist rose sig af, at de har saa længe holdt ved imod Hr. Fanøe, at de dog har triumferet over ham omsider han har visselig, da hans Kræfter var bedre, været dem en Forstander i Herren, som burde elskes for hans Gjernings Skyld. . . .“

18de Sept. 1752 andrager Hr. Peder L. Fanøe saa endelig om at faa hæderlig og vellærde Studiosum Povel Rich af Viborg til sin Adjunkt og Medhjælper og vil gjerne have Biskoppen til at rekommandere ham til Successionens Erlangelse. „Han prædikede for mig sidste Søndag Dom. 16de i Trinit til stor Behag, Menigheden til Opbyggelse, og han er den, med hvilken jeg baade i Embedet og uden Embedet kan i min høje Alderdom og Svaghed omgaaes og komme til Rette med.“

(Hans Underskrift viser, at han er yderst svag og daarlig. Han har ikke selv skrevet andet end Underskriften).

Det endte da med, at Hr. Poul Rich blev anbragt som Medtjener i Hodde og Tistrup. Men det varede jo ikke længe, inden den gamle Hr. Fanøe afgik ved Døden.

Dette skete i 1754, og nu var Hr. Poul Rich altsaa hans rette Arvtager som Sognepræst. D. 5te December 1757 skrives, at Hr. Rich var Præst i Hodde og Tistrup ungefær paa 4de Aar.

VII. Om Hr. Peder Laugesens Eftermænd.

Det er nu ikke min Hensigt at skrive noget videre om samme Hr. Poul Rich og hans Forhold som Præst i Hodde, men jeg kan dog ikke undlade at meddele, at der i 1757 fremkom en slem Klage over ham fra Sognebeboerne. En hel Del Sognemænd beklager sig til Biskoppen over, at Præsten havde bortvist en Del Børn fra Konfirmationen, fordi de ikke hver især vilde give ham 2 Slettedaler for at konfirmere dem. De henviste endda til, at de ikke havde glemt Præstekonen hendes Køkken med Smør og Æg, Høns og Kokke og Lam. Desuden ankede de over, at de ikke kunde faa Præsten i Tale, naar de kom til Præstegaarden for at tale med ham om Sagerne; men Præstekonen kom i Stedet for ud til dem og sagde, at det ikke kunde nytte, de beklagede sig, „hendes Ord og Præstens Ord var et.“ Nu var disse ukonfirmerede Børn baade paa 15 Aar og mere, da de nu havde gaaet paa 3dje Aar efter Konfirmationsalderen og

bleven gamle nok til at skulle betale Skat, og derfor nødsagedes Sognemændene til at klage over dette Forhold.

Biskoppen — det var den Gang H. A. Brorson — beordrede da de bortviste Børn til at give Møde i Tistrup Kirke en nærmere bestemt Dag nemlig d. 11te Juli 1757, og Provsten U. Haar og Præsterne P. Rich, J. Jessen i Andsager og Pontoppidan i Torstrup skulde da ogsaa være til Stede, Rich som den anklagede og de andre som Vidner. De bortviste Børn fik saa i alt 129 Spørgsmaal at svare paa, og der blev optaget Protokol ej alene over Spørgsmaalene, men ogsaa over Svarene, som Børnene gav. Denne Protokol er til endnu og giver et virkelig interessant Indblik i, hvad Biskop Brorson kunde ønske at faa besvaret af disse Børn. Der mødte 13 Børn i alt, for nogle af deres Forældre havde forinden betænkt Præsten med de 2 Slettedalere, og de blev da tagne til Naade og konfirmerede, men de gjenstridige, der blev afviste, maatte jo give Møde. De svarede kun daarlig paa Spørgsmaalene, der stilledes dem, men det kan ikke nægtes, at de heller ikke var lette. Hvad skal man sige om saadanne Spørgsmaal som: Hvad sker der hos et Menneske, naar den Hellig Aand helliggjør ham? Hvori bestaar Retfærdiggjørelsen? Hvori bestaar det evige Liv? Hvad bliver et Menneske i Daaben? (Svar: Et kristent Menneske) — de var virkelig meget upassende at gjøre saadanne vel sagtens forsømte, i alt Fald meget lidt oplærte Børn. Et Barn blev strags afvist, fordi hun sagde, at der var 3 Naturer i Kristo.

Hr. Poul Richs Svar paa Klagerne er meget matte og tarvelige. Biskoppen gav ham dog Medhold, og da nogle af Mændene omsider fik Præsten i Tale inde i hans Stue, lukkede han Døren op for dem og viste dem ud, da de saa ham op under Øjnene og truede med at slaa ham. Tilstandene maa da ikke have været hyggelige. Præsten vilde ikke give efter, og det blev saa til Rettergang imellem Præsten og Beboerne. Der blev fremført en hel Del Tingsvidner og forelagt dem en Del Spørgsmaal, som de omtrent alle besvarede paa samme Maade. Hvad Udfald Sagen fik, kan jeg ikke sige, da jeg ikke har fundet noget derom, men efter alt hvad der foreligger, kan man ikke skønne rettere, end at Pastor Rich har været en meget stridbar Person. Det var i Aaret 1757, denne Sag blev behandlet paa Tinge.

Hr. Poul Andresen Rich havde flere Børn. Jeg kan nævne følgende:

Den ældste Datter var *Pouline Cathrine Rich*, der nævnes

som Fadder 1777 og 1778. Hun blev kopuleret d. 29de Marts 1780 til Christen Pedersen.

Dernæst *Anna Cathrine Dorthea Rich*, der d. 20de Febr. 1781 i Hodde Kirke blev kopuleret til Jep Hansen.

En tredje Datter *Cathrine Marie Rich*¹⁾ blev konfirmeret 1783 og nævnes som Fadder 1786.

En Søn *Søren Rich* blev konfirmeret 1787. Denne Søn hører man ikke senere noget til. Døtrene lader til at have slaaet Bo i Sognet og være gaaede over i Bondestanden.

Den ældste Søn Mons. *Anders Povelsøn Rich* blev begravet d. 15de August 1778.

Præstegaarden brændte 1777 og med den hele Præstearkivet og samtlige Kirkebøger. Fra 1782 til 1789 er den Kirkebog, som endnu er til, ført med den samme Haand og da ogsaa senere. Det er vist nok Degnens.

Hr. Poul Rich døde 1787, og i hans Sted kom saa Hr. *Peder Jacobsøn Sattrup*, der døde d. 16de Febr. 1789. Han havde forhen været Præst i Bølling og Sædding. Derefter blev Hr. *Ferdinand Ulrich Friderich Carlsen Treu* Præst i Hodde. Han kom fra Vorbasse og døde d. 2den Maj 1798 og blev begravet d. 9de Maj, 63 Aar gammel.

Saa kom Hr. *Niels Windfeldt*, der har skrevet saaledes i Kirkebogen :

In nomine S. S. Trinitatis Anno 1798 Dominica 16. pr. Tr. erat Introductio mea a Præposito Domine Solling in postorem Ecclesiæ Hodde et Thiistrup utinam sit Deo et Ecclesiæ meæ Caudi atq. utilitatis. N. Windfeldt.

Han døde d. 6te Juni 1805 og blev begravet d. 14de Juni, 60 Aar 1 Maaned gl.

Hr. Treu²⁾ har skrevet i Kirkebogen :

1789 D.na Rogate var min Indsættelses Dag og Embedets Tiltrædelse udi Hodde Kirke.

d. 17. Maji.

F. U. F. C. Treu.

VIII. Degnen Lauge Pedersen Fanøe og Skiftet efter ham.

Endnu staar for mig kun tilbage at mælde lidt om Hr. Peder L. Fanøes Søn, som i det foregaaende saa tit er om-

¹⁾ Præsten maa særlig have yndet det Navn Cathrine, siden alle hans 3 Børn bar det.

²⁾ Han har da kunnet skrive Dansk, men N. Windfeldt ikke.

talt. Han havnede da endelig som Sognedegn i *Hodde* og *Tistrup* og døde der 1780. Saaledes indførtes i Kirkebogen:

„1780 d. 21. Martii Mons. Lauge Pedersen Fanøe, Sogne-
Degn begr. 71 Aar.“ Hans Kone døde kort efter.

„1782 d. 14de Junii Karen Fanøe begravet, 53 Aar.“ Om
Sønnen staar:

„1779 Dominica prima post Trinitatis d. 6te Juni blev
Degnens Søn Peder Laugesen Fanøe begravet udi hans Al-
ders 22 Aar og 5 Maaneder.“

Den næste Sognedegn var *Eiler Laurentz*, der døde d. 16de
Juni 1797 og blev begravet d. 22de næstefter, 53 Aar 9
Maaneder og 5 Dage gammel.

Der var ikke andre Livsarvinger efter Degnen Lauge
Pedersen Fanøe. Hvad Søsteren angik, der jo havde mange
Børn, har jeg ikke kunnet opspore noget om deres senere
Livsskjæbne.

Jeg vil da til sidst ikke undlade at meddele Skiftet
efter Degnen. Man faar deraf det bestemte Indtryk, at der
var stor Fattigdom til Huse i hans Hjem, og bedre blev det
ikke efter hans Død, idet Enken endog maatte ty til Fattig-
væsenet og ikke efterlod sig saa meget, at hun kunde begra-
ves for. Skiftebrevet lyder saaledes:

„Anno 1780 d. 18de April indfandt sig Herredsprovsten
Hr. Ude Haahr Sognepræst for Ølgod og Strelle Menigheder
samt de Herrer Assessorer S. T. Hr. Povel Rich, Sognepræst
for Hodde og Tistrup Menigheder, og S. T. Hr. Hans Pertou,
Medtjener i Ordet for Ølgod og Strelle Menigheder udi Sterv-
boen efter forrige Sognedegn sal. Lauge Pedersøn Fanøe,
som ved Døden var afgangen udi Tistrup Degnebolig og der
efter foregaaende Stervboets Forsegling foretog Registrering
og Vurdering med videre efter Loven for at fuldføre i lovlig
Tid Skiftet imellem den afdødes efterlevende Arvinger, som
er den afdøde Enke Karen Otto Dideriksdatter Bjerum, og
da den afdøde ikke efterlod sig Livsarvinger, er hans Søster,
om hun er i Live, en Udarving, eller i hendes Sted, om hun
ved Døden er afgangen, bliver hendes Børn Udarvinger.

Den afdøde sal. Lauge Pedersen Fanøes Søsters Navn er
Inger Marie Pedersdatter Bimmer, fød Fanøe, som efter Be-
retning opholder sig i Smidebæk Mølle, Ejstrup Sogn.

Samme Dag var til Stede Christen Nielsen og Niels Han-
sen, begge af Tistrup By, som Vurderingsmænd. Ingen af
benævnte Udarvingerne vare til Stede, da Enken Madame
Fanøe haver ladet salig Fanøes Søster indkalde ved Skrivelse,
berettede hun efter Forespørgelse, at hun ingen Svar derpaa

har bekommet. Hvorpaa da Skifteretten registrerede og vurderede ved ovenbenævnte Mænd, hvad som i Stervboen forefandtes.

Registrering og Vurdering.

1 Fyrskab med Skuffe udi samt Laas og Nøgle 1 Rdl.
den 1ste Skuffe:

Nogle Papirer, som er en Kvittering fra Amtsforvalter Fuglsang, dateret 14de Sept. 1744 og nogle Papirer, som er unyttig 1 Sk.

1 Bog Danmarks 2de Pillere om Kong Christian d. 5te og hans Gemal. 2 Sk.

1 dito Hamburgs Muntz-Mandat 1 Sk.

1 tysk Brudevers 1 Sk.

Personalia over sal. Madame.

1 Fortegnelse paa Skolebørnene, som har søgt Skolen.

Nogle grønne Kjoleknapper 1 Sk.

1 Blik Pennehus 1 Sk.

2den Skuffe derudi:

Den danske Bibel 2 Mk.

Det nye Testaments Bøger 1 Mk.

1 Forklaring over Søndags Evangelier paa Latin og i dansk Katekismus 12 Sk.

Davids Psalter med Doktor Morten Luthers Forklaring 8 Sk.

Pontoppidans Forklaring 4 Sk.

1 Ligpræken af Hans Vandel over Ulrich Sandberg 6 Sk.

2 skrevne Bøger og 1 Par sorte Handsker og 1 Par Knæbaand 2 Sk.

udi den 3dje Skuffe:

1 Katekesis 1 Sk.

Nogle ubrugelige Papirer 1 Sk.

udi 4de Skuffe:

1 Æske med en Ragekniv og Pennekniv og 1 Barberrem 6 Sk.

udi 5te Skuffe:

1 Æske med Sgl. 1 Sk.

1 Flaske med Blæk 1 Sk.

(6te Skuffe mangler).

7de Skuffe:

3 Tobakspiber og Daase 6 Sk.

8de Skuffe:

1 Bælte og 1 Par Spænder 4 Sk.

9de Skuffe:

2de Papirs Skrivebøger og 1 Blikdaase.

- 10de Skuffe:
 1 liden Vindue 2 Sk.
- 11te Skuffe:
 3 Bøger 2 Sk.
 1 Par blaa Vanter og 1 Paryk 3 Sk.
- 12te Skuffe:
 1 Timeglas 1 Sk.
- 13de Rum:
 3 Bøger 2 Sk.
- 14de Skuffe:
 1 Paryk 1 Sk.
- 15de Skuffe:
 Noget Skrimmel-Skrammel 1 Sk.
- 16de Skuffe:
 1 Fyrfad med 6 Nopper til 1 Sk.
 1 Par blaa uldne Vanter og 1 Par sorte dito 5 Sk.
- 17de Skuffe:
 1 latinsk Bog 1 Sk.
 1 Fyrtønde, Fyrjærn og noget Skrimmel 2 Sk.
- 18de Skuffe:
 3 Parykker og nogle Klude 4 Sk.
 1 langt Egeskab 1 Mk.
 1 sort Spejl 6 Sk.
 1 Stenkrus uden Laag 2 Sk.
- 2de Ølglas 4 Sk.
 1 Vinglas 4 Sk.
 1 Thepotte og 1 Mælkpotte 1 Sk.
 1 Tin Saltkar 1 Sk.
 1 Par gamle Støvler 12 Sk.
 1 Par ringere dito 4 Sk.
 1 sort Hat 6 Sk.
 2 dito 4 Sk.
 1 Spanskrør med Messingring 6 Sk.
 1 stort Egebord 1 Rdl. 1 Mk.
- Udi Kvisten:
 1 rød Fyrskab 6 Sk.
- Derudi som følger:
 Naadens aandelige Markedstid 10 Sk.
 Forklaring over den liden Katekismus 3 Sk.
 1 ny Forklaring 8 Sk.
 1 liden Katekismus 3 Sk.
 1 dansk Salmebog 6 Sk.
 1 Bibelsk Kjerne 8 Sk.
 Det nye Testamente paa Græsk og Latin 12 Sk.

- 1 Bundt gamle Bøger 2 Sk.
 1 grækisk Lexikon 2 Sk.
 Biblia sacra 4 Sk.
 1 gammel Forklaring paa Latin over Katekismus og Verba
 Stephani 2 Sk.
 1 gammel Bog over Calvinisk Lærdom og Salmebog og
 1 latinsk Bog 1 Sk.
 Doktor Martin Luthers store Katekismus paa Dansk 4 Sk.
 Nok en Pakke Bøger 2 Sk.
 1 skreven Bog 1 Sk.
 1 latinsk Prækensbog over Evangelier 4 Sk.
 1 Pakke Bøger og Papirer 1 Sk.
 Valini Hypotyposis 2 Sk.
 Nok 1 Pakke med nogle Almanaker etc. 2 Sk.
 Thestrup over Epistelen til de Coloss. 2 Mk.
 2de skrevne Bøger 2 Sk.
 En fattig Mands Husbog 8 Sk.
 2de smaa latinske Bøger 1 Sk.
 2de store Skrivebøger 2 Sk.
 Middelbyes Ligprædiken 8 Sk.
 Forklaring over Christi Graad over Jerusalem 4 Sk.
 1 blommet Skab 6 Sk.
 1 Fyrbord 2 Mk.
 1 Egebænkekiste 1 Mk.
 $\frac{1}{2}$ Øltønde 1 Mk. 8 Sk.
 1 Tinfad
 2 Tallerkener } 2 Mk. 7 Sk.
 2 Ziserkeler }
 1 Læderstol 4 Sk.
 2 Træstole 8 Sk. 1 dito 4 Sk. 1 dito 4 Sk.
 1 Simestol 2 Sk. 1 dito 2 Sk.
 I Kjøkkenet:
 1 Kjerne 8 Sk.
 1 Standtønde 6 Sk.
 1 Kar med Jærngjorde 12 Sk.
 1 Balje med 1 Jærngjord 4 Sk.
 1 Skjæppe med 2de Jærngjorde 1 Mk 8 Sk.
 1 Sold 2 Sk. 1 dito 1 Sk.
 1 lang Skammel 2 Sk.
 1 Karstok 1 Sk.
 1 Dejnetrug 4 Sk.
 Den salig Mands Klæder:
 1 grøn Klædes Rejsekjortel 1 Rdl.
 1 sort Vadmels Vest. 2 Mk.

- 1 sort Klædes Kjortel 1 Mk.
- 1 Vest dertil 4 Sk.
- 1 Læder Nattrøje 12 Mk.
- 1 Par gamle Skindbugser 1 Sk.
- 1 Par ringere dito 4 Sk.
- 1 Par hvide Strømper 8 Sk.
- 1 Par ringere dito 2 Sk.
- 1 Hatslag 2 Sk.

Udi Kostalden:

1 sorthuet Ko, har faaet 6 Kalve, skal kjæleve ved Martini 5 Rdl.

1 hvidbroget Kvie, har faaet 1 Kalv 3 Rdl.

Summa ialt 17 Rdl. 3 Mk.

Bortskyldig Gjæld 33 Rdl. 6 Sk.

Herpaa blev Enken tilspurgt, om hun tilstaar ovenbemældte Fordringer, hvortil hun svarede ja. Dernæst blev hende tilspurgt, om hun vidste mere at anmelde til Boens Indtægt og Bedste, hvortil hun svarede nej — og blev saa d. 25de April førstk. Tirsdag bestemt til Auktionen over Stervboens Masse at holde. Blev saa denne Forretning for denne Gang endt.

Tistrup Degnebolig, Dat. ut supra.

U. Haahr. P. Rich. H. Pertou. Karen Otto Dideriksdatter, salig Fanøe og Lavvæрге S. H. Galthoe.

Vurderingsmændene Niels Hansen, Christen Nielsen.

Højædle og velbaarne Hr. Etatsraad Teilmann ejede Degneboligen.

1780 d 18de August var fremlagt en Missive fra afgangne sal. Fanøes Søster Inger Marie Bimmer dateret Smidebæk Mølle d. 11te August 1780, hvis Indhold er dette, som i Retten blev oplæst og Akten skulde tilføres, at hun ikke for bevidste Boens slette Tilstand vil noget fordre.

Gjælden var nok forøget til 46 Rdl. 3 Mk. 9 Sk.

Auktionen Summa blev 25 Rdl. 5 Mk. 3 Sk.

„Forestaaende Enke Karen Otto Dideriksdatter, til Huse værende hos Christen Knudsen i Tistrup, boende i S T. Hr. Poul Richs Annexgaard, døde d. 8de Juni 1782. Om dette Dødsfald blev mig indberettet ved følgende Skrivelse fra benævnte Enkes Lavvæрге S. Søren Henriksen, Sognefoged i Tistrup Sogn sub dato d. 10de Juni 1782. Samme Skrivelse lyder saaledes:

P. Memor.

Sal. Lauge Fanøes Enke er død, dette Hr. Rich bad, jeg vilde mælde Hr. Provsten, om han i dette fattige Stervbo havde noget at erindre, da det var en Degneenke, men efterlader sig ikke saa meget, at hun kan begraves for, og hun har og faaet af Fattigpenge her i Sognet. Øvrigt med største Højagtelse jeg er Hr. Provstes Deres ærbødige Tjener.

Thistrup d. 10de Juni 1782.

S. *Henrichsen.*

P. s. hun døde sidste Løverdags d. 8de Juni.

Opskriften var:

Velædle Hr. Provst Haahr i Ølgod Præstegaard.

Det var unægtelig en trist Afslutning, denne Præstefamilie fik. Hr. Peder Fanøe havde sikkert i sin Tid og paa sin Egn været en ret estimeret Mand, men sine Børn havde han ingen videre Glæde af, de levede i Armod ligesom han selv gjorde det paa sine ældre Dage, og ingen af dem blev jo til noget, som man siger. Hr. Peder havde sikkert haabet, at Sønnen skulde have fortsat den præstelige Tradition, men han har sandsynligvis ikke været videre begavet. Nu var det ogsaa trange Tider for alle og ikke mindst for Præsterne. Landet var jo forarmet, og det kneb for Bønderne at yde, hvad de skulde, til Stat og Gejstlighed. Det er som sagt en ret tragisk Livsskjæbne, jeg her har rullet op.

Til Slutning vil jeg udtale det Ønske, at det en Gang maa lykkes at faa udredet det Forhold, Hr. Peder L. Fanøe har staaet i til Sg. Hr. Svane i Vejle. Jeg har ikke haft Lejlighed til at gjøre Undersøgelser i den Retning, men kunde ret ønske, at en eller anden, der læser denne min Afhandling, vil tage sig paa at gjøre det. Der maa nok kunne faaes Oplysninger herom fra gamle Arkivsager, der angaar Vejle.

Vi har jo i det foregaaende set, nemlig af Hr. Peder Fanøes Optegnelser, at han og hans Hustru i Juli 1718 var i Vejle for at overvære Borgemester Svanes Jordefærd. Men det er dog ikke ham, der fik sin Ligsten i St. Nikolaj Kirke i Vejle. Denne Sten, der nu er bleven indmuret i oprejst Stilling oppe i Kirkens Kor, meddeler, at „Hans Knudsen Svane er død i Vejle 1675 d. 20de Marts, 65 Aar gl., efter at have været Borgemester i 31 Aar.“ Hans Hustru var Johanne Jensdatter, der døde d. 21de Marts 1689, 79 Aar gl. For at faa hendes Lig nedsat i Koret blev der 1689 d.

26de Marts betalt til Kirken 15 Slettedaler. Manden døde jo d. 20de Marts, men Begravelsen fandt først Sted en Snes Dage efter. Herom er optegnet følgende: „1675 d. 9de April Bleff sl. Borgemester Hans Svane begraffuen. Forærit til Kirchen for sit Leyersted och Begræffuelse udj Kirchen 30 Rixdaler, Hvilche affkortis udj de 70 Sletdr., Kirchen befindis at være schyldig til den sl. Mand effter høylærde Magister Hans Jeremiassøns¹⁾ beretning. Item forærit it par alterlius.“

Det ligger nu nær at antage, at den Hans Svane, der kalder Hr. Peder Fanøe Svoger, er en Sønesøn af Hans Knudsen Svane, og at det er sammes Søn, der blev begravet i Vejle d. 4de Juli 1718. Han maa ligesom Faderen have været Borgemester der og hed Claus Svane. Om ham har jeg fundet følgende:

„Borgemester Claus Svane haffuer aff fra villie oc Christen Kierlighed foræret (til Kirken) ved sin hiemreise fra Holland 10 daler.“

Han blev Borgemester d. 28de Juli 1675, søgtens i Hans Knudsen Svanes Sted. 1718 d. 30te Juli blev der til Kirken betalt 15 Daler for Nedsættelsen af sl. Borgemester Claus Svanes Lig i Kirken.

Foruden Sønnen Claus og Datteren Ingeborg maa Hans Knudsen Svane endnu have haft Sønnen Frants, der døde 1692. Herom har jeg fundet følgende:

„1692 d. 23de Febr. betalt for sl. Frands Suan sin Begræffuelse i Kirchen 15 dr. og for Klocherne 3 Mk. For 2 lius til Kierchen, som ei giordes nødig, gaf derfor i Penge 3 dr.

1693 d. 23de Decembris er forundt Hans Jørgensen Forstander af M. Hans den yderste stoelstade i sal Frandtzt Svanes stoel 1 dr. 2 Mk.“

Den Hans Svane, som vi i denne lille Bog har haft med at gjøre, og som var besvogret med Hr. Peder Fanøe, blev

¹⁾ Hr. Magister Hans Jeremiassen Wulff var Præst i Vejle fra 1659 til 1703. Der har været et Epitafium over ham i Vejle Kirke, men det er nu forsvundet. Han blev 1662 gift med Ingeborg Hansdatter Svane, der døde 1698 og var en Datter af Hans Knudsen Svane, altsaa var Præsten og Borgemesteren Svogre. Han blev strags efter (1659) udnævnt til Provst.

Wiberg har i sin Præstehistorie, at hun døde 11te Maj 1699. Jeg har fundet følgende Optegnelse: „1699 d. 19de Maj blev hæderlig og dydædle Matrone Ingeborg Svane jordet.“

Enkemand 1720, da jeg har fundet, at der for hendes Ligs Nedsættelse ved Mag. Eschild's¹⁾ Side blev betalt 4 Mark.

(Det maa være Hr. Mag. Eskild Nielsen Busch, der var Præst i Vejle fra 1714 til hans Død 1724. At hun blev nedsat ved hans Side, maa vel forstaaes saadan, at hendes Lejersted blev ved Siden af det, han allerede i levende Live havde erhvervet sig. Aaret før nemlig 1719 d. 19de Sept. blev der betalt for Pladsen til hans Barns Lig 3 Mark. Hun selv blev nedsat d. 17de Juni, og der blev da betalt for Smørelse til Klokkerne 4 Skilling. Men saa maa han igjen være bleven gift, da han 1722 d. 19de December erhverver sig fast Stolestade til sin Kone i den store Gang Nr. 9 for 1 Daler 2 Mark. Han kaldes da S. Hans Svane).

At der ogsaa findes en yngre Frants Svane, ser vi af, at Mons. Frantz Svane 1728 d. 14de Januar „fæste et Stade udi den store Gang Nr. 7 for 1 Dr. 2 Mark.“

Man faar af alt dette det bestemte Indtryk, at Familien Svane den Gang var højt anset i Vejle, og at den ogsaa var meget velstillet, siden den betalte saa meget for Lejersteder. Men den gamle Claus Svane havde ogsaa stor Avling og holdt ligefrem Avlskarl.

Rettelser.

S. 128 L. 24 f. o. pr. læs: po.

L. 27 f. o. Caudi. læs: Gaudii.

Det latinske Stykke Side 128 kan oversættes saaledes:

„I den hellige Trefoldigheds Navn var min Indtrædelse som Præst i Hodde og Tistrup 1798 den 16de Sønd. eft. Trin. ved Provsten Hr. Sølling. Maatte jeg dog være Gud og Kirken dertil tjenlig!“

Tidligere er af samme Forfatter udgivet :

Jyske Folkeminder. 1—13. 1871—1897.

Danske Sagn i Folkemunde. I—VI 1 og 2. 1892—1901.

Gamle Folks Fortællinger om det jyske Almuelev. 1—6.

1891—1894.

Tillægsbind til samme. 1—6. 1900—1905.

Danske Ordsprog og Mundhæld. 1890.

Danske Børnerim, Remser og Lege. 1898.

100 gamle danske Skjæmteviser. 1903.

Danske Folkegaader. 1914.

Danske Skjæmtesagn. I. 1900.

Vore Fædres Kirketjeneste. 1900.

Fra Bindestue og Kølle. 1 og 2. 1895—1896.

Bindestuens Saga. 1897.

Fra Mindebo. 1898.

Kuriøse Overhøringer. 1 og 2. 1892—1899.

Molbo- og Aggerbohistorier. 1 og 2. 1891—1905.

Herregaarden Lerchenfeldts Historie. 1890.

Øen Holmsland og dens Klit. 1891.

Øen Anholt i Sagn og Sæd. 1891.

Danske Dyrefabler og Kjæderemser. 1896.

Gjellerup Sogns Degnehistorie. 1917.

Ole Veed-Fald. 1918

Mikkel Skrædders Historier. 1890.

Tidsskriftet „Skattegraveren“. I—VI. 1884—1889.

Efterslæt til „Skattegraveren“. 1890.

Vindt Mølle. 1887.

Danske Folkeæventyr. 1—3. 1884—1888.

St. St. Blichers Liv og Gjerning. 1884.

St. St. Blichers Skizzer og Bladartikler. I. 1899.

m. m.